

VISSERS VAN NOORDWIJK

Waarin opgenomen

"Het wijze Godsbestuur" van Klaas Noorduin.

Samengesteld door
Joh. Westerbeke

STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2002

Inhoudsopgave

Verantwoording

- 1 Geschiedenis van Northgo-Noortick-Noordwijk.
- 2 Klaas Noorduin, een visser zèlf gevangen. ..
- 3 Naar Engeland.
- 4 Als schipper naar Frankrijk.
- 5 Gij zult niet echtbreken.
- 6 Gedenk de sabbat.
- 7 Geen golven overstromen.
- 8 Zijn Naam moet eeuwig d'eer ontvangen.
- 9 De laatste dagen.
- 10 De Afscheiding van 1834.
- 11 Eerste Algemene vergaderingen van de Afscheidenen.
- 12 Cors Noorduin, een visser der mensen.
- 13 Eerste vergaderingen van de Gemeenten onder 't kruis.
- 14 Daar houdt de drijver op.
- 15 Leden uit Katwijk.
- 16 Als kandidaat naar Noordwijk aan Zee.
- 17 Bij het beginsel gebleven?

Verantwoording.

Het is bijna honderdvijftig jaar geleden, dat de zelfstandige "Gereformeerde gemeenten onder het kruis", te Linschoten in een kerkverband verenigd zijn.

De eerste leraar die na de afscheiding van 1834 niet bij de Chr. Afgescheiden gemeenten aangesloten was, was **Cors Noorduin** uit Noordwijk aan Zee. Hij kreeg na 1844 in het eerst genoemde kerkverband een belangrijke plaats.

Ook is het bijna honderd jaar geleden dat er een boekje verscheen van Cors' vader, met de titel: "**Het wijze Godsbestuur**" van **Klaas Noorduin**. In de vorige eeuw was het bij enkele personen in een overgeschreven schrift in bezit.

Dit boekje wordt nu opnieuw uitgegeven in een nieuwe vorm en tevens uitgebreid met facetten uit het leven van Cors Noorduin.

In deze uitgave is de stijl wat aangepast, de sterk verouderde woorden vervangen en wat langdradige gedeelten ingekort.

Toen we het bewogen leven van Cors Noorduin onderzochten, kwam in onze gedachten de houding van ds. Lazonder's vader, die zilversmid was.

Tijdens het vervaardigen van zijn voorwerp zit de zilversmid gebogen over zijn werk. Zijn blik is gedurig hierop gevestigd, vooral wanneer het zilver gelouterd wordt.

Het werkstuk wordt zolang gelouterd en bewerkt tot de werkmeester zijn eigen beeld er in ziet. Dit is het juiste tijdstip voor het gewenste resultaat, anders zou het werkstuk verteerd worden. Dit wordt genoemd de "zilverblik".

Volgens Maleáchi 3 vers 3: *"Hij zal zitten, louterende en het zilver reinigende"*. Met Zijn eigen beeld is Hij tevreden!

Het is de bede van de kerk:

"O, Zoon maak ons Uw beeld gelijk".

Maar het wordt meestal door een diepe weg ervaren, om aan het lijdend beeld van Christus enigszins gelijkvormig te worden.

Ook is wat van de geschiedenis van Noordwijk en een beknopte samenvatting over de afscheiding van 1834 opgenomen.

Verder is een uitvoerige, maar vooral uitmuntende brief overgenomen van **Geertje van Rhijn-Varkevisser uit Katwijk**, over de bekering en het sterven van haar dochter, op zeventienjarige leeftijd.

Verskillende mensen uit het nageslacht hebben deze brief nog. Vrijwillig werd dit kleine boekje afgestaan en door anderen werden gegevens verstrekt voor deze nieuwe uitgave.

We denken dat dit het geheel completeert, omdat we menen een lijn te ontdekken van Katwijk naar Noordwijk. Vooral krijgen we door de inhoud een indruk over het geestelijk leven uit die tijd.

Het is vandaag precies 125 jaar geleden dat **Leuntje van Rhijn** overleden is.

Ongezocht kwamen we ook de naam van **ds. E. A. Lazonder** tegen in enkele boeken. Het was wel de moeite waard om daar ook extra aandacht aan te geven.

Hoewel we dus verschillende onderwerpen hebben, menen we toch een bij elkaar passend geheel verkregen te hebben.

Onze bedoeling is vooral om onze jonge mensen te bereiken.

De gedachte laat ons niet los, wat een voorrecht het is als we jong zijn en onder de waarheid leven, maar ook wat een verantwoordelijkheid.

Dit recht te beseffen en tevens de noodzakelijkheid om "geborgen" te zijn, zou een roepen kunnen verwekken: "*Zone Davids, ontferm U mijner*"!

Daarom kunnen we niet nalaten om op dit voorrecht te wijzen, want er zijn niet zoveel indrukken meer, maar er komt een ogenblik dat het Woord der waarheid wèl indruk zal maken.

Johannes zag de doden klein en groot, staande voor God en de boeken werden geopend.

Dan zal ook het boek van onze consciëntie geopend worden en zal de inhoud van dat boek, ondanks al de tegenwerpingen en verontschuldigungen die we nu bedenken of uitspreken, genoeg zijn om de mens alle onschuld te ontnemen. Daar zal de mens zichzelf veroordelen!

"Hoe zullen wij ontvlieden, indien wij op zo grote zaligheid geen acht nemen?". Hebr. 2:3a.

Aan de andere kant mag ook opgemerkt worden, dat de laatste jaren enkele jongeren op onze weg geplaatst zijn, waar de genoemde zaken wèl waarde voor gekregen hebben.

Nee, dit zijn geen mensen die het ineens gevonden hebben, maar die gevoelen dat ze God kwijt zijn en waar uit het leven

blijkt, dat ze zoeken naar een weg en een middel, om de welverdiende straf te ontgaan om tot genade te komen.

We hopen dat dit boekje een kleine handwijzer naar die Weg is.

Middelburg, 12 augustus 1993.

1 Geschiedenis van Northgo - Noortick - Noordwijk.

Vanaf de 3e eeuw na Christus zijn er al feiten bekend, die erop wijzen dat er ten noorden van de Rijnstroom een nederzetting was "Northgo" geheten.

Bij opgravingen in 1913 werd daar een Frankisch grafveld ontdekt, wat dateerde uit de 6e eeuw. Deze graven wezen op heidense lijkverbranding, maar ook op de christelijke begraafing.

Volgens de geschiedenisboeken landde Willibrord in 690 in de Rijnmond bij Katwijk.

Omdat er sprake van is, dat in 857 door de Noormannen een zeer oude kerk te Noordwijk verbrand werd, is daaruit op te maken dat er vóórdien reeds een evangeliieverkondiging geweest is.

Vanaf 815 vonden hier de invallen van de Noormannen en Denen plaats, een spoor van verwoesting achterlatend.

In die tijd begon men vanuit Schotland in deze omgeving het Evangelie te prediken.

Het was de zo genoemde apostel van het Kennemerland: Jeroen Hiëronymus, die zich geroepen voelde om hier te preken.

Tijdens een inval van de Noormannen in 857, werd hij gevangen genomen en voor de keus gesteld: offeren aan de goden, of gedood worden.

Toen Jeroen gepijnigd werd, zong hij Psalm 89 (Vulgata) : *"O Heere, ik zal wandelen in het licht Uws aanschijns en in Uwen Naam mij verbergen den ganschen dag"*.

De volgende dag beledigde hij voor de overste zijn geloof:

"Wij geloven in den Vader, van Wie alle Vaderschap, zowel in de hemel als op de aarde is; in Zijnen Zoon Jezus Christus, onzen Heere, en in de Heilige Geest; uit beiden uitgaande. Van dit onveranderlijke Wezen eerbiedigen wij drie onderscheidene Personen. In deze Drieëenigheid is noch eerst, noch laatst, noch meer, noch minder, maar drie Personen even eeuwig en gelijk in wezen. En zij die buiten dezen Drieëenigen God een andere god eren en dienen, gaan verloren in eeuwigheid, Amen"!

Dit was voor de hoofdman een belediging en hij gaf opdracht de hardnekkige te pijnigen en te onthoofden.

De martelaar bad de Heere om licht. Jeroen sprak tot de omstanders woorden van vermaan en van vertroosting. Daarna boog hij zijn knieën en zo werd op 17 augustus 857 zijn hoofd met een zwaard afgeslagen.

De geschiedenis vermeldt dat negentien jaar later, bij Noortwyck ongeveer 10.000 Noormannen verslagen zijn. Daarna hebben ze zich niet meer in deze omgeving vertoond.

Toen is ook een klein kerkje gebouwd, genaamd St. Maartenskapel. Nadat men meende het lichaam gevonden te hebben van de bovengenoemde Jeroen, werd op deze plaats in 973 een nieuwe kerk gebouwd.

Vanaf die tijd is Noordwijk een bedevaartplaats geworden, naar het graf van Jeroen, om daar afgoderij mee te bedrijven.

Later is Noordwijk, onder het bestuur van verschillende graven, voor het merendeel godsdienstig gebleven. Verschillende kerken, kapellen en kloosters zijn er gebouwd.

In de duinen lag de heerlijkheid: "Noortick op Zee". Officiëel werd dit dorp erkend in 1555.

De eeuw daarvoor bezat men reeds een vissersvloot.

Intussen begon het licht van de Reformatie de duisternis te verdrijven.

Aan het eind van de 15e eeuw werd te Amsterdam, Jan Sniijders geboren; later was hij meer bekend als Joannes Sartorius.

In zijn geboortestad doceerde hij in de Griekse en Latijnse taal, waarbij hij de lijn van Erasmus volgde.

Vanaf 1517 gaf hij er duidelijk blijk van voor de hervorming te kiezen. In zijn lessen greep hij terug naar de apostel Paulus, met de *"rechtvaardigmaking door het geloof"*, volgens Rom. 4:28 en Gal. 2:16.

Reeds in 1525 werd hij uit zijn ambt gezet, en in 's Gravenhage in de gevangenis geworpen, waar Jan de Bakker ook gevangen zat.

Nadat Sartorius hieruit ontslagen was, begon hij in 1530 vanuit Leiden op sommige plaatsen, o.a. te Noortwyck, samenkomsten te beleggen. Hij heeft zich eerst in Noortwyck gevestigd en is daarna naar Basel vertrokken.

In 1558 heeft hij in Delft gepreekt, maar is in 1565 toch weer naar Noortwyck teruggekomen, waar hij in 1570 gestorven is.

In 1566 werd het St. Barbara-klooster overvallen en in brand gestoken. Hoewel het daarna weer opgebouwd is, werd het in 1575 door de Staten van Holland opgeëist.

De eerste belegering door de Spanjaarden, van Noortwyck, was van 31 oktober 1573 tot 21 maart 1574. Tijdens het tweede beleg van 26 maart tot 3 okt. 1574 was er onder de bevolking een bijzonder dappere knaap van 16 jaar; nadat hij door de vijand gegrepen was, werd hij aan zijn tenen opgehangen. Hij was echter zo handig dat hij zich uit zijn benarde positie wist te bevrijden, waarna hij echter direct werd doodgestoken.

In 1573 is te Noortwyck de overgang naar de gereformeerde godsdienst gekomen. Hiervoor werd de parochiekerk ingericht, nadat deze van zijn beelden en sieraden was ontdaan.

Er is altijd een aanzienlijk aantal Rooms en gebleven; ze mochten hun godsdienst in een daarvoor aangewezen schuur uitoefenen. Met de Franse overheersing kwam er gelijkstelling van de godsdiensten.

In 1795 kwam er door een verbouwing in de kerk, nog een afbeelding te voorschijn, uit de tijd dat het nog een Roomse kerk was.

Vanuit Leiden gingen af en toe de predikanten Pieter Cornelisz en Adriaan Jansz voor. Dit vond plaats op uitnodiging van de ambachtsheer Jan van der Does uit Noortwyck.

Daarna werden in de nieuw gevormde gemeente eigen predikanten aangesteld.

Caerle Rijckewoert	1578
Arnoldus Rodingenus	1579 - 1582
Wilhelmus Comantius	1587 - 1590
Eleazar Platevoet	1597 - 1605
Isaack Frederik Luyt	1606 - 1612
Wilhelmus Lomannus	1612 - 1619

Onder deze predikanten waren er al vanaf het ontstaan van de gemeente, die bezet waren met de geest van de later genoemde "Remonstranten".

Nadat veel Remonstrantse leraars door de Dordtse synode in 1619 uit hun ambt gezet waren, werden in Noortwyck nog diensten gehouden in de "schuilplaats".

Ds. Wilhelmus Loman ging in deze diensten voor. Hij werd naar Waalwijk verbannen. Van daaruit schreef hij brieven naar zijn vorige gemeente. De lezers van de brieven werden met f 25,= beboet.

Na 1629 preekte ds. Paschier de Fijne voor de "Noortwyckse broederschap", in een landbouwschuur. Hij was een onverschrokken jongeman, die ondanks het verbod, op de Gouwe op het ijs preekte; hij stond hierbij op een slee.

Toen hij door soldaten opgemerkt werd, zetten ze een achtervolging in tot Waddinxveen, de richting waar hij met zijn paard en slee naar toe gevlucht was.

Tijdens het verblijf van ds. Albertus Hutteman, is in 1640 een deel van de Kloosterkapel voor de "Broederschap" als kerk ingericht.

Daarna heeft er tot 1815 een Remonstrantse predikant gestaan. Toen verminderde het ledenaantal zodanig, dat de gemeente op 7 juni 1859 werd opgeheven.

In dit jaar werd het kerkgebouw op een publieke veiling verkocht aan de Chr. Afscheiden gemeente van Noordwijk-Binnen.

Na de Nat. Synode van Dordrecht 1618-1619, werd in de Hervormde kerk tot predikant bevestigd:

Ds. Joannes Agricola   1620 - 1655

Nadat verschillende zaken waren "vereffend", heeft men op 14 febr. 1621 voor het eerst weer het Heilig Avondmaal gevierd.

Ds. Agricola begon met het aanleggen van een actenboek, waar alle kerkelijke handelingen, nauwkeurig door hem beschreven werden.

Zijn opvolger in Noortwyck-Binnen werd Jozias vande Kapelle, vanaf 9 juli 1656 tot 1663, die daarna naar Den Briel verhuisde.

Tijdens de ambtsbediening van ds. Agricola kregen "die van Noortich op te See", op 3 april 1645 toestemming om een kerk te bouwen en een predikant te beroepen.

Op 21 januari 1646 werd door ds. Agricola de nieuwe predikant, ds. Cornelis van Rossum in zijn ambt bevestigd. Buiten de doopleden om, telde de gemeente 95 leden.

Ds. Van Rossum was hier tot 1684 predikant. Hij werd opgevolgd door de volgende predikanten:

Johannes Rotteveen	1684 - 1685
Elisa van der Does	1686 - 1692
Cornelis Hoymond	1693 - 1699
Johannes van der Vorm	1725 - 1728
Elandus van Staveren	1728 - 1729
Cornelis Drinkveld	1730 - 1736
Ludovicus Bernardus De La Coste	1737 - 1739
Adrianus Becol	1739 - 1740
Everhard Siwarts Haverkamp	1740 - 1741
Adriaanse 's Gravenzande	1742 - 1743
Adrianus Oudemans	1743 - 1754
Abraham van Royen	1755 - 1790

Ds. Oudemans is 44 jaar aan Noordwijk verbonden geweest, waarvan de eerste 11 jaar aan de Zee-gemeente en de overige jaren te Noordwijk-Binnen.

Nauwkeurig tekende hij aan wat er in de gemeente plaats vond.

Op een lidmatenlijst noteerde hij o.a.: *"Overleden op een haringbuis den elfden September 1748 Cornelis Willemsz. Moerkerken en op Hitland begraven"*. Dit was op de Shetland-eilanden. Vooral in de belangrijkste plaats Lerwick werden veel Noorwijker vissers begraven.

Als de vloot voor lange tijd wegvoer, werd vooraf "des Heeren heilig Avondmaal gevierd".

Tijdens de bediening van ds. Van Royen is op 23 april 1775 de psalmberijming van Datheen vervangen door de berijming van 1773.

Verder heeft ds. Van Royen zich moedig gedragen op 16 februari 1781, toen ons land met Engeland in oorlog was.

Het was bijna middag, dat er voor Noortwyck een schip strandde van de Engelse-Oostindische compagny de "Generaal Barker". Heel de bemanning dacht in de branding te zullen verdrinken.

De 50-jarige predikant die ook op de plaats van onheil kwam, zag één van de opvarenden, naakt op een plank drijven.

Hij sprong in het water en wist, ondanks de ruwe zee, bij het slachtoffer te komen en hem op het droge te krijgen.

Hij trok zijn eigen kleren uit en deed deze de drenkeling aan.

Daarna regelde hij, op eigen kosten, dat er haastig enkele scheepjes de zee ingingen, waarbij hij zelf ook aan boord ging, om zoveel mogelijk mensen te redden.

Ongeveer honderd mensen werden gered, maar voor vijftien personen kwam de hulp te laat, zij waren reeds verdronken. Later is de inzet van Noordwijk, door de Engelsen rijkelijk beloond. Echter weigerde ds. Van Royen een beloning te aanvaarden.

Een jaar voor zijn vertrek in 1789 bestond de kerkelijke samenstelling in Noordwijk uit:

Remonstrantse broederschap	56 zielen
Hervormde gemeente aan Zee	549 „
Hervormde gemeente Binnen	587 „
Rooms Katholieke kerk (incl.omgeving)	1128 „

Ds. Van Royen werd als laatste persoon in de kerk begraven.(juni 1818)

Na de lange diensttijd van ds. Van Royen volgden:

Jacobus Albertus Streso   1790 - 1800

De intrede van ds. Streso, onder de uit vissers bestaande bevolking, deed hij uit Lukas 5:5b : "*doch op Uw woord zal ik het net uitwerpen*".

Didericus Wuyster	1800 - 1805
Remco Hayens de Bruyne	1809 - 1821
Arent Haverkamp	1822 - 1832
Hendrik Bakker	1833 - 1845
Eduard Cornelis Groeneveld	1845 - 1853
Willem Petri	1853 - 1859
Jacobus Hendrik Heidenrijk	1859 - 1863
Victor Jacob Koningsbergen	1863 - 1865
Elisa Anne Lazonder	1866 - 1868

De komst van kandidaat Lazonder naar Noordwijk zou niet ongemerkt voorbij gaan.

2 Klaas Noorduin, een visser zèlf gevangen.

Klaas Noorduin werd geboren 15 maart 1753.

Ds. A. Oudemans stond in die tijd te Noordwijk aan Zee en waarschijnlijk is Klaas door hem gedoopt.

Als jongeman werd hij reeds naar zee meegenomen. Hij trouwde in 1880 op 27 jarige leeftijd.

Toen hij een oud geworden was, heeft hij zijn levensverhaal verteld. Het luidt als volgt:

Ik mag in mijn oude dagen het nut van de wijze en goede wegen overdenken, waar de Heere mij in geleid heeft.

Enkele van de merkwaardigste zal ik meedelen, want het zou te veel zijn, als ik alles moest vertellen wat ik ondervonden heb.

Vooraf wat ik na ons huwelijk ondervonden heb met mijn vrouw en vier kinderen.

In mijn jeugd was mijn grootste genoegen het bijwonen van wereldse vermaken, vooral 's zondags. Ik ging wel naar de kerk, maar het overige van de dag bracht ik door in de wereld, en ik dacht dat ik daar goed aan deed.

In ons dorp was een huis waarin 's zondagsavonds sommige mensen bij elkaar kwamen, die een psalm zongen, baden en over Gods Woord spraken. Daar luisterde ik wel eens aan het venster.

Als ik dan hoorde wat ze met elkaar bespraken, dacht ik wel eens: Die mensen doen toch beter dan zij, die de zondagavond in de genietingen der wereld doorbrengen. De zondag is toch de dag die de Heere ingesteld heeft om die te heiligen.

Ik had dan wel eens begeerte om onder die mensen te zijn, maar als ik dan weer bij mijn kameraden kwam en hoorde hoe zij de vromen met de naam "fijnen" bestempelden en met meer van die scheldnamen, dan werd ik weer afkerig van hen; zodat ik weer met meer genoegen de vermaken van de wereld bijwoonde.

Maar merk op het wijze en goede Godsbestuur!

Er was onder die mensen iemand, die stuurman was op een vissersschuit. Hij verzocht me om bij hem als matroos te komen varen; wat ik ook aannam.

Toen ik met hem op zee was, zag en hoorde ik heel andere dingen, dan bij hen met wie ik daarvoor omging. Als we het net in zee zouden werpen, hoorde ik hem tot God bidden om zegen op ons werk.

's Morgens en 's avonds moesten wij bij elkaar komen en dan bad hij tot de Heere, om alles wat wij nodig hadden voor tijd en eeuwigheid.

Nooit had ik voordien zoiets bijgewoond.

Was er onweer op zee, dan was het met die man heel anders gesteld dan met ons. Wij waren benauwd en beklemd, maar hij was gemoedigd en zei tegen ons: "Kinderen, daar is een God in de Hemel, in wiens Hand wij zijn, die ook macht heeft over de zee en de winden", zo moedigde hij ons aan.

Onder dat alles had ik een zeer beschuldigend geweten.

Het gebeurde eens, dat wij door zware storm op zee in grote nood waren, zodat wij elk ogenblik de dood voor ogen zagen. "Zie", zei hij tot ons, "hoe wij God nodig hebben, niemand kan ons helpen, dan God alleen."

In de benauwdheid beloofde ik de Heere, dat ik de wereldse vermaken zou laten varen en Hem alleen dienen, als Hij mij nu wilde bewaren en weer behouden aan land zou brengen.

Wat men aan God belooft, moet men volbrengen; maar hierin is men dikwijls nalatig.

Onze Godvrezende stuurman vermaande mij steeds, dat ik de wereldse vermaken moest verlaten, en mijn vermaak en genoeg moest zoeken in de dienst van God.

's Zondagsavonds nam hij mij wel eens mee naar het gezelschap bij die godzalige mensen. Daar zat ik dan en hoorde hen spreken over de wijze en goede leidingen Gods met de mens.

Ook wat Hij is voor degenen die Hem in waarheid zoeken.

Dit hadden zij bij ondervinding. Als zij in nood en benauwdheid waren, was hun hart met angst en vrees vervuld en als God hen er uit verlost en gered had, dankten zij in de eenzaamheid die God, dat Hij hun geholpen had.

Dan baden zij om de genade en de kracht van Zijn Geest, opdat zij in hun wandel mochten beantwoorden aan de eis des Heeren, om tot Zijn eer te leven. Toen ik dat hoorde, gevoelde ik in mijn hart, hoe ook ik door die God bewaard, en uit mijn noden en benauwdheid gered was. Ik was nu ook verplicht om voor die God te leven.

Ik dacht aan wat ik Hem beloofd had in mijn benauwdheid, en nam mij voor godvruchtig te gaan leven. Mij aan alle vermaken van de wereld te onttrekken, te doen wat God gebiedt, stipt de godsdienst waar te nemen en in het verborgen God te bidden en te danken.

Schaamte moet mijn gezicht bedekken, want dikwijls had het tegendeel bij mij plaats. Ik kende toen mijn zondig hart nog niet, en wist niet dat het zo aan de zonde en de wereld gehecht was.

Zo werd mijn voornemen weer geheel verijdeld en dacht ik ook niet aan wat ik de Heere in mijn nood beloofd had. Dit duurde meestal totdat ik weer in de nood kwam, hetzij door storm, wind of onweer. Dan voelde ik een beschuldigend geweten, want daardoor zag ik, hoe ik God nodig had, maar ook dat Hij mij rechtvaardig om mijner zonden wil, in een ogenblik in de eeuwigheid kon wegstoten.

Dikwijls, als ik het zeewater zag aanrollen, dacht ik: "Daar zal mijn einde zijn", dan was ik zo benauwd, dat ik zo de eeuwigheid in zou gaan, zodat ik de Heere weer beloften deed.

Wanneer wij op zee in nood verkeerden, dan dacht ik wel eens:

"Als wij nu in dit onweer moeten vergaan, dan is de bootsman eeuwig gelukkig en wij ongelukkig."

Bij dit alles was mijn zondige natuur zo sterk tot de zonde geneigd, dat ik tegen beter weten in, meer genoeg vond in de dienst van de zonde en de wereld, dan in de dienst van God.

Dit duurde tot mijn zevenentwintigste jaar, het jaar dat ik getrouwd ben.

Hierdoor kwam ik in de gelegenheid om mijn wereldsgezinde kameraden geheel vaarwel te zeggen.

Ik kwam toen meer tot een regelmatige waarneming van de openbare godsdienst en de gezelschappen van Gods volk, de middelen die de Heere niet ongezegd heeft gelaten.

Toen leerde ik door ondervinding de zaligheid kennen, die aan de dienst van God verbonden is, wat ik nooit had gedacht.

Dikwijls heb ik daarom tegen jonge mensen gezegd, dat er in de hele wereld, dat vermaak niet is te vinden, als in de dienst van God.

Ik heb nu eerst wat verteld uit mijn jeugd, om goed te doen begrijpen, langs welke wegen van goedertierenheid de Heere mij heeft willen leiden. Ook om te laten merken dat de Heere mij niet heeft welgedaan omdat ik het waard was, maar dat het alles onverdiende goedheid was.

Ik heb reeds gezegd, hoe ik mijn grootste vermaak begon te vinden in de dienst van God, maar daarbij gevoelde ik altijd een sterke tegenstand in mij, tegen het regelmatig waarnemen van de middelen, zodat het bij mij was zoals het staat in Rom. 7:21 tm 23.

Het gebeurde mij eens dat ik bezig was met een waarheid, die op veel plaatsen in de Bijbel staat. Vooral in Rom. 9, hoe God alles van eeuwigheid bepaald heeft. Hierover werd ik bezet met verkeerde gedachten, ik dacht: "Wat God bepaald heeft moet zeker gebeuren, ik behoef dus niet meer de middelen zo nauwgezet te gebruiken". Dit kwam juist met mijn vleeselijke natuur overeen, die altijd tegen het gebruik van de middelen was.

Maar merk nu op, hoe het wijze en goede Godsbestuur mij door ondervinding leerde, dat al onze moeiten door hem bestuurd worden, naar een wijs en heilig plan, tot eer van Zijn heilige Naam en tot heil van de zondige mens.

Nadat ik getrouwd was, kwam ik op een bepaalde tijd met mijn vrouw en kinderen in diepe armoede. Het was winter en het zou nog drie of vier weken duren, voor wij weer gingen vissen.

Het enige waar ik en mijn vrouw iets mee verdienden, was netten breien, maar dit leverde weinig op. Ik was steeds tot de Heere zuchtende in deze donkere toestand.

's Middags ging ik naar mijn broer, die dicht bij mij woonde. Daar lag een boekje open op de tafel, wat ik opnam en er in las een samenspraak tussen een leraar en een jongeman over Gods eeuwig raadsbesluit.

Ik las hoe die jongeman tot de leraar zei: "Wat God van eeuwigheid besloten heeft, dat moet vast gebeuren en als God over mij besloten heeft dat ik zalig zal worden, dan gebeurt dat toch wel, ook al gebruik ik de middelen niet".

Maar daarop antwoordt de leraar: "Vanmorgen, toen ik mijn raam open deed, zag ik daar de werkmensen op de akkers druk aan het werk, de een was bezig met ploegen en de ander met spitten. Maar als die mensen nu ook maar zeiden: Als God besloten heeft, dat ons land vruchten zal voortbrengen, dan zal het gebeuren en zij lieten het land zo liggen, zou dat goed zijn?"

Daar had ik genoeg aan, ik legde het boekje neer, en ging in diepe overdenkingen naar huis.

Intussen kreeg ik een recht inzicht in het wijze bestuur van God, hoe God die middelen had, waardoor wij ons tijdelijk en eeuwig geluk van Hem konden verkrijgen.

Onder dat inzien viel mijn aandacht op de grote zee, met al het ontelbare dat er in is, en hoe de Heere dat alles bestuurt ten goede van de mens.

Verder dacht ik: "De Heere weet in welk een armoedige staat ik met mijn vrouw en kinderen verkeer en als ik nu het middel eens gebruikte om langs het strand te gaan wandelen, dan is de Heere wel de machtige, om mij de een of andere vis te schenken".

In die overdenking kwam ik thuis, en zei tegen mijn vrouw: "Straks ga ik naar het strand en zal eens zien, of ik niet de een of andere vis kan vinden." Mijn vrouw, die niets van die werkzaamheden wist, zei tegen mij: "Wat wil je op het strand doen, je doet het nooit, help mij liever het net afbreien, dan hebben we dat geld." Ik liet me bepraten en ging zitten breien, tot 's avonds zes uur. Toen werden die werkzaamheden zo sterk in mij, dat ik niet langer kon blijven zitten, zodat ik opstond en naar het strand ging.

Ik liep daar in mijn eenzaamheid langs de zee, onder diepe indrukken van Gods almacht en goedheid, hoe God spreekt en het is er, gebiedt en het staat er. Er ging een stil zuchten uit mijn hart op tot God en op dat ogenblik werd er een zalm droog voor mijn voeten gelegd.

Er was heel weinig beweging in de zee, daarom zeg ik, het was of die zalm voor mijn voeten werd gelegd. Ik ontroerde zeer, en het is wel in te denken hoe mijn hart gesteld was toen ik met de zalm naar huis ging.

Ik was slechts een half uur weggeweest en toen ik weer thuis kwam, was mijn vrouw niet minder verwonderd dat ik een zalm had. Het was mijn voornemen om dit niet bekend te maken.

De visserij brengt n.l. niet genoeg op om een gezin met kinderen te kunnen onderhouden. Daardoor heerst er 's winters in de meeste gezinnen gebrek en armoede. De boodschappen in de winkel, haalt men op afbetaling en is er dan een net gebreid, dan wordt er een deel betaald.

Bij mij was dat juist ook zo. Ik ging denken: van de zalm die ik gevonden heb weet niemand iets af, ik zal dit verzwijgen, dan heb ik wat de zalm opbrengt voor mij om van te leven en dan hoef ik er niets van af te betalen.

Ik kreeg het voornemen, om met de zalm naar Zandvoort te gaan, zodat niemand hier iets van zou weten. Ik ging daarom in de nacht naar Zandvoort, en liet de zalm 's morgens om 7 uur omroepen. Veel mensen kwamen op de been en iedereen was verwonderd dat er een zalm werd omgeroepen en onder die mensen was er juist iemand uit onze plaats. De zalm werd voor vijftien gulden afgeslagen.

Ik ging daarna naar huis, maar toen ik in Noordwijk kwam, wisten daar alle mensen al van die zalm en hoeveel ik er voor gemaakt had. Ik meende het verborgen te houden, maar onder het hoge Godsbestuur werd het bekend.

Het was verkeerd van mij, maar daaruit is te zien in wat voor armoedige staat wij gesteld waren en dat dit veel invloed had op onze verkeerde natuur.

Als ik nu iemand geweest was, die geen schuld bij anderen had, dan zou dit misschien niet plaats gevonden hebben. Daarom heeft ieder bijzondere genade nodig, om in de stand waar hij van God in geplaatst is, zo te handelen als God hem gebiedt.

3 Naar Engeland.

Op zee heb ik ook dit wijze en goede Godsbestuur ondervonden.

Ik werd tot stuurman op een vissersschuit gekozen.

De oudste van mijn twee zonen ging al met mij mee, dus leefde ik in de hoop, dat ik van mijn schuld weer wat kon afbetalen. Maar ik had mij met een valse hoop geveild; niet lang was ik stuurman, of de oorlog met Engeland brak uit.

Wij konden niet anders dan met groot gevaar onze visserij voortzetten.

Veel van onze vissers werden weggenomen, hun schuiten verbrand, en zij zelf in de gevangenis gezet. En hoewel ik daar soms zo dichtbij was, dat ik het zien kon, bleef ik door de besturende voorzienigheid Gods gespaard.

Als gevolg van de oorlog ging onze visserij geheel te niet, zodat wij niets hadden om ons brood te verdienen en wij in zeer donkere omstandigheden naar het tijdelijke kwamen.

Onze reders en stuurmannen bedachten echter iets om de visserij door te zetten. Zij kwamen met elkaar overeen om onder de Pruisische vlag te gaan varen, omdat die vlag tot nog toe vrij was. Omdat ik ook stuurman was, gaf ik ook mijn toestemming.

Wij voeren dan van 't strand, om de haringvisserij onder de Engelse kust voort te zetten. Wij kwamen in de haven van Yarmout aan, waar we in tijden van vrede altijd de gewoonte hadden tot 20 september te blijven liggen, want eerder mochten wij niet beginnen.

Wij liepen de haven binnen, want hoewel wij oorlog met Engeland hadden, hoefden wij niet te vrezen, daar wij onder Pruisische vlag voeren.

Er waren in totaal negentien vissersschuiten, zowel van Noordwijk als van Katwijk. Onder die vissers was grote vreugde en vrolijkheid omdat wij de visserij weer zouden beginnen.

Ik was echter voortdurend benauwd en beklemd in mijn hart, want ik zag dat we nergens waar we geroepen werden de waarheid konden spreken. Ik dacht bij mijzelf: "Wij hebben op onze visserij de zegen Gods nodig en God is een God der waarheid, maar wij beginnen ons werk met leugen".

Eindelijk was het 20 september en wij meenden weg te varen om te gaan vissen, maar het werd ons belet. Er lagen veel oorlogsschepen voor de stad. De kapiteins kwamen bij ons aan boord en brachten soldaten mee, om te zien hoeveel er op elke boot nog bij konden. Ik dacht bij mezelf: "Wat zal dat uitwerken?".

Wij kregen order om zee te kiezen en bij de vloot te blijven. Van elke boot werd de helft van de manschappen afgenomen en er werden soldaten voor in de plaats gesteld. Zo volgden wij de vloot, maar wisten niet waarheen. De vloot werd elke dag groter. Onze vissersschuiten werden zo dicht door de kotters omringd dat het onmogelijk was om te vluchten.

Met de vloot kwamen wij voor Texel; ja, zelfs zo dicht dat wij onze Hollandse schepen zagen liggen. Maar de wind was niet gunstig om dicht bij land te komen, zodat wij weer de zee moesten kiezen.

Het is te begrijpen hoe mijn hart onder dat alles gesteld was. Want uit alles wat ik dagelijks zag, merkte ik wel wat het voornemen van de Engelsen was. Mijn hart was benauwd, maar ik mocht in die omstandigheden veel werkzaam zijn met het wijze en goede Godsbestuur en met wat de Heere in Zijn Woord zegt: *"En roept Mij aan in de dag der benauwdheid; Ik zal u er uit helpen, en gij zult Mij eeren"*.

Ook met wat de dichter zegt in Ps. 107, als hij spreekt van de stormwinden die de Heere doet opstaan en met wat er verder staat van vers 23 tot 32. Dit ondervond ik ook, want op de avond van de vierde dag, nadat wij het land van Texel gezien hadden, kwam er een hevige en sterke wind, met een zeer zware lucht. Dit duurde tot de volgende dag, zodat de hele vloot verstrooid werd.

Toen de lucht opklaarde zag ik geen enkel schip om mij heen en hoewel ik dicht bij land was, durfde ik op onze plaats niet aan land te komen, want ik dacht: Wat zal de schrik en aandoening groot zijn, als ik aan wal kom met de helft van mijn manschappen!

Korte tijd daarna kwamen al onze vissers aanzetten op één na. Zo gingen wij met elkaar aan wal. Daar wij bijna vijf weken weg geweest waren, verwachtten onze vrouwen ons elke dag met een schuit haring en zie, daar kwamen wij zonder vis en dan was elke boot vier man kwijt.

Waren wij met blijdschap weggevaren, de droefheid was nu zo groot dat sommige vrouwen die hun mannen misten op het strand neervielen.

De Heere bestuurde het echter zo, dat één van onze vissers weer bij de vloot kwam.

De vlootvoogd, die zag dat zijn voornemen verijdeld was, nu alle vissersschuiten wegwaren, gebood dat alle vissers die op de kotters waren, in die éne schuit gebracht moesten worden.

Hij verklaarde dat zij dan allen vrij waren en naar hun plaats mochten terugkeren.

Zo kwamen onze vissers thuis, zodat de grootste droefheid weer wat verzacht werd.

Ondertussen leerde ik uit deze omstandigheid, hoe het wijze en Godsbestuur ook gaat over de verkeerde daden van de mens.

De Heere bestuurde het zo dat wij moesten zien dat er een God is, in wiens hand wij zijn en dat Hij in die omstandigheden ons had bewaard en in gezondheid weer bij onze gezinnen deed komen.

Er verliep geruime tijd voor wij iets konden verdienen, zodat ik met de vissersschuit naar Rotterdam ging en vandaar met de Pruisische brieven op de kaapvaardij ging varen.

Ik zal de reden vertellen, waarom ik nu naar de koopvaart ging.

Het is te begrijpen uit alles wat ik gezegd heb, hoe diep ik met mijn gezin in armoede en schuld zat. Toen de schippers van onze plaats met hun schepen op de koopvaardij voeren en veel geld verdienden, voelde ik in mijn hart een sterke begeerte om de mensen die mij telkens wat leenden, te kunnen betalen.

De reder zei elke keer tegen mij: Het is uw eigen schuld armoede te lijden, waarom gaat ge niet op de koopvaardij varen?

Ik ging dan met mijn twee zonen op de koopvaardij varen. Dit ging twee of drie reizen erg goed, zodat ik wat begon af te lossen bij mijn schuldeisers. Ik vond mijn vermaak hierin en dacht: Was ik maar eerder met dit werk begonnen.

Hierna kreeg ik een vracht in Rotterdam, wat ik aan de beurs in Londen moest lossen. Ik had voor f800,= vracht en in Londen kreeg ik weer een vracht op Emden, waaraan ik weer f800,= kon verdienen. De halve vracht moest ik in Emden lossen en de overige lading in Rotterdam.

Ik kon dus berekenen, dat als ik geen ongelukken had ik f400,= kon verdienen.

In Londen kreeg ik een heer en dame met een lijfknecht aan boord, die als passagiers met mij meevoeren naar Emden. Hiervoor ontving ik ook f400,=.

Ik dacht al: Wat een voordelige reis zal ik nu doen! Ik kan al mijn schuldeisers wel betalen, want ik kan wel f600,= verdienen.

Het was of ik het al had. Mijn hoofd en mijn hart waren zo vervuld met begeerte om toch maar geld te verdienen, dat ik aan niets anders dacht, dan aan de grote reis die ik zou ondernemen. Aan rampen of gevaren, ja laat ik liever zeggen, aan God of aan mijn eeuwige belangen dacht ik weinig meer.

Toen ik in Londen de lading aan boord had om die naar Emden te brengen, ging ik naar mijn makelaar om mijn geld te ontvangen voor de vracht, die ik van Rotterdam daar gebracht had.

Ik ontving het in papier, in banknoten, omdat de wet in Engeland was dat men geen reisgeld mocht meenemen.

Ik ging als alle schippers naar een kantoor om die banknoten te wisselen en er geld voor te ontvangen.

Met dat geld in mijn zak ging ik aan boord, maar toen ik op het punt stond uit de boot in de schuit te klimmen, werd ik vastgehouden door een officier van de koning, die met een bezoekersboot mij gevolgd was. Ik werd onderzocht en van al mijn geld beroofd. Ook nog van het geld dat ik in mijn zak had, zodat ik alles kwijt was. Het is in te denken hoe mijn hart onder dat alles gesteld was.

Ik kende de wet niet; ik zag dat alle schippers zo deden. En ik deed het ook, omdat wij met die banknoten in Holland veel geld verliezen.

Was het hierbij nog maar gebeven, maar nee er gebeurde nog meer.

Wij voeren dan met onze passagiers uit Londen. Daar het stil weer was bleven wij wel twee dagen op de rivier en konden we maar niet uitlopen.

Toen verklaarden Pruisen en Engeland elkaar de oorlog, waarna wij naar Harwich opgebracht werden, waar we moesten blijven liggen. De passagiers werden van boord gehaald, en twee officieren van de koning bleven bij me.

De f400,= van de passagiers raakte ik dus ook kwijt. Elke dag verwachtte ik, dat ik met mijn volk en met mijn twee zoons naar de gevangenis gebracht zouden worden.

Ik zag dus dat al mijn verwachtingen in rook vervlogen waren. Veel zuchten gingen uit mijn beklemd hart op tot God. Intussen ondersteunde de Heere mij met zijn vertroostende en bemoedigende genade, zodat ik nog nooit in zo'n tevredenheid en stille berusting in de weg Gods geweest was als in die tijd.

Van de morgen tot de avond mocht ik met mijn zoons en de anderen, die bij mij waren, spreken over het wijze en goede Godsbestuur, en mochten we elkaar zo tot opwekking zijn, dat we erg blijmoedig waren.

Er lagen ook nog andere koopvaardijvaarders van onze plaats, die daar met ons opgebracht waren. Ze waren erg benauwd en toen ze zagen dat wij zo blijmoedig waren, kwamen ze dagelijks bij ons. Wij hadden dikwijls een nuttig gesprek over God en Zijn wegen, zodat onze gesprekken wel tot middernacht duurden. Die mensen waren maar verwonderd dat wij zo blijmoedig waren en zij wisten zich niet te bergen van benauwdheid.

Vraagt iemand: kwam de blijmoedigheid in die omstandigheden niet voort uit zorgeloosheid of onverschilligheid?

Ik heb vooraf gezegd, hoe ik mijn grootste vermaak vond in de dienst van God. Ik had mijzelf als een alles verbeurd hebbend zondaar leren kennen en besefte hoe ik de dierbare Jezus nodig had tot een Verlosser en Zaligmaker. Ook had ik geleerd, wat die Jezus in Zijn Woord zegt: *"Wie Mij liefheeft, bewaart Mijn geboden"*.

Ik heb ook verteld, hoe de Heere mij door ondervinding had geleerd, dat ik geen zegen op mijn werk kon verwachten, als ik dat met leugens moest verrichten. Ik heb gezegd hoe het met mij was in mijn voorspoed op de koopvaardij.

Ik vroeg mijzelf ook niet af of ik wel in alles overeenkomstig de waarheid handelde. Als ik maar voorspoed in het vooruitzicht had, dan was het goed.

Maar toen ik dat alles kwijt was en daar moest blijven liggen, gaf de Heere mij te zien, waar die voorspoed me toe gebracht zou hebben. En nu leerde ik zo die waarheid geloven die de Heere Jezus zegt: *"Wat baat het een mens, zo hij de hele wereld gewint en hij lijdt schade aan zijn ziel"?*

Nu moest ik de Heere danken, dat Hij van mij heeft weggenomen, waar mijn hart zo naar uitging en waardoor ik God en mijn eeuwige belangen geheel uit het oog verloren had.

Toen was mijn bidden tot de Heere om Zijn geleidende en besturende genade in die moeilijke weg.

Toen we enige weken daar te Harwich gelegen hadden, mochten al de andere koopvaardijvaarders vertrekken, omdat die met hun lading naar Holland moesten. Maar omdat Emden onze bestemming was, moest ik wachten tot ik andere brieven had.

Toen ik daar 14 weken gelegen had, kreeg ik brieven van Kopenhagen die mij f600,= kostten. Maar nu moest ik overal zeggen, dat ik niet uit Engeland, maar uit Kopenhagen kwam. Ik was wel blij, dat ik weer ging varen, maar toch benauwd dat ik weer met leugens moest omgaan. Maar de Heere bestuurde het zo, dat ik daarvoor op een wonderlijke wijze bewaard bleef.

Wij voeren van Harwich en kwamen voor het Vliegat, boven Vlieland.

Toen wij daar waren, kwam er een vissersschuitje uit dat gat en zij vraagden ons waar wij heen moesten. Ik zei, dat ik naar Emden moest en op 't zelfde ogenblik werden de luiken van het schuitje geopend en er sprongen wel zestien soldaten bij ons over, met houwers en degens op zij en snaphanen in hun hand.

Ik kon niet anders denken, of het waren Hollanders of Fransen, want zij spraken Hollands.

De officier vroeg mij waar ik met mijn lading vandaan kwam. Maar o, wat ging er toen in mijn hart om! Ik moest volgens mijn orders zeggen, dat ik van Kopenhagen kwam. Ook wist ik, dat als het Hollanders waren en ik zei zoals ook de waarheid was, dat ik met mijn lading uit Engeland kwam, dat ik dan de schuit en de lading kwijt was.

Maar in die benauwdheid ging mijn zuchten op tot God. Ik zei in mijn hart: "O God, Gij zijt die God der waarheid, die mij toch alleen kunt helpen, och laat me toch de waarheid spreken".

Vervolgens sprak ik tot die officier: "Ik kom van Harwich en heb te Londen geladen".

"Dan komt u uit Engeland", zei hij. "Ja", was mijn antwoord. Verder zei hij tegen mij: "Dan moet u met de schuit naar ons oorlogsschip".

Hij gebod zijn mensen in het vissersschuitje te gaan, maar hij bleef alleen bij ons aan boord. Ik wist toen niet beter, of wij voeren naar een Hollands oorlogsschip.

Ik vroeg de officier of hij een goede kapitein had, waar hij vandaan kwam en of hij een Amsterdammer was. "Wel man", antwoordde hij, "denkt u dan, dat u door een Hollander genomen bent? O nee, u bent door de Engelsen genomen".

Toen ik dat hoorde viel er een zware last van mijn hart, en was ik blij, dat ik de waarheid gezegd had. De officier vertelde mij vervolgens hoe hij dat vissersschuitje genomen had, met zijn mannen die nacht aan land geweest was en van een schip de touwen had afgehakt en meegenomen. Dat schip zagen wij ook de haven uitkomen.

Vervolgens voeren we met onze schuit naar dat Engelse oorlogsschip. Ik dacht: "Hoe zal dat nu aflopen?". Veel zwaarigheden zag ik tegemoet. Ik wist, dat als wij bij dat Engelse oorlogsschip kwamen, ik dan daarop moest komen en dat mij dan het een en ander gevraagd zou worden, wat ik onmogelijk naar waarheid kon beantwoorden.

's Middags om één uur kwamen wij bij het oorlogsschip. Men was daarop reeds bezig een schipper van een ander koopvaardijship te ondervragen. Toen dat klaar was kwamen er nog meer aan de beurt en dat ging zo voort tot 's avonds zes uur.

Toen werd ik geroepen. Waarom ik zo bang was dat ik op dat oorlogsschip moest komen, voor ik mijn reis voortzette, had een reden.

Wanneer men in tijd van oorlog op de koopvaardij vaart en een oorlogsschip ontmoet, dan wordt de schipper aanstonds van boord gehaald. Hij moet dan al zijn papieren aan de kapitein van dat oorlogsschip laten zien. Verder wordt hij ondervraagd en als zijn antwoorden dan niet met de waarheid overeenkomen, wordt zijn schip afgenomen en opgebracht.

Toen ik dus voor de kapitein van het oorlogsschip geleid werd, moest ik hem de papieren uit Kopenhagen tonen en vervolgens ondervraagd worden.

Mijn benauwdheid kwam hieruit voort: ik kon niet één vraag naar waarheid beantwoorden, want als ik zei, dat ik met mijn lading uit Engeland kwam en naar Emden moest, dan wist ik dat ik met schuit en lading zou opgebracht worden omdat Emden tot Pruisen behoorde. Nog meer, daar ik op geen leugens de hulp van de God der waarheid kon verwachten.

Even voordat het mijn beurt was om naar het oorlogsschip te gaan, kwam er een zware onweersbui met harde wind opzetten.

Op dat ogenblik kwam men mij met de boot naar het schip halen. Aan boord gekomen, werd ik door een soldaat in de kajuit gebracht bij de kapitein, die mij vroeg waar ik heen moest.

Ik zei: "Naar Emden", waarop hij antwoordde: "Daar kunt u niet komen, want die haven is geblokkeerd; de Engelse oorlogsschepen liggen voor de haven van Emden, zodat u er niet in kunt. Het is zwaar weer, schipper! maak haast om weer aan boord van uw schip te kunnen komen". Hij vroeg mij verder niets meer.

Van hier moest ik naar een kamer, waar de koopvaardijshippers ondervraagd werden.

Ik zag de grote rol open op tafel liggen, waarop al de vragen staan die de schippers moeten beantwoorden. Ik zag dat de schipper die daar zat, ontsteld was door het zware weer.

Hij zei tegen me: "Ik heb geen tijd u te vragen, door de harde wind, maar zeg mij maar alleen waar uw boot gemaakt is".

Ik antwoordde hem onbeschroomd: "Te Noordwijk aan Zee". Dit schreef hij op en zei daarna: "Gij kunt gaan!".

De hevige wind verminderde niet, integendeel, hij werd zo sterk dat met de middernacht ons zeil van boven tot beneden in stukken waaide en daarbij kwam nog een hemelhoge zee.

's Morgens toen het dag werd, zagen wij land, maar wij konden niet anders dan langs de haven heen varen, omdat de zee hoog was. Met de middag zagen wij de opening waardoor wij naar Emden moesten.

We zagen geen kans om door de branding te komen, maar de Heere bestuurde het zo, dat toen wij dicht bij de opening kwamen, er een schip voor ons uitliep, dat wij volgden en zo kwamen wij behouden door de opening en van daar naar Emden.

Nadat wij de lading gelost hadden, zochten wij in Holland te komen, maar door de Engelse oorlogsschepen was dit voor ons niet mogelijk. Daarom moesten wij een vaarwater zoeken, dat binnendoor liep, maar die weg was zeer kostbaar. In dat water lagen overal schepen van het land, die wij uitleggers noemen en we moesten die allen passeren.

Van het eerste waar wij langs kwamen, kregen wij een wachter aan boord, die elke dag f 2,= en de kost moest hebben.

Toen we in Harlingen kwamen moesten wij daar enige tijd blijven liggen en daar raakten wij de wachter weer kwijt.

Zo hadden wij bijna een jaar doorgebracht.

Toen zei de schoonvader van mijn zoon tegen mij: "Laten we nu maar zien, dat we met de boot thuishouden en dan op visvangst gaan varen", wat wij dan ook deden.

Toen wij thuis kwamen, waren we hartelijk verblijd, dat God ons in alle omstandigheden zo had bewaard, dat wij in gezondheid de onzen mochten ontmoeten.

Toen ik de reis begon, met mijn twee zoons, kon ik berekenen f 600,= voor mijn gezin te verdienen, en nu de reis volbracht was, had ik niet alleen niets verdiend, maar was ik wel f 400,= armer, wat ik daarna weer moest terugverdienen.

Echter mocht ik tot roem der Goddelijke genade, daarvan veel genieten, ja soms voelde ik in mijn ziel een zodanige blijdschap, dat ik tot hen met wie ik te voren omgang had, uit mijn hart zeggen kon:

Komt, luistert toe, gij Godsgezinden,

Gij, die den Heer' van harte vreest.

enz. Psalm 66:8

In mijn eenzaamheid klonk vaak het laatste versje van die Psalm in mijn hart:

God zij altoos op 't hoogst geprezen.

Lof zij Gods goedertierenheid,

Die nimmer mij heeft afgewezen

Noch mijn gebed gehoor ontzeid.

Het is waar, dat de Heere Jezus ons in dat volmaakte gebed heeft leren bidden om ons dagelijks brood, maar we moeten ook opmerken dat die bede in een nauw verband staat met de vorige. Als ik volgens het bevel van Jezus bid, om mijn dagelijks brood, dan bid ik ook dat Gods Naam geheiligd worde, dat Zijn Koninkrijk kome, dat Gods wil in mij geschiede in het gehoorzamen aan Zijn bevelen, gelijk dat in de Hemel plaats heeft.

Indien ik nu die voorspoed op mijn reis was blijven genieten, dan was Gods Naam in mij niet geheiligd geworden; dan zou ik een tegenstander van dat Koninkrijk geworden zijn en dan was ik tegen de wil van God in de leugens blijven voortleven.

Had ik dan nu geen reden om God te danken en met mond en hart te zeggen: "God heeft nooit mijn bede onverhoord gelaten?".

Gods eer en ons eeuwig geluk staan in een zeer nauw verband met elkaar.

Uit eigen ondervinding kan ik zeggen: "Als God mij had geschonken waar ik om gebeden had, dan was ik al lang ongelukkig geweest".

Als wij bidden om ons tijdelijk bestaan, moeten wij dat doen naar het voorbeeld van Jezus, in onderwerping aan Gods wijs bestuur, zodat wij met ons hart kunnen zeggen: *"doch niet, gelijk Ik wil, maar gelijk Gij wilt"*.

4 Als schipper naar Frankrijk.

Meer dan één keer heb ik gelezen van David, de man naar Gods hart, dat hij in allerlei omstandigheden waar hij in verkeerde, eerst de Heere vroeg wat hij doen of laten moest en dan viel het altijd goed voor David uit. Maar van dezelfde man staat ook, dat hij wel eens dingen deed waarin hij de Heere niet om raad vroeg. Maar dan ondervond hij ook, dat er een God is, die alles bestuurt en regeert en dat Hij in alles van ons, behoeftige schepsels, wil gevraagd zijn. Zo was het bij mij ook, hoewel ik in veel omstandigheden reeds bij ondervinding had geleerd dat het wijze en goede Godsbestuur over alles gaat.

Het gebeurde nog te veel, dat ik in zaken die me voorkwamen, de Heere niet vroeg, zodat ik moest bekennen, mijn afhankelijk bestaan van God niet goed te kennen. Maar de Heere bestuurde het zo, dat ik Hem hoe langer hoe meer in alles nodig had.

Lange tijd voer ik met mijn twee zoons op de visserij; ze waren steeds bij me. Door de genade Gods mocht ik zien dat ze met mij de dienst van God boven die van de wereld kozen. Als zij aan wal waren, gingen zij naar onze gewoonte naar de godsdienstoefening en naar onze bijeenkomst, waar wij dan spraken over wat wij die dag in Gods huis gehoord hadden.

Zij probeerden de gesprekken levendig te houden door de een of andere vraag te doen over de leiding Gods met de mensen. Zo had ik in en buiten m'n huis veel genoeg.

Toen ik 56 jaar oud was, werd mij een groot koopvaardijship aangeboden om als schipper daar op te varen.

Dit werd mij heel mooi voorgesteld. Ik nam enkele dagen uitstel, om dit voorstel ernstig te overdenken. Ik vroeg raad aan mijn goede vrienden, die het mij sterk aanbevelen, omdat mijn kinderen al getrouwd waren, en ik meer op leeftijd begon te komen.

Ik dacht dit voorstel aan te nemen, maar ik kon niet beslissen, want het schip viel erg tegen. Het kon niet met lading over zee varen, zodat de reder genoodzaakt was het te verkopen. Zo was ik weer van alles vrij.

Maar er kwam een grotere verzoeking.

Ik heb reeds verteld, dat ik op reis naar Emden een Franse dame met een heer en een lijfknecht aan boord kreeg, die als passagiers met mij meevoeren. Die dame had een kantoor in de stad Caën in Frankrijk. Zij zond een brief aan de heer Morsel te Rotterdam, over mij, die mij daarna verzocht te komen.

Ik kende die heer wel, maar kon niet begrijpen, waarom ik bij hem moest komen. Op het kantoor las hij mij de brief voor, waarin ze mij verzocht, bij haar te komen.

Ze had een groot koopvaardijship voor me, om daarmee voor haar te varen. De mannen die ik nodig had, moest ik maar in Holland huren en moesten met mij op haar kosten

naar Caën reizen. Op die reis moesten wij geen geld ontzien, ook mochten wij goed eten en drinken.

Vervolgens zou ik vanaf de dag waarop ik vertrok, 12 gulden per week krijgen, en nadat ik met het schip uit zou zeilen, nog meer.

Nu ik dit in mijn oude dagen overdenk, word ik beschaamd en moet zeggen dat ik verkeerd gehandeld heb. We vragen de Heere te weinig om raad en bestuur en zulke omstandigheden brengen ons dikwijls in veel problemen.

De heer Morsel zei me, dat het een goed kantoor was en dat het geld wat ik verdiende, bij hem ontvangen kon worden.

Hij en andere mensen, raadden mij sterk aan het voorstel aan te nemen.

Korte tijd hierna vertrok ik met drie matrozen die ik gehuurd had, naar Frankrijk. Voordat wij vertrokken werden ons eerst papieren bezorgd waarmee we door heel Frankrijk mochten reizen en daarbij, zoveel reisgeld als wij begeerden.

Het zal wel niet nodig zijn, alles mee te delen, wat ons ontmoette op de reis naar de plaats onzer bestemming.

Alleen dit: wij zijn drie dagen in Parijs geweest, waar wij andere papieren moesten hebben. Bij die gelegenheid heb ik ook het prachtige paleis van de Bonapartes gezien.

Ik zag nog vele andere dingen, onder anderen ook het monument dat Napoleon heeft laten oprichten tot aandenken aan al die roemrijke veldslagen die hij geleverd heeft.

Na alles met verwondering gezien te hebben, zetten wij onze reis voort naar de stad Caën, waar wij vriendelijk werden ontvangen.

Een Hollander die daar woonde en een herberg hield, was ook op dat kantoor werkzaam.

Hij wachtte ons op en nam ons in zijn huis, om daar te logeren.

Vervolgens bracht hij mij op het kantoor, waar ik dadelijk de heer en de dame, die ons hadden doen overkomen herkende.

Hoewel er reeds veel jaren waren voorbijgegaan dat zij mij gezien hadden, herkenden zij mij ook direkt.

De dame zei de reden waarom zij mij ontboden had.

Aan haar kantoor waren nog twee Hollandse kapiteins. Ze liet mij op het schip brengen wat voor mij bestemd was. Het was een grote tjalk.

Enkele dagen daarna moesten wij tarwe en andere goederen laden, om dat naar Guernesey te brengen.

Toen we geladen hadden, ging ik naar de makelaar om de formulieren te tekenen. Maar toen ik zag en hoorde hoe het op dat kantoor toeling, ontroerde ik van het hoofd tot de voeten.

Ik moest n.l. op de papieren van anderen varen en de formulieren met een andere naam ondertekenen.

Dit weigerde ik te doen. Toen ondertekende de makelaar ze met zijn naam.

Ik dacht: "Dit kan onmogelijk goed uitkomen". Ik kon de hele nacht niet slapen en overdacht mijn weg en toestand. Mijn zuchten gingen uit de benauwdheid op tot God en Hij verhoorde mij.

's Morgens werd het schip lek en er kwam zoveel water in, dat de lading er uit moest.

Een paar dagen daarna werd de lading er door enkele Fransen weer in gedaan. Maar het duurde niet lang, of er kwam weer zoveel water in het schip dat de lading er geheel uit moest. Het schip werd op de werf gebracht en wij moesten weer zolang in het logement.

Daar hoorde ik hoe het koopvaardijvaren hier toeling, zodat ik gedurig moest zeggen: "O God, bewaar mij toch dat ik op deze manier niet moet varen".

Wat de Hollandse kapiteins mij vertelden deed mij schrikken. Niet lang geleden was er een koopvaardijship uitgegaan, die door een Franse kaper genomen werd en de kapitein, een man van zestig jaar, was doodgeschoten.

Een ander, die in Engeland kwam, liet zijn schip liggen en vluchtte, omdat hij zoveel gevaar zag.
Het is wel na te gaan hoe benauwd ik was, en dat dit groter werd, toen de tijd naderde dat het schip weer hersteld was en ik moest varen.
Aan het schip werd voor f2000,= vertimmerd, ze zouden alles goed maken en ik zou zoveel geld verdienen als ik maar wilde.
Ik kon me dus niet meer onttrekken.
Maar nu leerde ik opnieuw, hoe ik de Heere nodig had, want wat ik ook probeerde, ik kon maar niet ontslagen worden.
Vluchten wilde ik niet. Innerlijk zielsverdriet ondervond ik daar.
Hier kwam nog bij, dat ik in een herberg logeerde, waar ik niets dan zonde en goddeloosheid hoorde.
Onder dit alles was God m'n toevlucht. De gedachte aan Hem, mijn Bewaarder en Helper, hielp mij op en deed me mijn sterkte in Hem zoeken.
Het volgende kwam mij onder de aandacht en het vertroostte mij. Voor ik in Frankrijk ontboden werd, was ik eens te Rotterdam in de Grote kerk, waar de dominee liet zingen: Psalm 68 vers 11:

'k Zal u, door macht en wijs beleid,
Uit Bazan weer doen komen;
U zullen als op Mozes beê,
Wanneer uw pad loopt door de zee,
Geen golven overstromen.

Onder het zingen van die woorden werd mijn hart zo week, dat ik mijn tranen niet kon inhouden. Op dat ogenblik wist ik niet waar dit uit voortkwam. Maar nu begreep ik het, zodat ik moest zeggen: "O God, nu zit ik in het zondige Bazan en nooit kan ik er uitkomen, dan alleen door Uw Goddelijk bestuur. O, bewaar mij toch, dat ik niet door de zonde overheerst word".

Mij zo aan de Heere overgevend, werd het weer kalm in mijn ziel.

Toen het schip eindelijk weer klaar was, werd de lading aan boord gebracht, met een overvloed van de beste voorzieningen. Ik ging naar de makelaar, waar ik al die valse papieren ontving, waar ik op varen moest. Alles was in orde, de loods kwam aan boord en wij dachten 's nachts om drie uur te gaan varen. Ik mocht onder dit alles tot God biddende en zuchtende zijn.

's Nachts om twee uur was er een matroos, die naar de pomp zocht en zie er was water in het schip.

Een Fransman, die bij ons schip de wacht hield, zag dat er water gepompt werd. Hij liep naar het wachthuis en haalde andere kommiezen, die kwamen op ons schip en gaven bevel om niet uit te varen. 's Morgens ging hun chef naar het kantoor en zei dat het schip niet goed was om er mee te varen. Daarna werd de lading er uit gedragen en het schip afgekeurd.

Wat ondervond ik zichtbaar het wijze en goede Godsbestuur over mij!

Driemaal de lading in en uit het schip, alles klaar om uit te varen, maar het was of de Heere zei: *"Tot hiertoe en niet verder"*.

Er was overvloed van eten en drinken aan boord gebracht, dat moest daar blijven. Ook werd me gezegd, dat ik met mijn mensen tot nader order op het schip moest blijven wonen.

Dat schip werd ons logement en daardoor werd ik van het logeren in de herberg verlost.

Daar ook de winter begonnen was, was ik voor lange tijd vrij van varen.

Wat ik gevoelde, kan ik onder geen woorden brengen, ik had zo overvloedig stof tot dank aan God. Dikwijls moest ik zeggen: "O God, ik ben geringer dan al de weldadigheid en de trouw, die Gij aan mij bewijst".

De voorrechten die ik had waren groot, daar kon ik God niet genoeg voor danken; maar het missen van de openbare Godsdienstoefening en de omgang met Gods volk, was mij een ware zielesmart.

Ik leerde nu door ondervinding, dat we nooit de waarde van de openbare Godsdienst kennen voor we die missen.

Het verstoken zijn van de openbare Godsdienst en van de zielopbeurende gemeenschap der heiligen, veroorzaakte een kwijning in m'n ziel, die alle uitwendige voorrechten niet konden vergoeden. (Ps. 42:1).

Toen ik enkele weken in het schip gewoond had, werd ik op het kantoor geroepen. Daar werd me gezegd, dat ik met mijn mensen naar Calais moest gaan, waar een schip voor mij lag; zo groot en zo mooi, dat ik daar wel mee kon varen.

Ik was tevreden, want ik voelde, dat ik moest gehoorzamen en mij in alles onderwerpen aan het wijze bestuur Gods. Ik leerde tevens wat Paulus zegt: *"De bevinding werkt hoop. En de hoop beschaamt niet"*.

De volgende morgen nam ik vriendelijk afscheid op het kantoor en kreeg zoveel reisgeld als ik nodig had. Ik ging met mijn mensen in de postwagen, om naar Calais te reizen, wat 40 mijl van Caën ligt. Ik was echter ook blij, dat ik zoveel dichterbij Holland kwam.

Op reis daarheen dacht ik: "Wat heeft die Franse dame al veel moeite gedaan om mij tot de koopvaardij te krijgen en wat heeft het haar al geld gekost. Eerst liet ze mij met m'n mensen van Rotterdam naar Caën reizen, toen heeft ze meer dan tweeduizend gulden aan het schip vertimmerd, driemaal is de lading er in en uit geweest, ik heb zoveel weken met mijn mensen voor haar rekening gegeten en gedronken en nu laat ze ons weer een reis naar Calais maken".

5 Gij zult niet echtbreken.

We kwamen dan in Calais, waar ik geplaatst werd in een groot logement, voor één gulden per dag. Ik had daar een vrije kamer en m'n mensen werden in een goedkopere herberg geplaatst.

In mijn logement waren alleen heren en kapiteins en hoewel ik veel op mijn kamer vertoefde, moest ik toch van tijd tot tijd bij hen zijn, omdat we aan één tafel moesten eten.

Men leefde hier in allerlei wereldse vermaken.

Toen we aan tafel zaten te eten, kwam er een speelman om te spelen. Aan bidden en danken werd niet gedacht. Dit wekte mij dan ook op om in de weg waarin ik nu was, de Heere te bidden om de bewarende, besturende en geleidende genade. Ik voelde die nu meer dan ooit nodig te hebben.

Waar ik ook in de wereld was, nooit ben ik in groter gevaar van verleiding geweest dan in dat logement.

De gesprekken van de kapiteins liepen altijd over het vele geld, dat zij wonnen. Ze vroegen mij wel eens, voor welk kantoor ik moest varen, met welk schip en wat de plaats van mijn bestemming was. Als ik het hun dan gezegd had, dan vertelden ze mij dat ik in één jaar rijk kon worden als ik dat wilde.

Ik antwoordde hun, dat ik dit niet op een onrechtvaardige manier wilde worden.

Wel is waar, gevoelde ik wel een zondige begeerte daartoe, maar Gods genade die me bewaard heeft, zij de eer.

Er was een sterke begeerte in mijn hart om voor God te leven, waardoor ik gedurig zuchtte: "O God, bewaar mij toch".

Onder die kapiteins was er een die Smit heette. Hij kwam nu en dan wel eens bij me om te praten over Gods Woord en vertelde me ook wel eens dat hij een waar Christen was geworden.

Soms drong hij er bij mij sterk op aan, dat ik met hem zou uitgaan, maar ik deed dit niet, omdat ik op die tijd helder inzag dat ik niet staande zou blijven wanneer ik in het een of ander toegaf.

Ik merkte dat er bij die man veel te veel door kon en daarom kon ik ook geen contact met hem houden.

De vermaning des Heeren lag mij steeds bij: *"Waakt en bidt, opdat gij niet in verzoeking komt"*. Ik zag en voelde dat ik van Boven sterkte nodig had, om aan niets toe te geven.

Op zekere middag toen wij aan tafel zaten, vroeg kapitein Smit mij, of het zevende gebod in de wet des Heeren ook gold, als man en vrouw gescheiden van elkaar hun brood moesten verdienen, want er staat wel: *"Gij zult geen overspel doen"*, maar dat is voor het geval dat man en vrouw bij elkaar kunnen blijven; hoe denkt u daar dan over?"

Ik begreep waar deze vraag bij hem uit voortkwam en zei hem mijn gedachte. Meer dan één keer had ik hem gewaarschuwd voor de al te vriendelijke omgang met de vrouwen in het logement.

Dezelfde middag kwam bij schreiende bij me op mijn kamer en zei: "U hebt deze middag zo over het zevende gebod gesproken, dat ik volkomen de waarheid gevoel van wat u gezegd hebt, maar wat moet ik doen? Daar ligt mijn schip, wat m'n reder zoveel geld gekost heeft, het is daarbij mijn broodwinning, moet ik dat nu alles laten liggen, ik heb niets anders geleerd"?

Daarop zei ik tot hem: "Ik weet geen andere weg voor u, dan dat u tot de Heere uw toevlucht neemt, en nog liever het schip verlaat en uw broodwinning, dan dat u in de zonde van overspel valt, want de gevolgen die daaruit voortkomen, zullen treurig voor u zijn".

Een tijd daarna kwamen zijn fouten aan het licht. De ene dienstmeid moest direkt uit het logement en werd bij de kapitein aan boord gebracht.

Later bleek dat zijn allervriendelijkste omgang met die meid ongelukkig voor hem was.

Zijn vrouw en twee kinderen, kwamen korte tijd daarna hem eens bezoeken. Denk de toestand van zijn vrouw eens in, toen zij haar man en die meid in zulke omstandigheden aan boord vond!

Later heb ik gehoord, dat kapitein Smit door zijn reder is bedankt en vervolgens in diepe armoede terecht is gekomen.

Ik heb dit verteld om de treurige gevolgen van de zonde te doen zien. Het is een waarheid, dat de Heere Jezus wel de heerschappij der zonde verbroken heeft voor al degenen die in Hem geloven, maar de gevolgen moeten wij zelf dragen. Dit leert zowel de Bijbel, als de ondervinding. Toen de profeet Nathan tot David gezonden werd, om hem zijn ongerechtigheden bekend te maken, zei hij tegen hem: *"De Heere heeft ook uwe zonde weggenomen, gij zult niet sterven"*, maar daarbij gaf hij hem ook te kennen: *"het zwaard zal van uw huis niet wijken"*.

Wanneer wij in de Bijbel lezen, wat hem al is overkomen door zijn zoon Absalom, dan moeten wij schrikken en beven voor de zonde en haar gevolgen.

Het zal nu wel te begrijpen zijn, waarom ik mij steeds met gebed tot God wendde om bewaring en om uitredding uit die weg. Alle zaden van boosheid liggen in het hart van de mens, en als hij dan door de verleiding omringd wordt, dan ontkiemen die zaden van boosheid, die in hem zijn zodanig, dat hij moet uitroepen: "O God! zij worden mij te sterk, schenk mij kracht tegen de zonde!".

Daarbij geloof ik dat er een duivel is, die een vijand is van het Koninkrijk van Jezus en dus ook van allen die door God zijn overgebracht in het Koninkrijk van de Zoon zijner liefde. Die vorst der duisternis doet op zulke tijden, onder de toelating van God, sterke aanvallen op het zondige hart van de Christen. *"Die meent te staan, ziet toe dat hij niet valle"*.

Toen de tijd daar was dat het schip klaar moest zijn, waarmee ik op de koopvaardij zou gaan varen, ging ik het bekijken.

Het was een schip met twee masten en daar ik nog nooit met zo'n schip gevaren had, voelde ik mij niet in staat hierop als kapitein te varen.

Rustig ging ik in de eenzaamheid het een en ander overdenken, en onder biddend opzien tot God, schreef ik een brief aan de heer Morsel te Rotterdam. Ik schreef hem dat ik in plaats van een grote schuit een zelfde tjalk had gevonden.

Verder dat ik van Caën naar Calais was gereisd en daar weer een zelfde brik gevonden had, dus schepen waar ik niet mee varen kon.

Ik verzocht hem zo goed te willen zijn om mijn ontslag aan de eigenares te vragen en dat ik hartelijk verlangde om weer naar Holland terug te gaan.

De heer Morsel schreef direkt een brief aan de eigenares waarin hij haar liet weten, dat zij niet voldaan had aan de voorwaarden waarop ik was gekomen en dat ze mij dus niet alleen moest ontslaan, maar ook op haar kosten naar Holland laten reizen.

Na mijn ontslag aan de burgemeester van Calais gezonden te hebben, schreef hij een brief aan die heer, wie hij verzocht mij een vrije pas te geven, zodat ik naar Holland zou kunnen reizen.

Ik ontving ook een brief van de heer Morsel; hij schreef daarin, mij goed te kennen en te weten dat ik niet in staat was met een brik te varen en dat ik dus in alles misleid was. Verder dat ik na het ontvangen van mijn reispass, voor rekening van de Franse dame, naar Holland zou kunnen reizen en dat ik bij hem het geld en wat ik verder nog moest hebben, kon ontvangen.

Met blijdschap zag ik mijn redding tegemoet.

Kort hierna werd ik bij de burgemeester geroepen, die mij vriendelijk ontving en mijn reispass gaf, met alles wat ik verder nodig had om naar Holland te reizen. O, onmogelijk is het mij te vertellen, wat een blijdschap ik voelde en wat een dankbaarheid me vervulde tot die God, die alles bestuurt en regeert, die mijn zuchten had verhoord en de harten had bewerkt, zodat ik mijn vrijheid had gekregen. Het was mij alsof ik uit een gevangenis verlost werd.

Ach, we hebben het zo moeilijk, daar te zijn waar de zonde steeds wordt opgewekt! En waardoor wordt de zonde opgewekt? Door het zien van zulke dingen die de begeerten welke in ons hart wonen dat tot zonde geneigd is, gaande maken; zoals de apostel Jakobus zegt: *"de begeerlijkheid ontvangen hebbende baart zonde, en de zonde voleindigd zijnde baart den dood"*.

Van onze eerste moeder Eva lezen wij dat de begeerte in haar opgewekt werd, door het zien op die vruchten die aan de verboden boom gevonden werden. Door deze begeerte kwam zij tot dadelijk genot van de zonde, en de zonde volbracht zijnde baarde de dood, welke is doorgedaan tot alle mensen.

Toen ik te Rotterdam kwam, werd ik door de heer Morsel vriendelijk ontvangen. Hij betaalde mij van de dag dat ik vertrokken was tot de dag waarop ik weer bij hem kwam en hoewel ik in het geheel niet gevaren had, werd mij niets ingekort.

Ik was toch zo blij dat ik weer in mijn vaderland en bij mijn vrouw en kinderen mocht zijn en met hen de dierbare Godsdienst mocht waarnemen. Ik ondervond het grote verschil, dat er is of men onder de dierbare genademiddelen mag leven, door welke de

ziel wordt opgewekt, om voor God te leven, of dat men daar is waar ons de zonde steeds aanlokt.

Ja, dan kan men met de dichter van de 84e psalm uitroepen: *"Want één dag in Uwe voorhoven is beter dan duizend elders; ik koos liever aan den dorpel in het huis mijns Gods te wezen, dan lang te wonen in de tenten der goddeloosheid"*. In blijdschap van mijn ziel en in ware ootmoed kon ik zeggen: *"Ik ben geringer dan al deze weldadigheden en al deze trouw die Gij aan Uwen knecht gedaan hebt"*.

6 Gedenk de sabbat.

Op een ander keer, nadat wij door de wonderlijke leiding van God een hevige storm op zee hadden doorworsteld, kwamen wij 's zondags met een schuit haring aan. Deze moest gelost worden daar het hoog tijd was.

De daaropvolgende zondag kwam ik in een weg van beproeving. Wij stonden met onze schuiten tegen het strand, door het ruwe weer en het hoge water. 's Zondagsmorgens vroeg kwam de stuurman naar mij en zei: "Wij zullen vandaag onze schuit neertrekken en aan het water brengen, dan kunnen wij vanavond uitvaren". Met vrijmoedigheid antwoordde ik hem: "Is dit nu onze dankbaarheid aan God, die ons zo bijzonder in de storm op zee bewaard heeft; zullen wij moedwillig de dag des Heeren zo misbruiken?". Ik zei verder tegen hem: "Dit kan ik niet".

Daarop werd ik ontboden bij de opperregent van onze plaats, die de naam van maire droeg.

Deze heer vroeg mij waarom ik op die dag niet wilde werken, zoals de andere mensen. Ik antwoordde hem: "Omdat het Gods dag is". Hierop zei hij: "Dan zal ik u met de militaire macht wel dwingen". Met bescheidenheid gaf ik hem als antwoord: "Mijnheer! u moet weten wat de wet van uw keizer gebiedt en ik wat de wet van mijn God eist, maar u kunt mij niet tot werken dwingen op deze dag". Ja, ik voelde zulk een kracht en sterkte van binnen, dat ik toen eerder de dood had willen ondergaan, dan de maire hierin te gehoorzamen.

Zeker, ik zag er schade en nadeel voor het tijdelijke in, maar wat ik in die tijd van God genoot, kan ik niet onder woorden brengen.

De bewaringen, de vertroosting en de bemoedigingen, die ik van God genoot in die donkere wegen, zowel voor mijn kinderen als van mijzelf, vervulden me zo met dankbaarheid voor de Heere, dat ik op die dag met Daniël liever in de kuil der leeuwen zou gewild hebben, dan dat ik de mens tegen het bevel van God zou gehoorzamen.

De stuurman zei mij dat ik ontslagen zou worden als het jaar om was.

De laatste week van het jaar was ik steeds denkende, wat ik nu zou gaan doen, want ik had niets om van te leven. Mijn vooruitlopende natuur was sterk in mij werkend. Ik had het voornemen, als die week voorbijgegaan zou zijn, naar een andere visserij te gaan.

Maar zie, toen de week half om was maakte ik een val, het was alsof ik door een dwarrelwind neergeslagen werd.

De pijn die ik leed was verschrikkelijk; twee dagen daarna brachten zij mij aan land en lieten mij met een wagen naar huis brengen.

Alle vooruitlopende gedachten hadden dus afgedaan. De dokter, die mij hielp, zei dat het been slechts ernstig gekneusd was, wat mij nog al hoop op herstel gaf.

Dertien weken lang kon ik niet op mijn benen staan, maar toen ik dat weer kon, deed ik moeite om in Leiden te komen, om daar met een bekende dokter te praten.

Toen ik daar was zei de dokter direkt, dat mijn been niet goed behandeld was, want de pezen aan de knieschijf waren niet goed.

Hij kon mij niet meer helpen omdat het vastgegroeid was. Ik moest voortaan maar met een stok gaan lopen, met een stijf verband rond mijn knie en opletten dat ik nooit op mijn knie zou vallen.

Alles wat ik voorgenomen had was nu weg, zodat ik nergens meer enige hoop had, dan op God alleen.

Het enige wat nog overbleef tot onderhouding van bestaan was het godsdienstonderwijs aan de jonge mensen. Voor dit werk was ik aangezocht een jaar nadat dit ongeluk plaats vond, door de predikant en de kerkenraad. Voor dit werk kreeg ik f60,= per jaar.

Dit bedrag werd betaald uit een legaat van wijlen ds. A. Oudemans, predikant te Noordwijk-Binnen van 1754 tot 1787.

De grote daling van de rente in die tijd, had tot gevolg dat de opbrengst slechts f16,= per jaar was.

Dit was mijn enige inkomst per jaar, zodat het voor mijn levensonderhoud er donker uitzag.

Maar de Heere, die alle harten in Zijn hand heeft, liet mij geen gebrek lijden. Mijn vijand zei: "Daar ligt nu de man die op zondag niet wilde werken, nu zal hij nog aan onze deur komen bedelen". Hoewel dit dikwijls bij oude vissers voorkomt, heeft de Heere mij tot hiertoe hiervoor bewaard.

Het is nu tien jaar geleden, maar de Heere heeft mij niet begeven of verlaten.

Hoe donker het soms ook was, Hij gaf altijd onverwacht en ongedacht uitkomst.

Op een zekere tijd gebeurde het, dat het er voor het tijdelijke erg donker uitzag. Toen ik tegen de avond bij mijn deur stond, kwam er een man naar mij toe die mij een geldstuk gaf, met de mededeling: "Dit is voor het onderwijs dat u aan mijn kinderen geeft". Zo kwam er uitkomst op een manier die ik niet verwacht had.

Ook toen er van mijn beste vrienden door de dood werden weggenomen, waar ik het meeste van kreeg en ik dacht: "Daar zit ik nu, waar moet het nu met mij naar toe?". Toch bestuurde de Heere het dan weer zo, dat er anderen in hun plaats kwamen die mij niet minder weldeden. Ja, ik moest wel eens zeggen: "O God, wat is Uw goedheid groot".

Tien jaar mocht ik reeds in de weg van de voorzienigheid, voor een groot deel uit uit de handen van anderen leven, zodat het mij aan niets ontbroken heeft in dit tranendal.

Omdat ik veel onder arme en behoeftige kinderen van God was, vertelden zij me ook hoe bijzonder God in drukkende tijden van armoede hun onverwacht en ongedacht door mensen uitkomst schonk.

Door ondervinding heb ik nu ook geleerd, hoe God in de ziel zelfs in de allerdonkerste wegen, als er geen vooruitzichten zijn, het geloof kan werken: *"Maar de Heer zal uitkomst geven"*.

Vraagt iemand hoe en waardoor? Mijn antwoord is: "Dat weet ik niet, maar God zal uitkomst geven".

Van harte kan ik met de dichter van Psalm 71 instemmen:

Ik wacht op U, o God der goden!

En verder:

Gij hebt mij, van mijn kindse dagen,
Geleid en onderricht;
Nog blijf ik naar mijn plicht
Van uwe wondren blij gewagen.
O God! wil mij bewaren,
Bij 't klimmen mijner jaren.

De zondag is mij altijd dierbaar geweest; ook geloof ik dat in de eeuwigheid waar geen tijd meer zal zijn, onder de gezaligden, de dag van Jezus' opstanding een altijd durende gedenkdag zal zijn en blijven.

De grote Schepper van hemel en aarde, die in zes dagen alles heerlijk heeft geschapen, schiep ook de mens naar Zijn beeld, zodat hij in kennis en verstand alle andere schepselen ver te boven ging. De Heere God stelde hem als heer over al die schepselen.

Nu wilde God, dat die heerlijk geschapen mens op de zevende dag, de eerste na het volbrachte scheppingswerk, zich zou verlustigen in het overdenken en het aanschouwen van al die heerlijkheid van zijn God en Schepper.

Dit leerde Mozes aan het volk Israël, toen hij op Gods bevel de heilige wet verkondigde en bevestigde met Gods eigen Woord. (Exodus 20:10)

Op de eerste dag van de week, toen hun Heere uit het graf was opgestaan, werd de droefheid van de discipelen in blijdschap veranderd.

't Moet aan de avond van die dag onuitsprekelijk heerlijk geweest zijn, toen Jezus Zelf in hun midden verscheen en hun dit troostwoord toeriep: *"Vrede zij ulieden!"*

Acht dagen daarna, toen zij weer bij elkaar waren, kwam Jezus ook in hun midden, waarin zij de goedkeuring konden zien, dat zij op de eerste dag van de week godsdienstig samenkwamen. Want al hadden zij er geen uitdrukkelijk bevel voor ontvangen, Jezus' tegenwoordigheid was genoeg.

De eerste dag na het volbrachte scheppingswerk had God de mens gegeven, opdat hij zich zou verlustigen in God zijn Schepper.

Zo ook heeft de Goddelijke Verlosser, na Zijn volbracht verlossingswerk, de eerste dag van de week gegeven en dat door Zijn eigen tegenwoordigheid bevestigd en goedgekeurd.

Toen wij door de Fransen bezet werden, mochten wij met onze schuiten niet vissen, alleen voeren wij met de schepen dicht bij de wal om kabeljauw en schelvis te vangen.

Op een zondagmorgen bij mooi weer voeren alle boten af; alleen mijn schuit bleef liggen. Ik ging naar de kerk en wenste dat zij die dag niets zouden vangen.

Maar 's avonds kwamen zij allen met schuiten vol vis, zodat ik op die dag f23,= gemist had.

Ik was beschaamd om onder de mensen te komen en dacht: "Had ik nu maar grond in Gods Woord, dat zou moed en kracht geven". Onder deze bedenkingen werd mijn aandacht gevestigd op wat er staat in Matth. 22, waar Jezus de opstanding der doden aan de Sadduceeën bewijst.

Daaruit ging ik denken dat in onze kerk dingen geleerd en onderhouden worden waartoe geen bevel gegeven is. Jezus heeft het avondmaal ingesteld, maar Hij heeft niet geboden dat vrouwen aan het avondmaal moeten gaan. Hij heeft de doop ingesteld, maar niet geboden dat kinderen gedoopt moeten worden.

Op goede gronden uit Gods Woord worden kinderen wel gedoopt en gaan vrouwen aan het avondmaal. Daarom mag ik op zondag rusten van mijn werk en die dag op godsdienstige wijze doorbrengen. Niet als een slaaf, maar in Christelijke vrijheid.

Vanaf die tijd geloofde ik grond te hebben om de zondag te vieren.

Het laatste jaar dat ik matroos was, voordat ik zelf stuurman was op de vissersschuit, gebeurde het op een zaterdag dat onze stuurman tegen me zei: "Als wij vandaag zoveel vis vangen (hij noemde een bepaalde hoeveelheid) dan zullen wij morgen zondag houden".

Wij bleven dicht bij de kust. 's Middags hadden wij reeds veel meer gevangen dan de stuurman bepaald had. Hij zei: "Nu moeten we ook morgen vissen en de anderen ook, dan kunnen we maandag er veel geld van maken". Ik was er benauwd onder en zei: "Nu

hebben we veel meer gevangen dan wij begeerden, nu moesten wij zondag houden". Maar nee, er hielp niets aan; het was nu vastgesteld dat we zondag moesten vissen.

Mijn hart was zuchtende tot God. Maar zie, daar brak plotseling een ijzer boven aan de mast, waardoor de zeilen van boven neervielen. Toch stormde het niet want het was mooi weer, zodat iedereen zich verwonderde over wat er gebeurde.

Dat was nu het middel om toch de rustdag te erkennen.

Als God sterkt en bekwaam maakt om te doen wat Hij gebiedt, dan wil de mens liever de dood ondergaan, dan mensen te gehoorzamen tegen Gods bevel.

Als ik dit alles in de eenzaamheid overdenk, dan is me de dag van Jezus' opstanding zo dierbaar.

Ik denk dan wel eens: " Toen God het volk van Israël uit de Egyptische slavernij verlost had, moesten ze op Gods bevel de dag van hun verlossing altijd gedenken. Zo ook de christen, die door Jezus verlost is uit de slavernij van het rijk der duisternis, zou die niet op Gods bevel de dag van Jezus' opstanding moeten gedenken, als gekocht door Zijn bloed?".

7 Geen golven overstromen.

Korte tijd na mijn thuiskomst uit Frankrijk kwam er een stuurman van een vissersschuit bij me, die mij als matroos aannam en van die tijd ben ik in de visserij gebleven.

Door een bijzondere omstandigheid kon ik dit werk echter niet langer doen. Ik moest nu nog mijn afhankelijke bestaan van God leren.

Ik heb reeds verteld dat mij in Frankrijk onder aandacht kwam, wat te Rotterdam in de Grote Kerk plaats gevonden had onder het zingen van Ps. 68:11

'k Zal u door macht en wijs beleid
Uit Bazan weer doen komen;
U zullen, als op Mozes beê,
Wanneer uw pad loopt door de zee,
Geen golven overstromen

De waarheid in de twee eerste regels van dit vers heb ik ondervonden, want toen ik weer in mijn vaderland kwam kon ik uit volle overtuiging zeggen: "Het is God, die mij door macht en wijs beleid heeft bewaard en verlost en mij weer bij de mijnen heeft doen komen." Maar nu moest ik ook nog de waarheid leren kennen van het tweede deel, n.l. dat op de zee "geen golven overstromen".

Nadat ik vier jaar als matroos op de visserij gevaren had, wilde ik op een zekere nacht het zeil wat dichter aanhalen. Door een "dwarrelwind" die er in viel werd ik weggerukt.

Mijn knie raakte bekneld en brak, zodat ik uitgeschakeld werd om langer te varen.

Dit ongeluk overkwam mij juist in de week toen vijftig jaren voorbij waren dat ik op zee was.

Nadat ik ruim anderhalf jaar als matroos op de visserij gevaren had, kwam er een oproep tot alle getrouwde mannen zonder kinderen, om voor de loting op te komen.

Mijn twee zoons, die wel kinderen gehad hadden maar ze weer door de dood hadden verloren, moesten dus ook loten en vielen er allebei in.

Hoewel hun vrouwen in een "gezegende staat" waren, werden de mannen haar toch van het hart gescheurd en naar de oorlogsschepen bij Texel weggevoerd.

Mijn vorige vrouw, die 60 jaar oud was, deed met mijn schoondochters niets dan huilen. Ik reisde met mijn twee zoons naar Den Haag en vandaar naar Amsterdam.

Op weg daarheen genoot ik zo bijzonder Gods liefdesuitlatingen aan mijn ziel, dat ik dit niet onder woorden kan brengen. Ja, hoewel ik bij het afscheid van mijn kinderen voelde dat ze van mijn hart werden gescheurd, voelde ik ook dat ik ze met het volste vertrouwen aan hun en mijn God kon overgeven.

Ook mijn zoons ondervonden zelfs onder ruwe en goddeloze mensen, de bijzondere bewaring en bescherming van God.

De brieven die ik van tijd tot tijd van hen ontving, waren mij bijzonder tot bemoediging op mijn weg.

Na korte tijd werden wij verblijd, omdat de vrouw van mijn oudste zoon een welgeschapen zoon kreeg.

Deze blijdschap veranderde echter in grote droefheid, want drie uur na haar verlossing stierf zij. Dit gebeurde in de nacht van zondag op maandag op 11 Mei 1812.

Nooit zal ik de droevige omstandigheden vergeten, waar wij die nacht in waren. O, m'n hart was zo benauwd en beklemd.

Ik wist hoe godvruchtig die vrouw met haar man in oprechte liefde en eensgezindheid geleefd had. Hoe zij onder tranen van elkaar gescheiden waren; en dat ze elke dag verlangde naar haar verlossing.

Nog meer omdat haar man een brief gezonden had met het bericht dat hij van zijn kapitein verlof zou krijgen om veertien dagen naar huis te gaan, zodra hij bericht van de bevalling van zijn vrouw ontvangen zou.

Elke dag zei ze tegen mij: "Vader, ik wenste wel dat mijn tijd daar was, want ik kan u niet zeggen hoe ik verlang m'n man te zien".

De laatste dag, 's zondags, was ze nog naar de kerk geweest en 's avonds om 10 uur zat zij nog over Gods Woord gebogen, waar zij veel troost uit kreeg, zodat zij bemoedigd naar haar bed ging. Enkele uren daarna was ze in de eeuwigheid.

Daar lag ze, die niet alleen mijn aangetrouwde dochter was, maar ook mijn zielsvriendin, met wie ik zo van hart tot hart had kunnen spreken.

Daar zat nu mijn vrouw met het pasgeboren kindje. In mijn huis hoorde ik niets dan klagen en huilen en bij dit alles kwam nog, dat de dokter om het geld vroeg dat hij verdiend had en er was niets. Dus kwam dit alles op mij af.

Nadat de vrouw bevallen was, werd haar man door een brief daarover in kennis gesteld. Ik berekende dat Cors de volgende nacht thuis kon zijn.

Ik was biddende tot God, ja stond sterk in het geloof dat de Heere haar wel zou sparen, tot haar man zou thuis gekomen zijn. Maar toen ik zag dat het leven uit haar was en dat ze haar man, naar wie zij zo sterk verlangde niet zou zien, was het of mij toegeroepen werd: "Zie nu hoe je met het geloof en betrouwen op de Heere bedrogen uitkomt, en dit zal zo zijn in alles, waarin je op Hem vertrouwt. Ja, zelfs in je hoop en verwachting op een gelukzalige eeuwigheid zul je bedrogen worden".

Hierbij kwam nog dat Cors, als hij thuis kwam en zijn overledene vrouw wilde zien, in wanhoop en ontoestbaarheid zou verzinken. Hij en ik zouden dus een spot worden van alle mensen.

Hij had n.l. op de laatste zondagavond, voor hij naar het oorlogsschip vertrok, in het openbaar in de kerk afscheid genomen en daar gezegd hoe bemoedigd hij in zijn God naar zijn bestemming vertrok. Anderen van Gods kinderen werden opgewekt om in alle omstandigheden op de Heere te vertrouwen.

Ik dacht nu: "Allen die dat gehoord en bijgewoond hebben zullen nu juist in mij en mijn zoon het tegendeel zien".

In die tijd was het nog op veel dorpen en ook in steden de gewoonte, dat er 's zondagsavonds in het openbaar in de kerk werd gecatechiseerd over de zondag uit de Catechismus waarover de leraar 's namiddags had gepreekt.

Dit had ook bij ons plaats. Cors, die ook tot de catechisanten behoorde, vroeg of hij bij zijn laatste antwoord, vrijheid had om van de gemeente in het openbaar afscheid te nemen, wat hem door de leraar werd toegestaan.

Dit afscheid was niet alleen aandoenlijk, maar ook bemoedigend voor zichzelf en anderen geweest.

Al deze gedachten bleven bij me tot ik in de eenzaamheid met een bitter bedroefde en geschokte ziel, mij tot mijn God kon wenden en zoals ik was, tot Hem in Christus de toevlucht mocht nemen.

Toen voelde ik, dat de hevige bestrijding verminderde en dat ik in stille berusting van mijn ziel kon werkzaam zijn.

Ik kreeg in te zien waaruit het voortkwam dat die hevige bestrijding juist op die tijd zoveel invloed op me had. Dat het geloof, dat mijn schoondochter niet zou sterven voordat haar man thuis was, niet gegrond was op Gods Woord.

In de Bijbel staat geen belofte dat Gods kinderen hier op aarde elkaar wéér zullen zien, nadat zij hier van elkaar gescheiden werden, maar wel dat dit hiernamaals zal gebeuren. Hieruit leerde ik hoe nodig het is dat men onderzoekt of zijn geloof gegrond is op Gods Woord, opdat men niet bedrogen uitkomt in de eeuwigheid, volgens Matth. 25, wat blijken zal met de oordeelsdag.

Er waren dus veel mensen die door de dood van Cors' vrouw, met hem bewogen waren en verlangden dat hij thuis zou komen.

Nu was het mij die morgen alsof mij steeds gezegd werd, dat het ook met mijn zoon heel anders zou zijn; dat hij tot niemand zou kunnen spreken, en ieder zou kunnen zien dat zijn geloofsvertrouwen en blijmoedigheid geheel weg was.

De volgende nacht kwam mijn zoon thuis en ik ontroerde toen ik hem aan de deur hoorde.

Het eerste dat hij tegen mij zei, was dat hij zijn vrouw wilde zien, want onderweg was verteld in welke omstandigheden hij zijn vrouw zou vinden.

Intussen verzocht ik hem om eerst wat met mij te praten. Toen ik merkte dat hij er zo gemoedigd onder was, zei ik tegen hem: "Nu zullen we naar de kamer gaan waar je vrouw ligt".

Toen we daar kwamen zag hij ze in de kist liggen. Het was voor mij om te bezwijken, maar heb ik ooit een mens bemoedigd en getroost gezien, dan was het m'n zoon.

Het was niet alleen op dat ogenblik, maar het was zolang als hij thuis was, dat hij bijzonder tot troost en bemoediging was van arme treurige en bedroefde zielen.

Hoe werd ik beschaamd dat alle zo geheel anders uitkwam dan ik me met mijn zondige en ongelovige bedenkingen had voorgesteld.

Hij was blij dat zijn lief kind, nu het zijn eigen moeder verloren had, door mij en m'n vrouw als ons eigen kind verzorgd zou worden.

Hij ging bemoedigd weer terug naar het oorlogsschip.

Zes maanden daarna was het de tijd dat de Heere m'n vrouw door de dood wegnam. Haar zorg voor het kind was zo bijzonder, dat het haar laatste woorden waren die ze op haar sterfbed sprak: "Denk toch aan mijn lief kind".

Weer stuurde ik een brief naar m'n zoons, dat nu hun moeder overleden was.

Ze kregen verlof om voor veertien dagen naar huis te komen. Ze waren mij in die tijd tot bijzondere troost, maar dacht ik aan het afscheid en de omstandigheden waar ik in verkeerde, dan was het mij benauwd.

Dikwijls was Psalm 25 vers 8 mijn gebed:

Zie op mij in gunst van boven;
Wees mij toch genadig Heer!
Eenzaam ben ik en verschoven,
Ja 'd ellende drukt mij neer
'k Roep U aan in angst en smart;
Duizend zorgen, duizend doden
Kwellen mijn angstvallig hart;
Voer mij uit mijn angst en noden.

Dit vers kwam dikwijls uit m'n hart en mond en ik mocht Gods goedheid ondervinden. Zijn goedheid en bemoedigende genade was mijn ziel dierbaar. Het was: "Eenzaam, met de Heere gemeenzaam".

Toen m'n zoon door de dood van zijn moeder thuis was, werd hij sterk aan zijn kind gehecht.

De vriendelijkheid van het kind was groot voor hem, zodat het geen wonder was dat hij sterk aan zijn kind verbonden werd.

Met zijn vertrek naar het oorlogsschip bracht hij het naar zijn getrouwde zuster.

Hij zei: "Mijn vrouw en mijn moeder heb ik door de dood verloren, als ik nu mijn lief kind maar houden mag, dan zal dit mijn gemis nog wat goed maken".

Maar zie, een half jaar daarna stierf ook zijn kind.

Ik moest deze droevige boodschap weer per brief bij hem bekend maken.

Ik kreeg een brief van hem terug, waar ik in las dat zijn ziel ontroerd was en dat hij zei: "*Heere neem ook mijn ziel weg, want het is mij beter te sterven dan te leven*". Hij schreef ook nog: "Och vader, ik wens wel dat u eens drie uur bij me was".

Ik ging toen direkt naar Texel. Hoeveel tegenstand ik ook ondervond, ik voelde de ondersteuning Gods in alle moeilijkheden.

Aan boord van het oorlogsschip werd ik met alle vriendelijkheid ontvangen. De eerste schipper, die in rang op de kapitein volgt en die ook mijn zoons wel kende, bracht me bij hen.

Met veel genoegen zaten wij die avond met elkaar te spreken over Gods Woord en de wegen die de Heere met de mensen houdt, zodat ons gesprek tot middernacht duurde.

De schipper liet mij bij zijn zoontje in de kamer slapen, zodat ik veel voorrechten had en dat op een oorlogsschip!

Ik had dat daar niet verwacht.

Ik sprak er met de schipper over, dat ik door die sterfgevallen aan de kapitein wilde vragen of mijn zoons voor veertien dagen met verlof naar huis mochten.

Maar hij zei tegen mij: "Dat moet u maar niet vragen, want er is een bevel van de admiraal gekomen, dat er niemand met verlof mag".

Ik zei tegen hem: "Het hart van koningen en keizers is in de hand des Heeren als waterbeken, en zo ook het hart van de admiraal. Zeg me maar op welke tijd ik uw kapitein kan spreken". Hij antwoordde: "'s Morgens om elf uur kunt u de kapitein spreken, maar het zal u niet baten". Ik antwoordde: "Ik zal het doen, ik gebruik de middelen, maar de Heere is de Zegenaar en Bestuurder van alles".

Ik ging naar de kapitein, die tegen me zei: "Wij hebben een bevel van de admiraal ontvangen, dat er niemand meer met verlof van de schepen mag". Ik antwoordde: "U

weet dat ik het alleen vraag door de vele sterfgevallen in mijn familie". Daarop gaf hij opdracht aan zijn sloeproeiers en voer zelf in de sloep naar het schip van de admiraal. En zie, vier uur daarna kreeg ik een verlofpas, dat mijn zoons voor veertien dagen met me mee mochten. De schipper was er verwonderd over. Die nacht bleven wij nog aan boord en de avond brachten wij in gesprek door. 's Morgens liet de schipper ons aan wal brengen en bij het afscheid nemen gaf hij mij zeven gulden voor reisgeld.

Lof zij Gods goedertierenheid
Die nimmer mij heeft afgewezen,
Noch mijn gebed gehoor ontzeid.

Ik merkte dat mijn oudste zoon zeer ontroerd en moedeloos was over het sterven van zijn kindje, en mijn jongste zoon was bedroefd dat zijn moeder gestorven was, zonder dat hij haar nog gezien had. Wij mochten in die veertien dagen elkaar tot troost en bemoediging zijn, zodat ze toen hun verlof voorbij was, weer gemoedigd van mij scheidden.

Wanneer ik al het goede overdenk, wat ik onverdiend van de Heere ontvangen heb, dan moet ik uitroepen: "O Heere, wie ben ik dat Gij mij zo wel doet". Ook als ik al het bittere overdenk wat ik naar ziel en lichaam heb ondervonden overal waar ik was.

We waren destijds aan het haring vissen bij de Engelse kust.

Ik was daar moeilijker als in een gevangenis. Elke dag werden mijn krachten minder en mijn smarten vermeerderden, want ik lag zonder enige hoop voor de eeuwigheid, omdat het zo donker was. Het ongeloof en de bestrijdingen hadden de overhand.

Ik was geen kind van God en alles wat ik ondervonden had was bedrog. Ik zei steeds in mezelf: "Zulke wegen houdt God met Zijn kinderen niet". Deze benauwdheid duurde bijna drie weken.

Eindelijk kwam mij Psalm 142 vers 4 onder de aandacht:

'k Wou vluchten, maar kon nergens heen,
Zodat mijn dood voorhanden scheen,
En alle hoop mij gans ontviel,
Daar niemand zorgde voor mijn ziel.

Toen dacht ik: "Hij die dit gezegd heeft, was een kind van God, welnu dan is er voor mij ook nog hoop".

Daarop werd ik biddend werkzaam met het laatste vers van deze Psalm:

Voer mij uit mijn gevangenis,
Tot roem uws Naams, die heerlijk is
Dat mij 't rechtvaardig volk omring,
Dat vrolijk van Uw weldaân zing.

Ja, de Heere verlostte mij uit de gevangenis en deed mij met Zijn gunstgenoten spreken over Zijn weldaden en goedertierenheden.

Nu kan ik ook verstaan wat we lezen in Psalm 116 vers 2:

Ik lag gekneld in banden van den dood,

Daar d'angst der hel mij alle troost deed missen.
Ik was benauwd, omringd door droefenissen;
Maar riep den Heer' dus aan in al mijn nood.

Wat zal ik met Gods gunsten overlaân
Dien trouwen Heer' voor Zijn genâ vergelden?

Nog één vraag heb ik te beantwoorden, n.l hoe oud ik ben en hoe mijn naam is.

't Was in het jaar duizendzevenhonderd,
't was vijftig en nog drie in het bijzonder
Toen ik het levenslicht aanschouwde.
Reeds elf maal zes zijn mijne jaren,
Reeds vijf daarbij wou God mij sparen,
En nog zes maanden en een dag,
Die ik nu nog beleven mag.
Door ondervinding mocht ik leren.
Hoe het alwijs bestuur des Heeren,
Gaat over al des mensen daden,
Zowel de goeden als de kwaden.
En nu mag ik nog overdenken,
Wat God me op deez' aard wil schenken;
In alles wat mij is ontmoet,
Zo kon ik zeggen God is goed.

'**K** heb u iets van mijn weg verhaald,
L eer tevens nu daaruit, hoezeer ik heb gedwaald.
A anmerk, hoe God mij dan gedurig redding gaf,
A ls alles donker was, dat ik toen uitkomst zag.
S ie hoe de goede God mij steeds nog wil bewaren;
N iet alleen op het land, maar ook op woeste baren.
O merk dan op, wil uit mijn weg toch leren,
O ok dat gij nodig hebt het wijs bestuur des Heeren.
R oep veel in uwen weg, gedurig tot die God
D at Hij u leiden wil in elke weg en lot.
U w toevlucht zij tot God in noden en bezwaren;
I n God alleen is rust in onheil en gevaren
N u weet u dan mijn naam en boven staan mijn jaren.

8 Zijn Naam moet eeuwig d'eer ontvangen.

Het sterven van **Klaas Noorduin**, door zijn zoon Cors Noorduin.

Door het bijzondere bestuur van God heb ik het genoeg gehad, mijn vaders laatste levensdagen en zijn sterven bij te wonen.

Deez' man is nu niet meer
Maar leeft nu tot Gods eer

Op een volmaakte wijze.
Zijn lichaam rust in 't stof
Zijn ziel verheft Gods lof
Op aangename wijze.

Het was altijd het verlangen van vader, dat ik zijn laatste levensdagen en vooral op zijn stervensuur bij hem zou zijn.

Door omstandigheden had ik geen plaats op een vissersschuit en had ik me verhuurd bij een schipper te Katwijk, om op de koopvaardij te varen, bij wie ik tien weken aan boord was. Maar zo bijzonder als ik aan die betrekking kwam, raakte ik deze ook weer door willekeur van de eigenaren kwijt.

Zonder reden werd ik bedankt en was dus zonder werk.

Nadat ik enkele dagen thuis was geweest, kreeg ik het voornemen naar Amsterdam te gaan, om daar werk te zoeken.

Ook hier waren mijn pogingen tevergeefs.

Intussen moesten deze omstandigheden in de weg van Gods voorzienigheid meewerken dat ik mijn oude vader, die totaal verzwakt was, kon helpen en bijstaan.

Zo werd ik in de gelegenheid gesteld zijn sterven bij te wonen en hij kreeg zijn begeerte.

Hierin heb ik hem dikwijls mogen zien als een opgericht teken van Gods macht, tere zorg en onveranderlijke trouw.

Tot het laatste ogenblik van zijn leven heeft hij geen gebrek gehad, maar alles genoten wat hij voor zijn lichaam nodig had.

Zo ik alles vertellen moest, hoe God die het harte der mensen in Zijn hand heeft en dat neigt tot al wat Hij wil, voor hem gezorgd heeft tot zijn laatste snik toe, waar zou ik beginnen en waar eindigen? Ja, ik zou een geheel boek nodig hebben, want van het zuiden en het noorden, van het oosten en het westen vloeiden de weldaden Gods hem toe.

Veel vrienden werden door de Heere bewerkt om onder Zijn hoog bestuur als middel gebruikt te worden, om hem te voeden en te verkwikken. Veel mensen toonden achting voor hem te hebben, om zijn eenvoudige en oprechte Godsvrucht. Ik zal om het edel gevoel, hen niet kwetsen door hun namen te noemen, omdat ik weet dat ze wars van alle lof zijn.

Velen hebben geholpen zijn stoffelijk overschot, hoe ruw het weer ook was, naar het graf te dragen. Ik hoop nooit te vergeten wat ze hem gedaan hebben, en dat God hun in de gewesten der eeuwigheid een rijk loon mag schenken, is de wens van mijn hart.

Ik wil nog iets meedelen van wat hij ondervonden heeft, als een bewijs dat God aan hem dacht. Hoewel hij geen gebrek leed in de strenge winter van 1830, was de Goddelijke voorzienigheid opmerkelijk over hem.

Er was een vrouw in Leiden, die hij wel kende, maar geen contact met haar had; die hem in haar testament een legaat van f200,= vermaakte. Deze vrouw stierf eind 1829, waarna m'n vader direkt bericht kreeg, dat het legaat hem vermaakt was. Hij was erg ontsteld toen hij dit bericht kreeg. Toen hij de brief gelezen had, moest ik direct bij hem komen. Omdat hij door omstandigheden niet bij zijn vriend kon komen, in Noordwijk, om deze in kennis te stellen, verzocht hij mij dit te doen. Deze vriend was niet minder verblijd dit bericht te vernemen.

Hij kwam direct naar mijn vader toe, die hem vertelde, dat hij in vorige tijden ook in nood door vrienden geholpen was, maar hij kon niets terug geven. Het is altijd zijn begeerte geweest, om dit voor zijn sterven nog te kunnen doen. Hij zei: "Direkt nadat ik het geld ontvangen heb, wil ik aan mijn begeerte en plicht voldoen".

Na de ontvangst deed hij dit daadwerkelijk en was blij door de voldoening van zijn schuld, nu ook in de nood van behoeftigen nog te kunnen voorzien.

Korte tijd daarna werd vader wat beter en ging ook zijn vriend weer bezoeken, aan wie hij met blijdschap meedeelde, dat God zijn menigvuldige gebeden had verhoord. Hij zei hierbij gelijk, dat het zijn gedachten waren, dat de Heere hem spoedig zou opnemen.

Acht dagen hierna werd hij weer ontsteld en kreeg een beving op zijn borst. De dokter dacht dat hij spoedig zou sterven.

Dit was op de 4e maart en omdat de 15e maart zijn verjaardag zou zijn, vroeg hij aan de dokter: "Wat denkt u, zou ik mijn verjaardag nog beleven?". De dokter gaf hem echter daarop niet veel hoop, maar antwoordde hem: "Dat kan ik u nog niet zeggen, maar indien u die dag eens met en bij uw vrienden in de hemel zou zijn, om daar God de eer toe te brengen, zou u daar wat op tegen hebben"? Hij antwoordde: "Nee mijnheer, want ik mag nu zeggen, zo de Heere met mij naar Zijn eeuwige raad handelt, is het wel".

Dit antwoord gaf niet veel hoop op beterschap, maar het leek er op dat de Heere hem al losmaakte van de aarde.

Ach, wat vermag de genade Gods toch in het hart van een waar christen. Dit kennen de wereldse mensen niet, hoewel die door moedeloosheid ook wel eens van de aarde af willen. Zij verkeren niet in onderworpenheid aan de wil van God, wat zich alleen aan de ware christen kenmerkt.

Hoewel hij wat herstelde, waren zijn krachten toch wel afgenomen, zodat hij maar één keer zijn vriend bezocht heeft. Hij was gewoon dit elke week te doen, wanneer het weer dit toeliet. Hij deed dit volgens zijn zeggen om zich te "verluchten", en had dan meestal een gesprek met zijn vriend over wat hij overdacht of gelezen had. Die vriend had er later spijt van dat hij geen aantekeningen gemaakt had, daar het toch wel nuttige gesprekken waren.

Ook kwam hij in die tijd nog zover dat hij naar zijn gewoonte en begeerte weer op kon gaan naar Gods huis.

Ondanks zij ondervindingen stond hij nog dikwijls bekrompen en twijfelachtig over zijn aandeel in het heil van Jezus.

Laat dat niemand verwonderen, want als het hart van een christen zich bewust is van zijn deel aan Jezus en Zijn heil, dan vloeit dat niet voort uit zijn ondervinding die hij opgedaan heeft in de weg des Heeren, maar het is een werk van de Heilige Geest op zichzelf.

God geeft dit aan sommigen van Zijn kinderen naar Zijn vrijmachtig welbehagen. Het dient dan tot ondersteuning van zwakke en tot bemoediging van kleingelovigen en eerstbeginnenden, die wel eens denken dat het geloof bestaat in de verzekering van zijn aandeel. Zij menen dan geen gelovige te zijn, omdat ze niet verzekerd zijn. Als ze echter zien, dat zulke oude en beproefde christenen daar nog onzeker van zijn, dan wekt dit hen nog wel eens op en geeft hen moed over 's Heeren leidingen, die wijs en goed zijn.

Mochten wij en al Gods volk ons meer daaraan onderwerpen in het geloof, we zouden dichter bij God leven en meer vrede voor ons gemoed hebben.

Voor zichzelf was hij dus meestal bekrompen en zo gebeurde het op de eerste paasdag tijdens de bediening van het Heilig Avondmaal, dat hij onder het gebruik van brood en wijn ondervond, wat hij niet eerder ondervonden had. Hij genoot die morgen zoveel zegen, dat hij thuis gekomen zijnde, zijn vrouw opdracht gaf de deur op slot te houden en niemand binnen te laten, omdat hij de Heere wilde danken voor de zegen die hij aan het Avondmaal genoten had.

Hij mocht in dankzegging, als ik het zo eens noemen mag, zich geheel in Jezus verliezen en was zich bewust, dat hij zich voor tijd en eeuwigheid geheel aan Jezus had overgegeven, in stil geloofsvertrouwen, dat al zijn zonden waren uitgewist.

Jezus leefde nu als zijn biddende Hoogepriester in de hemel en al zijn behoeften voor tijd en eeuwigheid zou Hij vervullen.

Hij zei tot zijn vrouw: "Nu kind, nu heb ik voor het laatst Avondmaal op deze aarde gehouden; ik zal het nu voortaan met mijn Jezus in de hemel houden".

Toen hij gebeden had, zongen ze samen Psalm 118 vers 7:

De Heer' is mij tot hulp en sterkte,
Hij is mijn lied, mijn psalmgezag;
Hij was het, die mijn heil bewerkte,
Dies loof ik Hem mijn leven lang.

Ja, hij was verrukt en genoot meer dan hij kon vertellen. Hij smaakte de vrede die alle verstand te boven gaat en zag nu niet tegen de dood op.

Dit bleef hem daarna nogal bij. Hij vertelde zijn vriend, dat hij korte tijd daarna, in een hevige benauwdheid kwam, zodat hij het 's nachts in zijn bed niet meer kon houden en uitriep: "Mijn God, waar moet het met mij heen"?

Maar deze benauwdheid heeft niet lang geduurd, want de belofte werkte sterk in hem: *"Ik heb u in Mijn beide handpalmen gegraveerd"* en: *"Ik zal u niet begeven of verlaten"*.

Ook daarin toonde de Heere met hem te zijn, want veel mensen van het dorp kwamen hem bezoeken en nadat hij zich wat beter voelde, moest hij het bed uit om met hen te spreken. Dan sprak hij met iedereen over het eeuwig belang van de onsterfelijke ziel, nu bestraffend en vermanend, daarna weer vertroostend en bemoedigend. Iedereen kreeg zijn bescheiden deel. Tot het laatste toe heeft hij met volle bewustzijn gesproken.

9 De laatste dagen.

Bij tijden, toen mijn vader weer wat beter was, moest ik weer voor het onderhoud van mijn vrouw en kinderen zorgen, want ik was niet ruim met aardse goederen bedeeld. Het zou ook niet volgens de Bijbelse leer geweest zijn, want Paulus zegt: *"Die zijn eigen huis niet verzorgt is erger dan een ongelovige"*.

Ik ging toen naar Amsterdam, om te zien of ik werk kon krijgen aan het dok wat gemaakt moest worden bij Kattenburg.

Toen ik daar kwam vroeg ik aan de baas of ik bij hem kon komen werken. Hij ging op m'n verzoek in, maar het zou door omstandigheden nog wel drie weken kunnen aanlopen voor hij me gebruiken kon.

Hierna ging ik donderdags weer naar huis. Intussen was mij van huis een brief geschreven, met de vermelding dat de toestand van mijn vader zondag 29 mei, sterk verergerd was door het aanhoudend bloed opgeven. De dokter veronderstelde dat er inwendig iets gebeurd was, wat zijn levensdraad spoedig zou doen afsnijden. De brief kwam kort na mijn vertrek in Amsterdam aan.

Intussen was er goed voor hem gezorgd. Er was 's nacht door twee mensen bij hem gewaakt en alles wat tot verzachting van zijn lijden kon dienen werd aangewend.

Hij lag daar dus niet zoals normaal bij een oude arme zeeman het geval was, maar meer zoals hij het zelf uitdrukte, alsof hij een koning was.

Door het opgeven van bloed namen zijn krachten snel af, maar het leek er op, dat met het afnemen van zijn krachten de werkzaamheden van zijn ziel toenamen.

Ik kwam in de nacht van 5 juni om twee uur bij mijn vrouw thuis, die me vertelde hoe het met vader was en hoe hij naar mij verlangde.

Ik ging direkt naar hem toe en hij verheugde zich er in mij weer te zien. Op mijn vraag hoe het met hem was, zei hij: "Mijn zoon, ach wat heb ik naar u verlangd, wees zo goed en help me eens van het bed op mijn stoel".

Nadat hij gegeten had, was het alsof hij nieuw leven kreeg.

Toen vroeg hij of er in mijn hart iets tegen hem was. Ik zei: "Och nee vader, in het minste niet". "Dan is het goed, bij mij ook niet", zei hij.

Daarna vroeg ik, hoe hij het in mijn afwezigheid gemaakt had.

Hij antwoordde: "Heel goed, want ik heb veel van de Heere mogen genieten en vooral op de gedenkdag van Jezus' hemelvaart". Hierover had ik graag wat meer van hem gehoord, maar hij zei alleen, dat ik Joh. 15 moest lezen en Psalm 73 vers 14: "k Zal dan gedurig bij U zijn".

Vroeger was hij ook al veel werkzaam geweest met die woorden uit Joh. 15: "*Hierin is Mijn Vader verheerlijkt, dat gij veel vrucht draagt*". Hieruit had hij opgemaakt, dat hij misschien weer beter zou worden, om Gode vruchten te dragen.

Nu mocht hij inzien dat dit ook tijdens deze ziekte geweest was. Maar vooral de volmaakte vrucht te mogen dragen aan de andere zijde van het graf, waar hij eeuwig bij zijn God zou zijn, Die zijn rechterhand gevat had.

's Morgens om zes uur ging ik van hem naar huis om wat te rusten, maar om negen uur was ik weer bij hem, waar hij verblijd over was. Hij begeerde nu ook van niemand anders geholpen te worden dan door mij en ik deed dit dit graag.

Korte tijd daarna kwam de dokter bij hem, die hem vroeg: "Wel Klaas, hoe gaat het?".

Mijn vader antwoordde: "Heel goed mijnheer, het is zo'n zalig voorrecht God te dienen, die dienst heeft troost in leven en sterven. O, mocht de Heere u ook eens het zalige daarvan doen ondervinden, dat wens ik u van harte toe".

Nog veel meer sprak hij tot de dokter, die daarna met ontroering wegging.

's Middags om vijf uur begeerde hij om op z'n stoel bij het vuur te mogen zitten. Toen we hem daar gebracht hadden zei hij: "Zie zo, daar zit ik nu weer, waar ik veel zoete uurtjes heb mogen genieten in mijn eenzaamheid".

Nadat hij even stil in gedachten gezeten had, zei hij: "Mij komt in gedachten wat de Heere mij beloofd heeft en wat ook zeker gebeuren zal, dat de Heere bezoeking zal doen over de hele aarde en dat hij mij daarvoor zal bewaren, of mij vooraf zal oproepen".

Daarna kreeg hij weer bezoek en sprak over de dienst van God, die voorstellende als liefelijk, maar ook als noodzakelijk, tot heil van onze onsterfelijke zielen voor de eeuwigheid.

Soms zei hij: "Nu kan ik niet meer", maar na enige tijd begon hij weer helder en levendig te spreken, tot verwondering van de aanwezigen.

Dit ging door tot 's avonds negen uur toen ik hem naar bed bracht. Vanaf die tijd ben ik alle nachten bij hem gebleven.

Wanneer hij af en toe insluimerde, nam ik ook wat rust.

's Zondagsmorgens zei hij tegen me: "O, dat was me dikwijls een dag dat ik verkwikt werd, vooral de laatste tijd. Als ik dan in de eenzaamheid was en op mijn stoel zat te lezen in een goed boek, of in mijn dierbare Bijbel, wat had ik het dan dikwijls goed".

Dezelfde avond kwamen vele vrienden hem opzoeken, tot ik hem weer naar zijn kamertje bracht om weer uit te rusten. Soms was hij zo afgemat door het spreken dat hij niet kon rusten, ik was dan genoodzaakt, in de weg der middelen hierop toe te zien.

Ik kon daarom ook niet iedereen bij hem toelaten, maar alleen zijn bijzondere vrienden. Hij bedankte me daarna, dat ik zo handelde, want dán rustte hij wel.

Op vrijdag, in dezelfde week, kwamen er nog enkele jonge mensen hem bedanken voor het Godsdienstonderwijs wat ze van hem gekregen hadden voor hun belijdenis.

Hij was hier erg verblijd mee en nadat ze hem bedankt hadden voor de lessen en de vermaningen, sprak hij tot hen: "Hartelijk wens ik, jonge mensen, dat je bij die leer en die waarheid mag volharden, maar laat het uitwendig lidmaatschap niet genoeg zijn, maar staat er naar om een levend lid van Jezus Christus te worden. Om langs die weg, door Zijn kracht en genade, aan de lessen van de leer die jullie beleden hebben te beantwoorden en tot eer van de Verlosser te leven.

Nu kinderen, smeeik daarom veel om Zijn Geest, opdat jullie mogen voorbereid worden voor een zalige eeuwigheid. De goede God zij met u; ik kan niet meer".

Met ontroering gingen ze weg en ik bleef bij hem zitten. Hij was onrustig door de benauwdheid op zijn borst, zodat ik hem op zijn stoel moest zetten en dan weer op zijn bed leggen. Hij zei toen tegen me : "Wat heb je toch veel werk aan mij".

Met tranen in mijn ogen en met een diep gevoel van mijn kinderplicht antwoordde ik hem: "Och vader, veel werk?. Ik hoop u te helpen zolang als u er nog bent; zeg maar hoe u het hebben wil. Al wist ik dat u in mijn handen de laatste adem zou uitblazen, dan is alles nog goed".

Dat lijdelijk en onderworpen vragen brak mijn hart.

Toen was het weer: "Och, mag ik alstublieft nog eens op mijn stoel zitten? Neem het mij maar niet kwalijk, want ik heb het zo benauwd".

Deze benauwdheden waren zo erg, dat we dachten dat hij erin zou stikken. Dit was 's zaterdagsmiddags om half een.

Ik legde hem daarna weer op bed en ging tot drie uur ook wat rusten.

Toen ik bij hem kwam, vond ik hem in dezelfde toestand. Om vier uur riep hij mij alleen en zei: "Nu heb ik lange tijd naar één ding verlangd, en dat moet vanavond maar gebeuren".

"En wat is dat?", vroeg ik hem. Hij zei: "Dat ik van allen, vrouw en kinderen, plechtig onder gebed en psalmgezing afscheid neem; dat we om zeven uur met mijn vrouw en de familie hier in mijn kamertje komen. Zijn er op die tijd bezoekers, dan moeten die er ook maar bij zijn. Verder moet je dan een gebed doen en dan zingen Psalm 25 vers 2 en daarna Psalm 72 vers 11. Dit zijn de versjes die ik altijd zong, wanneer ik m'n leerlingen catechiseerde".

Mijn gemoedstoestand laat zich niet beschrijven, want ik gevoelde mijn kinderlijke betrekking tot hem en nu moest ik op zo'n plechtige manier met gebed en psalmgezing afscheid nemen.

Zo'n vader moest ik nu overgeven, die zich in alle gevallen als een vader voor zijn kinderen toonde te zijn, van wie ik zoveel raad, bestuur, hulp en vertroosting had mogen genieten, ook overdacht ik het verdriet van zijn vrouw, kinderen en vrienden.

Ik dacht, misschien eindigt hij zijn aardse leven wanneer wij zingen:

*De wereld hoor', en volg' mijn zangen
Met Amen, Amen, na!*

Ik bad tot God om hulp en ondersteuning, Die Zich niet onbetuigd gelaten heeft, maar gesterkt en bekwaam gemaakt heeft aan het verlangen van m'n vader te voldoen.

Ik liet ze roepen en nadat ik vaders begeerte vertelde, zetten we ons met enkele vrienden op een stoel in zijn kamertje.

Ik vroeg hem: "Bent u er gereed voor vader"?.

Hij antwoordde: "Jawel m'n zoon, maar als we gebeden hebben en gaan zingen, dan moet u allen uit volle borst zingen; laten de mensen maar zeggen wat ze willen, daar komt het niet op aan".

Daarna deed ik het gebed en mocht dit kort en zakelijk doen; de Heere ondersteunde mij. Na het gebed zongen we eerst Psalm 25 vers 2:

Heer' ai maak mij Uwe wegen, enz.

Toen we dit vers gezongen hadden, zei vader: "Kom, kinderen! nu uit volle borst het laatste versje van Psalm 72":

Zijn Naam moet eeuwig' eer ontvangen!

Onder het zingen van dit vers kwam nog een vriend hem bezoeken. Hij had vader boven ons allen uit horen zingen.

Toen het gezang geëindigd was, vroeg ik: "Is het nu wel, vader?". "O ja!" zei hij, "lang had ik reeds begeerd dit nog eens te doen; ik dank u wel". En mij de hand toereikende, die ik aanpakte, zei hij: "Nu, goedenacht! mijn zoon; God die tot hertoe als Leidsman geweest is, geleide u verder, Hij zorge in alle omstandigheden, Hij redde u uit alle bezwaren en Hij zij uw God voor tijd en eeuwigheid".

Vervolgens gaf hij mijn zuster de hand en zei: "Goedenacht, kind! zoek toch de Heere; je hebt Hem ook zo nodig, niet alleen voor het tijdelijke maar bovenal voor de eeuwigheid". Daarna sprak hij ook mijn vrouw en mijn broers vrouw enkele woorden toe en toen zijn eigen vrouw.

Ze viel hem om de hals en riep uit: "Goedenacht man!" Waarop hij zei: "Goedenacht vrouw! God zij met je; verlaat Hem niet, tot nu heeft Hij als een Vader gezorgd, Hij zal verder voor je zorgen, verlaat je op Hem. Spoedig zien wij elkaar weer".

Daarna wilde hij ook al onze kinderen zien, die allen huilende afscheid van hem namen. Hij drukte hun op het hart dat ze God en hun ouders gehoorzaam zouden zijn en zei toen ook tegen hen: "Goedenacht kinderen"!

Vervolgens zijn ogen naar de hemel slaande, dankte hij God, zeggende: "Heere, nu mocht ik het voorrecht genieten dat ook uw knecht Jakob genoot, toen hij al zijn kinderen zegende. Ik dank U daarvoor en zeg met hem: *"Op Uwe zaligheid wacht ik, o Heere"*.

Toen dit afgelopen was, verzocht hij mijn broers vrouw bij hem te komen en zei tegen haar: "Ik weet dat je een godsdienstige man hebt, luister dan naar zijn raad; wees ook voorzichtig in alle voorkomende zaken, vooral die je onder het hoge Godsbestuur tot voordeel van je gezin mochten aangeboden worden. Begin alles met God en wees in alles met je man eensgezind".

Er was nog iets in zijn hart opgekomen waarover hij met een vriend wilde spreken.

Deze vriend was voor een paar dagen zijn familie gaan bezoeken en had ook al van vader afscheid genomen. De afwezigheid van die vriend en de vrees hem niet meer te zullen zien, bracht vader in een stemming waarover iedereen zich bekommerde, want hoe hij ook vòòr die tijd verlangde om ontbonden te worden en met Christus te zijn, nu kwam er een begeerte om te blijven.

Daar hij nu die begeerte aan niemand wilde te kennen geven en dit, zoals ook later gebleken is, niet kon doen dan aan die vriend zelf, was de wens naar verlenging van zijn leven ons allen vreemd.

Als de dokter bij hem kwam, vroeg vader: "Wat denkt u, zou ik nog opknappen?" De dokter was over die vraag verwonderd en kon dit niet in overeenstemming brengen met ware Godsvrucht; hoe het mogelijk was, dat hij nog zo naar het leven kon haken.

In die dagen kwam mijn broer aan wal; toen hij bij hem kwam gaf vader hem met vreugde de hand en zei: "Ach, wat is de Heere goed dat ik al mijn kinderen voor mijn vertrek van deze aarde nog mag zien!". Daarop vroeg mijn broer: "Vader, is er ook in uw hart iets tegen mij"? Hij antwoordde: "Je weet, het leven op deze wereld is niet zoals het moest zijn, maar omdat God mij alles vergeven heeft, vergeef ik je ook alles; blijf nu ook bij mij deze weinige dagen".

Kort daarna kwam vaders vriend thuis. Verwonderd, dat vader nog leefde en toen hij hoorde dat hij zo naar hem verlangde, haastte hij zich om te komen.

Bij zijn komst zat vader op zijn stoel bij het bed en verblijdde zich zo, dat hij nauwelijks kon praten. Wat tot kalmte gekomen, wilde hij met hem alleen zijn.

Na wat met zijn vriend gesproken te hebben over zaken die het leven betreffen, die tot zijn geruststelling leidden, dankte hij God in het bijzijn van zijn vriend, oprecht en hartelijk dat Hij hem opnieuw de bewijzen van Zijn goedheid had geschonken en hem nog gespaard had tot de bezwaren die hem drukten, geheel uit de weg geruimd konden worden.

Ik moest daarna weer bij hem komen om hem op het bed te leggen. Hij zei toen: "Nu is het alles afgedaan; nu kom ik er niet meer af, maar zal weldra bij mijn Verlosser zijn".

Vervolgens verzocht hij zijn vriend, om al de vrienden namens hem vaarwel te zeggen en te danken, vooral van wie hij in de weg van Gods voorzienigheid zoveel goeds had mogen genieten, niet slechts in zijn gezonde dagen, maar ook in zijn ziekte, ja die zelfs tot over dood en graf aan hem of de zijnen zouden denken. "Daarboven", sprak hij: "hoop ik hen eens allen weer te ontmoeten, om daar met hen te zamen Gode en het Lam toe te brengen de eer en de heerlijkheid, de aanbidding en dankzegging".

Een paar dagen later kwam de dokter hem weer bezoeken en toen hij vader zag, nu in een heel andere gemoedsgesteldheid, zei hij tegen hem: "Hoe! wilt u ontbonden worden en vorige week niet?". Het antwoord was: "Ja, maar toen stond ik zo ruim niet en daarbij was er nog iets dat mij erg drukte en nu geheel weggenomen is". "Wel man!" sprak hij: "hebt u nog twijfelingen over uw staat? Wat moeten wij van onszelf dan wel denken"? Vader zei: "Er is een duivel, die zijn werk werk, of de wijze waarop hij werkt niet altijd laat begrijpen, maar die ik bij ondervinding heb leren kennen als een die de volgelingen van de Heere Jezus, gelijk hun Meester bestrijdt".

's Zondags vroeg ik hem, of er in de kerk voor hem moest gebeden worden. "Doe zoals je het goedvindt", zei hij.

Ik liet het doen, als van een die verlangende is naar de tijd van zijn ontbinding.

Zijn vriend kwam hem nog eens bezoeken en vroeg of hij nog lust had in eten. "Och nee", antwoordde hij, "ik verlang alleen naar hemelspijze".

Na de godsdienstoefening kwam zijn vriend weer terug. Vader vroeg hem: "Wel vriend, hoe scheiden wij van elkaar?". Hij zei: "Als ware vrienden; het zal mij altijd een aangename gedachte zijn u niet slechts gekend te hebben, maar zoveel heerlijke uren met u te hebben doorgebracht, die in de weg der voorzienigheid zoveel hebben mogen bijdragen tot veraangenaming van het leven. Gode alleen zij dank en eer daarvoor, door u en mij toegebracht".

Vader zou graag nog meer gezegd hebben over wat door hem genoten was, maar hij kon bijna niet meer en zei alleen nog: "Met een volkomen hart scheid ik dan ook van u als van mijn beste vriend; de God der liefde zij met u en blijve u nabij met al uw betrekkingen. Eenmaal zien wij elkaar weer in de gelukzalige eeuwigheid".

Hierna wilde ik vader wat laten gebruiken, want hij had na vrijdag niets dan medicijnen ter verzachting van zijn lijden gehad. "Och nee", zei hij, "ik heb voor mijn lichaam niets nodig, ik heb spijs genoeg". Daarna zei hij: "Wat is de Heere toch goed; ik heb immers aan niets gebrek, het is alsof ik een heer ben".

Velen kwamen op die dag of in de avond nog bij hem en hij nam van allen afscheid.

Dinsdagsavonds zei hij tegen mij: "Hoe zal dat nu gaan"? Hij was bang dat ik die nacht niet bij hem zou blijven. Ik zei daarom: "Ik blijf bij u; ja niemand van ons zal u in deze nacht verlaten". Zijn antwoord was: "Nu, dan is het goed".

Hij nam daarna nóg een keer afscheid van ons allen.

's Nachts om één uur wilde hij nog eens op zijn stoel zitten, maar toen moesten wij hem met ons drieën helpen, want zijn onderlichaam en benen waren volgens de dokter al als dood.

Nog niet lang had hij gezeten, of hij moest weer in bed. Wij legden hem er in en hij gaf ons allen de hand, verschillende malen roepende: "Nu, goedenacht, kinderen"!

Om vier uur zei hij: "Nu moet ik nog onderworpenheid leren", en bad: "Uit de diepten roep ik tot U, o Heere! verlos mij; ik heb U immers beloofd, onderworpen te zijn. Och, schenk mij sterkte en wees mij nabij. Gij hebt mij beloofd, dat Gij bij mij zult zijn. Gij hebt mijn rechterhand gevat".

Na een ogenblik stilzwijgen, zei hij:

Dit amen geeft U eer,
Dit amen vraagt niet meer,
Zou God mijn bede schenken?
Dit amen stelt gewis,
Dat Hij, die d' Amen is,
Zijn waarheid nooit zal krenken.

Steeds stak hij ons de hand toe en vroeg: "Voel je geen verandering in mijn pols"? Ik antwoordde met een wedervraag: "Verlangt u zo naar uw ontbinding"? "Ja, mijn kind zo de Heere wil", zei hij weer, "ik geef me volkomen aan Hem over".

's Woensdags om acht uur kwam de dokter bij hem, en zei: "Wel man, leeft ge nu nog en bovendien met een helder verstand? U gaat in alles mijn verstand te boven, want ge hebt in uw lichaam alle tekenen van een mens die al twee dagen gestorven is. Ik moet erkennen, dat ik er niet bij kan"!

"Ja dokter" zei hij, "aan mijn verstand mankeert niets en wat al het andere betreft, moeten we maar denken dat het Gods tijd nog niet is. Hij spreekt maar en het is er; Hij gebiedt en het staat er".

Die nacht had hij nog gezegd: "Nu kinderen, neem ik afscheid van jullie allen met deze woorden van de Zaligmaker tot Zijn leerlingen (Matth. 28:19): *"Gaat dan henen, onderwijst al de volken, dezelve dopende in de Naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes; lerende hen onderhouden alles, wat Ik u geboden heb"*. Dit had hij ook tegen de dokter gezegd, daar nog bijvoegende: "God zij verder met u en schenke u alles wat u nodig hebt voor een gelukzalige eeuwigheid".

Om twaalf uur wilde hij nog eens uit bed en zat nog een uur op. Toen dachten we dat zijn verstand begon af te nemen, maar wij bedrogen ons daarin; want tot zichzelf komende zei hij: "Kinderen, wat een vreugde zal ik vandaag nog genieten"!

Ik zei: "Denkt u dan te zullen sterven?" "Ja kind", antwoordde hij, "dat zal wel gebeuren".

Wij legden hem vervolgens weer op bed; hij wilde in zijn kussen gezet worden om te sterven, zoals zijn broer in Amsterdam gestorven was.

Om drie uur kwam zijn vriend hem bezoeken. Direkt toen vader hem opmerkte, stak hij hem de hand toe, waarna zijn vriend tegen hem zei: "Zo vriend, uw pad is haast afgelopen, uw taak volbracht, u zult weldra overgevoerd worden in de gewesten van eeuwige heerlijkheid, bij uw Heere en Verlosser en bij alle oprechte vereerders van Hem, die u zijn voorgegaan".

"Ja," zei hij, "maar hoe zal nu aan mij vervuld worden wat de Heere Jezus volgens Joh. 15:5 sprak: *"die in Mij blijft, en Ik in hem, die draagt veel vrucht"*?

U weet wel, ik heb er al veel met u over gesproken; ik was er op de Hemelvaartsdag ook nog zo werkzaam mee".

Zijn vriend antwoordde: "Ik heb u al meer gezegd, dat u die vrucht al gedragen hebt". Vader zei: "Door Jezus' kracht". "Welnu dan", sprak zijn vriend, "stel u gerust, wie weet waarvoor u de Heere spoedig gebruiken wil in die staat waarin u zult overgaan. Denk aan Jezus' gezegde: *"Daar, waar Ik ben, daar zal ook mijn dienaar zijn"*. Nooit kan het geloof te veel verwachten. De woorden van de Heiland zijn gewis, Hij zal u geleiden tot in, ja over het graf en u doen juichen: *"Dood, waar is uw prikkel, hel waar is uw overwinning? Ik danke God door Jezus Christus, die mij de overwinning gegeven heeft"*. Nu, God zij met u."

Daarop zei vader met kracht en nadruk: "Ik dank u vriend, de Drieënige God, de God der liefde, de almachtige God, onze Heere en Zaligmaker Jezus Christus zij met u tot in alle eeuwigheid". Hij vouwde zijn handen en bad; toen scheen hij wat te sluimeren, samen met trekkingen van zijn lichaam.

Zijn vriend dit ziende, zei: "Nu denk ik toch, dat het niet lang meer zal duren". Meteen doet vader de ogen open, ziet ons allen aan, sluit ze weer en blaast enkele ogenblikken daarna zacht en zalig de laatste adem uit, in de ouderdom van 77 jaar, drie maanden en één dag.

Ziehier, zijn werkzaamheden in de laatste tijd van zijn leven, met zijn uiteinde meegedeeld. Het verhaal is niet groter gemaakt, maar schiet nog veel te kort om juist voor te stellen welke gewichtige zaken hij besproken heeft.

Ziehier nu verteld, hoe de Heere der Heeren door Woord en Geest hem vertroostte en leidde,

En hem ten Hemel voorbereidde.
O, mochten wij nu op die paden
Dit voorbeeld volgen vroeg en spade
Om eenmaal ook met hem daarboven
Gods goedheid en gena te loven.
En bij het boek met onze namen
Dan eeuwig zingen: "Amen! Amen!"

Op hem is van toepassing Psalm 68:10 en vooral het laatste:

Hij kan en wil en zal in nood,
Zelfs bij het naad'ren van de dood,
Volkomen uitkomst geven.

God komt er ook alleen de eer van toe, die mijn vader ook nu met al de verlost in de Hemel Hem toebrengt en eenmaal met de hele verlost schare zal toebrengen.
Hem zij de lof en de dankzegging tot in alle eeuwigheid. Amen.

Klaas Noorduyn stierf 16 juni 1830 in de ouderdom van 77 jaar en 3 maanden.

10 De Afscheiding van 1834.

Om een indruk te krijgen van de tijd waar Klaas en Cors Noorduin in geleefd hebben, is het van belang de kerkelijke situatie in Nederland wat nader te onderzoeken.

Het is uit de geschriften van ds. Th. van der Groe en ook uit het leven van Klaas Noorduin op te merken, dat de eenvoudige, kinderlijke vreze des Heeren, de laatste 25 jaren van de 18e eeuw weinig meer gevonden werd.

De zuivere openbaring van de kerk, werd zoals Van der Groe voorzeggd had, steeds minder gezien.

Vooraf in 1795 meende ons volk dat er haast geen einde was aan de vermeende vrijheden.

Ook in de kerk zocht men vrijheid in leer, in leven e.d. .

Een van de beginoorzaken tot de Afscheiding, waren de besluiten van de Haagse synode van 1816.

Had men tien jaar daarvoor, uit begeerte naar nieuwigheden, de bundel Evangelische gezangen ingevoerd, nu was het de invoering van het Algemeen Reglement wat veel moeite veroorzaakte. Hier kwam o.a. in voor; het examen en de toelating tot het leeraarsambt in de kerk.

De toekomstige leraar moest zijn handtekening plaatsen onder de verklaring: "Dat wij de leer, welke overeenkomstig Gods heilig Woord in de aangenomen formulieren der Ned. Herv. kerk is vervat, ter goeder trouw aannemen en hartelijk geloven".

Deze formulering lijkt onschuldig, maar er zat wel een adder onder het gras.

Het kan ook gelezen worden: "voor zover de leer overeen komt met Gods Woord".

Zo werd op een subtiele wijze de vrijheid van de kerken enerzijds voorgestaan, maar aan de andere kant was het alleen te doen om een leervrijheid te verkrijgen.

Ligt hier niet de kiem van de latere afscheiding?

Verder kwam de hele kerkelijke organisatie onder supervisie van koning Willem I te staan.

In 1819 nam de koning het beheer van de kerkelijke goederen in zijn eigen hand en ging in 1820 ook over tot benoeming van kerkvoogden en notabelen.

Over het algemeen werd een en ander stilzwijgend toegelaten.

Toch werd het zwijgen langzamerhand verbroken en kwam er wat tegenspraak.

In 1819 schreef ds. N. Schotsman uit Leiden zijn: "Erezuil voor de Dordtse Synode".

I. Da Costa schreef in 1823 zijn: "Bezwaren tegen de geest dezer eeuw".

De bekende ds. D. Molenaar uit Den Haag schreef in 1827 (anoniem) het: "Adres aan alle mijn Hervormde geloofsgenoten".

Deze laatste brochure is negen maal herdrukt.

Toen het bewezen was dat ds. Molenaar de schrijver was en dat koning Willem I er niet over te spreken was, durfde hij voorlopig niet meer van zich laten horen.

Hoewel hij niet tot de Afscheiding overgegaan is, is hij toch bij zijn standpunt gebleven.

Intussen hadden deze geschriften hun uitwerking op het kerkvolk niet gemist.

De "gezelschappen" kregen steeds meer een kerkelijk karakter.

Toen in 1833 Prof. Hofstede de Groot uit Groningen en meer anderen, de gereformeerde belijdenis als fundament niet meer wilden erkennen, werden de verhoudingen nog scherper.

Ds. H. de Cock uit Ulrum bond de strijd aan en omschreef de genoemde professor in een brochure: "Wolven die de schaapskooi van Jezus Christus aanvallen".

Uiteindelijk werd ds. De Cock geschorst en volgde op 14 oktober 1834 een: "Akte van afscheiding of wederkeer".

Opmerkelijk was, dat het juist jonge leraars waren die ds. De Cock volgden. Op 1 nov. volgde ds. H.P. Scholte, uit het Brabantse Doeveren en Genderen, door zich af te scheiden van de Ned. Herv. Kerk. Te Biggekerke in Zeeland, was het ds. H.J. Budding, die tot de Afscheiding overging. Maar niet alleen in het Noorden en het Zuiden van het land, ook in veel andere plaatsen kwam er een vragen naar de "oude waarheid". Het was niet alleen uitwendig, maar de Geest des Heeren werkte op vele plaatsen in vele, vooral jonge mensen, in de jaren 1834 en 1835 en ook daarna. Op verschillende plaatsen waren "oefenaars" gekomen, die op de samenkomsten tot stichting van Gods volk voorgingen. Een van hen was Petrus van Veen uit Muiden, die op verschillende plaatsen het volk stichtte. In zijn: "Dertien avondgesprekken" schrijft hij o.a.: "Toen waren er nog duizenden, die zuchtten over de toestand der kerk. Iedere vrome, die de breuk in en op het hart lag was beducht. Ik kwam in die tijd overal, en wanneer ik hier of daar verzocht werd om te oefenen, dan lag het mij ook zwaar op het hart. Zo gebeurde het eens dat ik een aanzoek kreeg uit een klein dorpje, om 's zondags tot hen over te komen en hun dan op de dag des Heeren te stichten. Ik kwam hier voor het eerst van mijn leven, zodat ik ongekunsteld met het volk sprak; wij smolten bijzonder ineen. De Heere was met Zijn lieve Licht en Zijn Geest in ons midden".

In 1837 had ds. De Cock ook te Muiden een gemeente gesticht. Toch kwamen er onder de Afscheidenen ook geschillen openbaar, want in hetzelfde jaar kwam Van Veen in conflict met ds. Scholte. Voor de synodevergadering begon had hij een gesprek met hem, wat hem erg benauwde. Op deze synode, waar ds. Scholte met verschillende nieuwigheden kwam, werd eigenlijk al de grondslag gelegd voor de later ontstane "gemeenten onder het kruis". Verschillende afgevaardigden verlieten die vergadering, zoals H. de Cock, W.W. Smit uit Zwolle, A. Flier uit Woerden, D. Hoksbergen uit Kampen, J. Beukes uit Bunschoten, J. Gerzie uit Linschoten en nog meer anderen, die later "de gemeenten onder het kruis" gediend hebben.

De Afscheiding was een doorn in het oog van koning Willem I. In 1834 brak er reeds een vervolging uit tegen alle godsdienstige samenkomsten, buiten de gevestigde kerk om. Waar meer dan twintig mensen samen kwamen, werden deze samenkomsten dikwijls uit elkaar gejaagd en de voorgangers, evenals de personen die hun woning beschikbaar stelden, met geldstraffen beboet, of in de gevangenis gezet. Vele jaren lang heeft dit geduurd. Ook is het op verschillende plaatsen tot inkwartiering van soldaten gekomen. Op geheime plaatsen kwam men dikwijls samen. Zelf op scheepjes op zee en op de veenplassen werden godsdienstoefeningen gehouden en sacramenten bediend.

De reeds eerder genoemde Da Costa, heeft veel geschreven, voor, tijdens en na de Afscheiding. Hij zocht naar kerkherstel in de vaderlandse kerk, dus de medische weg. De ogen van velen waren tijdens de Afscheiding op deze centrale figuur van het Réveil gericht. Zijn boezemvriend Willem de Clerq stelde de vraag, "of het volk van God in Nederland niet het recht had van Da Costa, die het eerst de bazuin geblazen had, te vernemen hoe hij er thans mede staat...". Echter, hij twijfelde en was bezet met vrees betreffende een eventuele afscheiding.

Volgens Groen van Prinsterer had Da Costa bij een overgang naar de Afscheidenen er waarschijnlijk duizenden met zich meegesleept. Na de "Handelingen" van de eerste Algemene vergadering van de Afscheidenen te hebben gelezen, besloot Da Costa om niet te volgen.

Pleitbezorgers van de Afscheidenen.

De Afscheiding vond in hoofdzaak plaats onder het eenvoudige volk. Soms volgden ook hooggeplaatste personen.

Ook waren er nogal van deze personen die tegen de Afscheiding waren, maar het onrecht wat de Afscheidenen aangedaan werd, scherp hebben veroordeeld.

Verskillenden van hen behoorden tot de Réveilkering.

Advocaat mr. J.W. Gefken, een vriend van Mr. Groen van Prinsterer, die zelf tegen de Afscheiding was, heeft de vervolgingen tot in de hoogste instanties aangevochten.

Het was Groen van Prinster die in 1837 een brochure deed verschijnen, getiteld: "De maatregelen tegen de afscheiding aan het staatsrecht getoetst".

Ook de hulp van mr. C.M. van der Kemp als advocaat werd dikwijls ingeroepen. Hij kreeg de eretitel "Advocaat der Vaderlandse Kerk". Een vierdelig werk over prins Maurits heeft hij geschreven.

Voor de zaken van H.P. Scholte en H. de Cock heeft hij verdedigd. Voor De Cock had hij de meeste achting.

Ook een raadsheer van het gerechtshof te 's Gravengage, Dirk graaf van Hogendorp, heeft Hendrik de Cock veel juridische steun verleend.

Op 48jarige leeftijd is Van Hogendorp reeds gestorven, na een gelukkig huwelijk met zijn nicht Marianne van Hogendorp.

Op zijn sterfbed kwam uit wat zijn " enige troost in leven en sterven" was, toen hij een duidelijk getuigenis daarvan aflegde.

Zelfs de liberaal mr. D.D. Curtius (zijn vader was president van het Hooge Gerechtshof), was pleitbezorger van de Afscheidenen.

In 1835 is een pleitrede, die tevoren uitgesproken was, uitgegeven door mr. A.M.C. van Hall. Hij was een broer van de toen bekende minister van Hall en nam het ook voor de Afscheidenen op.

Na het horen van een predikatie door ds. Budding, brak hij met zijn werelds leven en werd ingewonnen voor de Afscheiding.

In juli 1836 laat hij zich als lid bij de Afscheidenen inschrijven. Hij deelde nu óók in de smaad en vervolgingen en werd zelfs voor de rechtbank aangeklaagd. Hij noemde dit: "Een harde weg, waarop iedere scherpe steen en doornstruik ons op de proef stelt, of wij daarin wandelen om Christus' wil. Niets liefelijks is daarin voor het vlees".

Op 14 sept. 1836 schreef Van Hall: "Moet Noorduin niet de oplegging der handen ontvangen? Ik heb dien man met zielsgenoegen leeren kennen. Hij is waarlijk geroepen dunkt mij...".

Waarschijnlijk is deze zienswijze veranderd, omdat hij door de classis Leiden 11 september 1837, met de Leidse ouderling J.P. Hemerik naar Noordwijk gezonden werd "om de leraar en gemeente te vermanen om terug te keren van hun eigenmachtige scheurzieke handelswijs". Het leek of de classis niet wist van de pogingen die de Noordwijkse kerkenraad gedaan hadden, om in een geordende weg Noorduin als predikant te krijgen.

Na korte tijd diaken te zijn geweest werd Van Hall op 7 maart 1838 tot ouderling bevestigd.

Spoedig daarna openbaarde zich een ernstige ziekte bij hem, de tering.

Toch bleven zijn oude vrienden bij zijn sterfbed niet achter. Vooral Van der Kemp en Gefken gevoelden nu op het laatst, de onderlinge verbinding, die ondanks zijn afscheiding toch gebleven was.

Ook Capadose kwam bij Van Hall elke dag enkele uren op bezoek. "Daar zit hij onder tranen van aandoening en dankt God, met de reeds koud wordende handen van de lijder in de zijne en hoort van diens zielsroerende belijdenis van zonden en geloof".

De laatste nacht waakte Gefken aan zijn ziekbed.

Met de familie was hij er getuige van, dat Van Hall's vrouw, met een kind aan de borst, bijzonder vertroost werd en hij blijmoedig van vrouw en kinderen op 30jarige leeftijd afscheid genomen heeft.

Op 15 aug. 1838 is zijn jonge leven reeds geëindigd, wat voor de Afscheiding een groot verlies was, maar hij mocht ervaren wat Willem D'orville meer als honderd jaar daarvoor dichtte:

Daar zullen w' eeuwig zijn
Bij 's levens Heilfontein,
Bij 't algenoegzaam Goed
Bij 't onbegrijpelijk Licht,
Daar alle glans voor zwicht,
Bij Hem die alles doet.
Daar zullen w' eeuwig zijn
In Bruidegoms aanschijn.
En hebben vrij genieten.
En na een eeuwig zien,
Zal ons het eeuwig zien
Van Hem, nog niet verdrieten.

Wijze: psalm 19.

11 Eerste Algemene vergaderingen van de Afscheidenen.

De eerste Algemene vergadering van de Afscheiden gemeenten was op 2 maart 1836 te Amsterdam.

Hier waren aanwezig: ds. H. de Cock, ds. H.P. Scholte en ds. G.F. Gezelle Meerburg, met 11 ouderlingen.

Tijdens de vergadering werden ze tot hun blijdschap versterkt door de komst van ds. A. Brummelkamp en ds. S. van Velzen.

Op deze vergadering was al enig verschil merkbaar tussen De Cock en Scholte.

Volgens ds. De Cock is er onderscheid tussen de leden van de kerk. De wedergeboren mensen die door het geloof tot God bekeerd waren; in tegenstelling tot de meeste leden, die nog onbekeerd waren en evenwel toch de waarheid toestemden.

Hij richtte zich daarom in de toepassing van zijn preken tot tweeërlei mensen.

Ds. Scholte ging er van uit dat de kerk uit gelovigen bestaat, waar echter de "hypocrieten" onder vermengd zijn. Bij de Heere is alleen bekend wie de oprecht gelovigen zijn.

De tweede Algemene vergadering werd in april 1837 gehouden.

Hier kwam de vraag naar voren, welke kerkorde men moest gebruiken.

Volgens ds. Scholte was een deel van de kerkorde van 1618-1619 niet meer in de praktijk te gebruiken, omdat nu de verhouding tussen de kerk en de overheid geheel veranderd was. Bovendien hadden ze nu de regelementen van 1816 ook afgeschaft.

De meeste afgevaardigden wilden, met ds. De Cock, de Dordtse kerkorde met enkele kleine wijzigingen blijven gebruiken.

Dit begeerde Scholte echter niet en hij ontwierp een nieuwe kerkorde, met veel vrijheid voor de plaatselijke kerken.

Dit ontwerp was voor De Cock op veel plaatsen aanvechtbaar, vooral wanneer het ging over de kerk, het geloof en de sacramenten.

Na veel over en weer gesproken te hebben bleven er toch verschillen. Ook liet De Cock weten, dat de gemeenten uit Groningen en Drente zich niet wensten te onderwerpen aan de verschillende bepalingen die gemaakt waren.

Nóg meer onrust veroorzaakte de voorrede bij de notulen van de vergadering, geschreven door ds. S. van Velzen. Hij schreef hierin over de vergadering van Korach, Dathan en Abiram.

Op 6-7 Maart 1840 kwam men weer bijeen op de Algemene vergadering.

Hier kwam weer een nieuw probleem naar voren. De vervolging met gevangenneming was men zat geworden en men wilde graag komen tot de "vrijheidsaanvraag" met de erkenning als gemeente.

Hier kwam het tot werkelijke scheidingen. Zou men vrijheid om de Koning van de kerk te dienen, moeten aanvragen aan een aards vorst? De belijdenisgeschriften spraken wel anders: "de kerk van Christus dient zich te openbaren, al is het dat de magistraten en plakaten der prinszen daar tegen zijn."

Door de vrijheidsaanvraag werden de kerken op dezelfde lijn gezet als willekeurige verenigingen.

Het werd een "onstuimige" vergadering, waar de partijen niet tot elkaar kwamen.

Op de vervolgvergadering van 17 nov. 1840, werd eerst over de kerkorde gesproken. Men besloot om toch weer terug te gaan naar die van Dordt.

Intussen waren er al gemeenten zelfstandig geworden, daar men van geen andere kerkorde wilde weten en ook van geen vrijheidsaanvraag. (Dit werden de "gemeenten onder het kruis".)

Na de opening van deze synode kwam ds. L. G. C. Ledeboer binnen.

De meesten kenden hem niet, die lange magere jongeman, met zijn bleke gezicht en helder blauwe ogen. Hij was gekleed met de korte broek, bef en steek. Hij stelde zich voor als ds. Ledeboer van Benthuizen, die het niet langer in het Herv. kerkgenootschap kon vinden, maar er "door de Heere uitgeleid, door de mensen uitgezet en door het geloof uitgegaan was".

Ondanks al de moeilijkheden die ze hadden, waren de broeders verblijd met het vernemen, dat hij zich met deze vergadering verenigd gevoelde in de leer, in leven en in tuchtuitoefening.

Volgens het synodeverslag verklaarde hij "zich bij de Afscheiden gemeenten te voegen, waarna hij door allen als herder en leraar in de gemeenten werd aangenomen en hem het recht van zitting en stemming in de vergadering werd toegekend.

"Allen reikten hem met zegenwensen de broederhand, dankten gezamenlijk en zongen des Heeren lof".

Het was een aangename onderbreking op de synode. Toch was het opmerkelijk hoe probleemloos ds. Ledeboer in al de rechten direkt mocht delen.

Het slot van de vergadering was ook weer opzienbarend. De niet aanwezige ds. Scholte, moest mondeling meegedeeld worden dat hij geschorst was. De reden was in hoofdzaak de twist, die hij veroorzaakt had met ds. Van Velzen, over het aannemen van diens beroep naar Amsterdam.*

In juli 1843 lukte het, na veel moeite, weer een synode te beleggen. Hiervoor ijverde vooral ds. Brummelkamp.

Ds. Gezelle Meerburg opende de vergadering met een leerrede uit Psalm 19 vers 13-15 : *"Wie zou de afdwalingen verstaan? Reinig mij van de verborgene afdwalingen"*.

Nog vóór het kiezen van het moderamen vroeg ds. Van Velzen of er toch wel een synode gehouden kon worden. Er waren zoveel verschillen. De noordelijke provinciën wensten de handhaving van de Dordtse kerkorde in zijn geheel. De zuidelijken niet.

Noord-Holland eiste dat de geschorste ds. Scholte, die ook aanwezig was, schuldbelijdenis deed over de verwarring die hij in veel gemeenten veroorzaakt heeft.

Na het lezen van de lastbrief nam ds. Van Velzen het woord, tot toelichting van deze zaak.

Het gevolg was dat 22 van de 43 aanwezigen weggingen.

De overgeblevenen vergaderden door, nadat eerst ds. Van Velzen tot voorzitter was gekozen. Na enkele dagen vergaderd te hebben bleek ook hier geen overeenstemming bereikbaar te zijn.

Men besloot toen uiteindelijk om deze synode niet mee te tellen in de rij van de vorige synoden en om ook van deze vergadering niets te publiceren.

Het jaar 1843 was wel een dieptepunt voor de Afscheidenen.

In 1844 kwam er meer eenheid en samenbinding in het kerkverband.

Vanaf dit jaar waren naast de "Afscheiden gemeenten" ook de "Gemeenten onder het kruis" in een kerkverband verenigd. Ook vormden zich na 1841 gemeenten rondom ds. L.G.C. Ledeboer.

* Te Amsterdam was H.H. Middel ook afgezet door Scholte. (Zie "Gods menigvuldige reddingen" door H.H. Middel)

Naschrift over ds. L.G.C. Ledeboer.

Zoals reeds vermeld is, was ds. Ledeboer één keer op de synode van de Afscheidenen geweest.

Dit was in hetzelfde jaar toen hij de Herv. kerk verlaten had, n.l. 17 november 1840.

Hoewel hij verklaard had op die synode, zich met hen te verenigen, is hij daar nooit meer gezien.

Wel was hij nog aanwezig op de vergadering van de classis Leiden op 1 juni 1841.

Door ds. Ledeboer is daar een "Biddagbrief" opgesteld en door negen ouderlingen mede ondertekend.

(Zie deel 3 van de "Verzamelde geschriften" pag. 519)

Daarna werd hij nog wel verzocht, maar hij kwam niet meer naar vergaderingen. Op verschillende verzoeken reageerde hij niet.

Zeker was, dat hij bij de Dordtse kerkorde wilde blijven en dat het steeds duidelijker werd, dat hij met verschillende predikanten van de Afscheiding ook niet verenigd was in de leer.

Later bleek dat de vrijheidsaanvraag, voor hem een doorn in het oog was.

Daarom wilde hij Pieter van Dijke uit St. Philipsland ook eerst niet in het ambt bevestigen.

Van Dijke was na al de boeten en ook gevangenschap, in een ogenblik van zwakte, voor de vrijheidsaanvraag bezweken.

Toen Van Dijke na veel wederwaardigheden op het rechte pad teruggebracht werd, was daar ook de tijd dat ds. Ledeboer hem moest bevestigen tot predikant: "Sta op, zalf hem".

Ds. Ledeboer wilde in alles terug keren zoals het vroeger was, daarom had hij ook de psalmberijming van Petrus Datheen weer ingevoerd.

Hij kreeg uit verschillende plaatsen verzoeken om te preken. Meestal waren dit maar kleine groepen, waar hij na verloop van tijd dan ook een gemeente stichtte.

Enkele jaren na de Afscheiding vormden zich dus naast de Herv. kerk, drie kerkelijke groepen.

Ds. Ledeboer was een man die diep aan zichzelf ontdekt was en naar het hart van Jeruzalem sprak.

Dit wist hij ook in zijn gedichten te vertolken. Ook hij was met de geestelijke zeevaart op de hoogte.

Door de stormen en de baren,
Moet het schip ten hemel varen,
Daar is rust en daar is vreê!
't Nadert vast de zaal'ge ree;
Daar het eind is van het leed,
Dat mijn ziel dit nooit vergeet!

Die geballast met genade,
Gaat met vlees noch bloed te rade,
Daar de Koning is aan boord,
Gaat het schip al langzaam voort,
Tot het komt de haven in,
Vol van vrede rust en min.

'k Zal daar eens het anker leggen,
Amen op Gods wegen zeggen,
Die hier leiden door de zee,
Jezus neemt Zijn scheepje mee,
't Kan niet zinken noch vergaan,
Hij heeft er voor in gestaan.

Laat u dragen, laat u leiden,
Jezus zal den weg bereiden,
Jezus staat aan 't roer en kent,
Al de klippen tot aan 't end,
Door de branding gaat het voort,
Tot aan 't zalig hemeloord.

Op dan reis- en tochtgenoten!
Hoe het scheepje soms mocht stoten,
Wat er tegen woelt en bruist;
Hoe het door de golven kruist;
Eenmaal legt gij 't anker neer,

Gij hebt 't woord van uwen Heer.

'K Ben met u te allen tijden,
Wat gij hier moet dragen, lijden,
Eenmaal houdt de branding op,
't Licht alvast van Sions top!
Nieuwe moed in God gevat;
Gij vaart naar de hemelstad.

14 januari 1856

Uw domme broeder,
L.G.C. Ledeboer

("Verzamelde geschriften over Ds. Ledeboer" deel 2 pag. 343)

12 Cors Noorduin, een visser der mensen.

Op 5 mei 1780 werd Cors Noorduin geboren. Zijn vader, Klaas Noorduin, was toen 27 jaar oud. Zijn moeder was Grietje Overduin.

Cors werd waarschijnlijk gedoopt door de reeds eerder genoemde ds. A. van Royen. Vanaf 1790 kwam men in Noordwijk aan Zee op het "zondagavondgezelschap" samen, in het huis aan de zeewerf, van een broeder ouderling.

Op 9 april 1803 deed Cors geloofsbelijdenis bij ds. Wuyster.

Begin 1812 moesten Cors en zijn broer als matrozen naar de oorlogschepen die voor Texel lagen.

Zij waren allebei getrouwd en hadden ook kinderen gekregen, maar die waren reeds jong gestorven.

's Zondags had Cors in de kerk afscheid genomen, tot "beschaming en bemoediging van verschillenden van Gods kinderen".

Het afscheid van hun vrouwen viel zwaar, want ze waren allebei in "een gezegende staat". Regelmatig werd er een brief naar huis gezonden.

Klaas Noorduin was met geestelijk banden aan de vrouw van Cors, Martijntje den Hollander, verbonden. Daarom was hij haar ook tot steun in haar omstandigheden.

's Zondags was ze nog naar de kerk geweest, waarna de volgende nacht een zoontje geboren werd.

Dezelfde avond was ze om 10 uur nog uit Gods Woord vertroost, niet wetende dat haar "verlossing nabij was". In de nacht van 11 Mei 1812 is ze, direkt na de geboorte van haar zoontje, gestorven.

Cors, die daarna verlof kreeg om naar huis te komen, werd bij zijn thuiskomst krachtig versterkt en bemoedigd toen hij zijn geliefde vrouw in de kist zag liggen.

Zijn pasgeboren kind gaf hij aan zijn ouders over om te verzorgen.

Zes maanden later kreeg hij, nog op het oorlogsschip, bericht dat zijn moeder gestorven was. Hij mocht toen niet naar huis komen.

Weer een half jaar later kreeg hij bericht dat zijn zoontje gestorven was. Dit was voor hem haast niet te dragen, zodat hij sprak: *"Heere, neem ook mijn ziel weg, want het is mij beter te sterven dan te leven"*.

Hij werd toen 33 jaar en gevoelde zich oud, zodat hij moest bekennen weinig verwachting van de tijd meer te hebben.

De verlossing van de vromen,
Die haar gans zal maken vrij,
Is tot haren troost gekomen
Weer een jaar nu naderbij.
Dus van haar ellendigheid
Nu een jaar weer afgeleid.
En welhaast zal haar ellend,
Haastig lopen tot het end. W.Sluiter

Toch moest Cors niet alléén zijn weg gaan, want op 28 november 1814 is hij hertrouwd. Zijn tweede vrouw heette Yda van der Werf, waar hij vier kinderen bij gekregen heeft, n.l. Klaas, Maarten, Hendrik en Yda.

Maar er was ook nog werk in Gods kerk voor hem.

Reeds in 1813 liet men het oog vallen op Cors Noorduin, waarbij hij verzocht werd in het reeds genoemde "zeewerfhuys" op zondagavond een "oefening" te houden.

In de periode van 1818 tot 1823 was hij ouderling en catechiseermeester in de Herv. kerk.

De zondagavondgezelschappen gingen nog steeds door.

Na 1820 kregen deze samenkomsten een meer onderwijzend karakter, vooral ook in de leer der vaderen.

Dit werd opgescherpt door de open brieven en brochures die in die tijd verschenen van de hand van ds. Schotsman, ds. Molenaar, Da Costa e.a. .

In 1826 is hij weer ongeveer één jaar ouderling geweest.

Dat jaar was hij schipper op de bomschuit "Agatha-Catarine".

Volgens ds. C. van den Oever heeft hij ook nog in Engeland gepreekt. Dit is waarschijnlijk in deze tijd geweest.

Ook dáár werd het ware leven gevonden, wat duidelijk uitkwam in een gedicht wat toen in Engeland gemaakt is.

Als Sion door golven en baren bedolven
Met krankheid geplaagd en door angsten gejaagd,
In arbeid en waken zijn kracht heeft verspild,
Dat wordt door geen menselijk vermogen gestild.

Laat loeien de golven, laat schuimen de baren,
want Hij zit aan 't roer, die wijs en ervaren,
U leidt door Zijn wijsheid, u hoedt door Zijn macht.
Totdat Hij u veilig aan land heeft gebracht.

Waarom zo vreesachtig zo twijflend in nood,
Mijn woord is de waarheid, is dat u niet groot?
Ben ik niet steeds bij u? Mijn woord houdt gestand.
Of 't stormt of het slingert, Ik breng u aan land.

Nooit zal 'K u vergeten, uw naam is in Mijn hart,
Voor eeuwig gegrift, ja voor u leed Ik smart,
Voor u zijn Mijn handen en voeten doorwond.

Zij spreken Mijn liefde met hemelse mond.

Geen reden voor vrees dan, uw leven is veilig,
Al slaat u Mijn roede, waardoor Ik u heilig,
't Is zuivere liefde al doe Ik u pijn,
Opdat gij Mijn beeld meer deelachtig zult zijn.

Gij zwakke met twijfel, door vreze bevangen,
Hoe dieper uw smart, hoe luider uw zangen,
Van lof en verwondering eens worden gehoord,
Als g' eeuwig zult zingen in 't hemels akkoord.

Het leven van schipper Noorduyn wordt hier wel in verwoord.

Later ging men er te Noordwijk aan Zee toe over, om 's zondags in de bovengenoemde woning, driemaal apart te vergaderen.

Dit was het huis van, de in 1832 afgetreden ouderling Cornelis Waasdorp. In zijn plaats was Pieter Barnhoorn gekozen.

Nadat Noorduijn's vader in 1830 gestorven is, volgde Cors tweede vrouw het andere jaar. Een derde huwelijk volgde, met Jaapje van Beelen.

Op 28 juni 1835 werd de 55jarige Cors Noorduyn tot voorganger benoemd. Hij had toen al 22 jaar te Noordwijk aan Zee geoefend.

Ook koos men Pieter Barnhoorn en Corn. Waasdorp voor ouderlingen en Corn. van der Wiel tot diaken.

Noorduyn nam de benoeming op 23 aug. aan en verliet toen zijn dagelijks beroep.

Korte tijd daarvoor was hij krachtig bepaald bij de woorden: *"Volg Mij en Ik zal u vissers der mensen maken"*.

Op 23 augustus van dat jaar scheidden zich negentien personen met hun 17 kinderen af van de Herv. Kerk. Hierbij lieten ze de predikant weten: "Dat hij niet moet denken dat dit uit opstand geschiedde, maar alleen uit liefde tot de waarheid".

Op 30 augustus werd Noorduyn met een ouderling ter verantwoording bij de Herv. ds. H. Bakker geroepen.

Uit het acte boek:

"En op den 30 Aug 1835 ontbood hij onze voorganger sondaags savonds om 6 ure daar er een ouderling zijner kerk bij hem was, zoo mogy de vergadering hunnen gebeden tot God opzenden, dat hij den voorganger mogt vergezellen, met ligt, kragt en heldenmoed, om die waarheid, die van ons door Gods geest ondervonde en beleden werd.

Tegen alle valsheid en onwaarheid onzer dagen mogte verdedige. En de Heere bleef niet agter, neen de hoorder der gebede verhoorde ons genadeglijk, niet om onze waardigheid, maar om Zijns zoons wil, want van 6 tot 8 uren was onze broeder tegen de predikant bezig over de waarheid. En de God onzer vadersen gaf zooveel ligt en vrij moedigheid, dat hij uit Gods woord onze zaken zoo mogt behandelen, dat hij voor elk stuk der waarheid moest vallen. En de Heere lag zulk een beslag op het hart van de predikant en ouderling, dat zij beide betuygde dat zij ons nooit in onze godsdienstige houding zoude stuijten, maar dat zij ons geen bewijs van afscheijding konde geven, dewijl zij bekende moeste, niets op ons zedelijke wiste aante merken en wij hetzelve ook niet

nodig hadde".

Op 7 september werd de nieuwe gemeente geïnstitueerd.

De daarop volgende zondagen kwam men met ca. 70 mensen samen, in de woning van de intussen tot ouderling gekozen Corn. Waasdorp.

Door burgemeester J.J. Schäfer werd Noorduin er op gewezen, dat hij volgens de wetgeving fout was, door vergaderingen te beleggen waar meer als 20 personen aanwezig waren zonder rechtserkenning. Toch heeft hij niet handelend tegen hen opgetreden, maar met de mededeling dat officiële kerkelijke handelingen niet uitgevoerd mochten worden, heeft hij het stilzwijgend toegelaten.

Aan ds. H.P. Scholte werden enkele brieven geschreven met het verzoek de kerkenraad en de leraar te bevestigen. Op 27 november 1835 werd de gekozen kerkenraad door ds. Scholte bevestigd en heeft hij een kind gedoopt van Leendert van Roon en Geertrui van Beelen.

De dienst was begonnen met het zingen van Psalm 86 vers 4 en 6. Tijdens deze dienst was de vijandschap van de mensen die buiten de woning waren zo groot, dat door het geschreeuw en gevloek de predikant niet verstaan kon worden.

Een grote teleurstelling was wel dat ds. Scholte de voorganger niet wilde bevestigen, daar hij eerst door een kerkvergadering geëxamineerd moest worden.

Hij zou het echter bespreken hoe er gehandeld moest worden. Het is bekend dat Scholte niets moest hebben van "oefenaars", maar waarschijnlijk was er ook nog niet besproken, hoe de toekomstige leraars opgeleid moesten worden.

Toen er geen bericht kwam schreef de kerkenraad een brief, want men wilde een normaal kerkelijke weg bewandelen. Ook hier volgde geen antwoord op.

Ook na de eerste Algemene vergadering van 2-12 maart 1836 te Amsterdam, kreeg de kerkenraad van Noordwijk geen bericht.

Ds. H.J. Budding, die op 26 mei in Noordwijk was, beloofde over Noorduin te zullen spreken en hem te bevestigen; voor hem was zijn roeping duidelijk. Hij kwam zijn belofte niet na.

Intussen kwam er wel een verslag over de handelingen en de besluiten van de vergadering, waarbij gevraagd werd om dit te ondertekenen.

Dit was echter niet mogelijk, omdat er door de vergadering niet geantwoord was op de brief van Noordwijk.

Daarom zocht de kerkenraad zich nog een keer uit te spreken tegenover de Algemene vergadering.

Zij schreven daarom:

"Op al ons vragen om bevestiging van onze leraar hebben wij niet enig bericht gekregen. Wel van onze Opperkoning, die onder de verkondiging van Zijn woord, door onze leraar, zondaars overtuigde. Zijn ware volk bij haar breuk bepaalde en de banden van liefde en eensgezindheid onverbreekbaar maakte. Zo vragen wij dan nu nog eens, om onzen door God geroepen leraar, onder ons bevestigd te zien, met wien wij anders staan en vallen, niet uit willekeur of dwingelandij - neen zo wij dan maar uit Gods woord overtuigd worden dat wij verkeerd handelen -, maar omdat wij Gods werk niet willen tegenstaan.

Wij verklaren dus, bij het verkrijgen van vrijheid van godsdienst van onze aardse koning, of van onze hemelse Koning van boven, zelf voort zullen gaan om onze leraar onder ons te bevestigen en hem toe te laten de tekenen des verbonds onder ons te bedienen, om zo de loop van het eeuwig evangelie onder ons niet langer te stuiten. Vaart wel".

Er kwam ook nu geen antwoord op hun schrijven.

Cors Noorduin zag in deze tegenslagen Gods tuchtigingen met de kerk, "omdat wijzelf Koning Jezus zo lang door Zijn oordelen hebben laten roepen en geen acht geslagen hebben op Zijn heilig ongenoegen, maar uit lafhartig stilzwijgen en toezien de heidenen hebben laten voortgaan".

Hij was de man niet die zichzelf zocht te verdedigen, nee hij wenste liever met David te zeggen: *"Laat Simeon vloeken"*.

Omdat op al de verzoeken geen antwoord volgde, besloot de kerkenraad van Noordwijk de bevestiging zelf te zullen uitvoeren.

Op 15 nov. 1836 werd voor de tweede maal een eenparig beroep uitgebracht op Cors Noorduin, die op die vergadering waarschijnlijk niet aanwezig was.

De dag nadat hij zijn beroepsbrief ontvangen had, verklaarde hij zich aan de gemeente over te geven, "om onder u en door u bevestigd te worden".

De kerkenraad vroeg de ouderlingen om hem te bevestigen.

Op 20 november deed ds. Noorduin zijn intrede met een preek uit Jeremia 6 vers 27:

"Ik heb u onder Mijn volk gesteld tot een wachttorens, tot een vesting, opdat gij hun weg zoudt weten en proeven".

Acht dagen na de bevestiging werd tijdens een zware storm, het huis waar de gemeente samen kwam verwoest. Direkt daarna werden de samenkomsten gehouden in het huis van ds. Noorduin aan de Groeneweg, tegenover de strandtaverne.

De gemeente kwam driemaal op de rustdag samen en er was een goede onderlinge band.

Op het einde van het jaar telde de gemeente ongeveer 100 zielen. Zeventien leden kwamen uit Katwijk.

Ook preekte Noorduin reeds vanaf 1835 één avond per week in het huis van wed. H.J. Nieuwenhuize aan de Raamstraat in Den Haag.

Ook toen deze weduwe in 1840 met ouderling Leen van Royen uit Noordwijk trouwde en naar die plaats verhuisde, gingen de diensten in de Raamstraat gewoon door.

Tot 6 maart 1844 werden er diensten gehouden. Na een onderbreking van drie jaar, werden ze weer hervat, waarbij ds. Noorduin en ds. Van den Oever met regelmaat daar preekten.

Later is hier de Kruisgemeente uit ontstaan.

Ook werd ds. Noorduin vanaf 1837 verzocht om in Maasland te komen preken. Om de vijf weken nam hij hier een dienst waar.

Direkt nadat ds. Noorduin door zijn ouderlingen bevestigd was, werd door de kerkenraad de provinciale vergadering in kennis gesteld en werd er gelijk om erkenning van deze daad gevraagd.

Dat men contact bleef zoeken bleek uit het feit dat ouderling Waasdorp de synode te Utrecht op 16 en 17 maart 1837 te Utrecht ook bezocht.

Het antwoord dat hij daar mee kreeg viel niet mee:

"dat Cors Noorduin gedurig gaven ontvangt om in de gemeente te spreken naar 1 Korinthe 14, maar dat hij geen gewone gaven ontvangen heeft om als bepaald herder en leraar in de gemeente en in de wereld te verkeren".

Verder werd nog gesproken van: "Onordelijkheid, geen voorgaande beproeving en een ongodelijk haasten".

In Noordwijk was men erg verontwaardigd over dit schrijven. Hoe dikwijls hadden ze een verzoek gedaan, dat hun leraar wenste geëxamineerd te worden.

In een brief van 28 maart liet men dit weer weten, waarbij ze ook vermaanden het werk des Heeren niet aan te tasten.

Daarna kregen ze een scherpe brief terug, met dreiging van algehele censuur van de gemeente en afzetting van de kerkenraad.

De kerkenraad besloot daarna de correspondentie na te laten.

De eerst volgende classisvergadering op 6 juni, werd door de kerkenraad nog bezocht.

Een verzoek om 2 augustus, Cors Noorduin met een ouderling naar Utrecht te laten komen, werd schriftelijk afgewezen.

De kerkenraad schreef terug dat het hen goed deed broeders te worden genoemd, maar dan moet de broederlijke liefde in daden blijken. Men vond het onnodig dat de leraar zelf kwam praten want in Psalm 74 staat: *"Sta op o God, wees onze pleitbeslechter!"*.

Daarom lieten ze het aan de Heere over, Wiens zaak het was.

Op 20 april 1838 werd de Noordwijkse leraar, door de Provinciale vergadering voor een indringer en een scheurmaker verklaard.

De kerkenraad reageerde nog eenmaal, door te verklaren afscheid te nemen van degenen die van de leer en de kerkorde der Dordtse vaderen afwijken. Ze maakten dus gebruik van de problemen die vorig jaar op de Algemene vergadering waren.

Toch heeft het niet erkennen van Cors Noorduin als leraar, sommige leden, ook uit Katwijk, doen besluiten hun lidmaatschap op te zeggen.

Binnen twee jaar verzochten deze leden, met nog anderen uit de Herv. kerk, echter weer om aansluiting.

Op 23 aug. 1844 werd in de Gasthuisslop een pand gehuurd van ouderling Van Royen voor f 60,= per jaar. Dit waren drie verbouwde "bokkinghangen" verbouwd tot één nieuwe kerkruimte.

Tevens het bijbehorende huis als pastorie.

Ds. Noorduin preekte bij deze gelegenheid, in een dank- en bidstond over Psalm 78 vers 2-8 : *"Ik zal mijnen mond opendoen met spreuken; ik zal verborgenheden overvloediglijk uitstorten, van ouds her;"*

Tot 1875 zijn hier de kerkdiensten gehouden.

In 1838 was Noorduins derde vrouw Jaapje van Beelen gestorven, waar hij maar korte tijd mee getrouwd geweest is.

Op 10 maart 1846 is zijn tweede zoon Maarten, plotseling gestorven. Hij was nog niet lang getrouwd en had intussen twee kinderen.

Op 22 december in hetzelfde jaar, stierf ook zijn oudste zoon Klaas. Beiden zijn nog geen dertig jaar geworden.

Maar nòg was hij er niet, want tot zijn diepe smart is ook zijn 24jarige dochter Yda gestorven, waar hij een onuitsprekelijke steun aan had. Dit was op 29 november 1848.

Wat bleef er toen voor Noorduin nog over?

Ja, er bleef nog wat over n.l. de eerste vraag met het antwoord van de Heidelberger Catechismus:

"Wat is uw enige troost in leven en sterven?".

Toen hij alleen overgebleven was, heeft zijn schoondochter met haar kinderen enige tijd bij hem ingewoond en hem verzorgd.

Later is ze hertrouwd met iemand uit de Herv. kerk, wat voor ds. Noorduin een oorzaak van veel verdriet geworden is.

Ds. Van den Oever zei hierover tijdens de begrafenis van ds. Noorduin: "Dat hij het kroost van zijn geliefde overleden zoon, met degene die het onder het hart gedragen had, trouweloos zag worden aan haar belijdenis, welke zij zo plechtig voor God en de ge-

meente had afgelegd, enkel om het vlees te vergenoegen. Ja, zelfs zo ver dat de natuurlijke liefde scheen uitgedoofd te zijn; want de burgerlijke gemeenschap werd afgesneden.

Hierover heeft hij menigwerf aan mij zijn klacht ontboezemd, ik heb er de bewijzen van gezien, want gij hebt de grijsaard niet eens op zijn ziekbed bezocht, maar wel toen hij ter aarde werd besteld".

Op 29 mei 1846 kreeg Noorduyn een beroep vanuit Den Helder. Nadat hij hiervoor bedankt had, verbond hij zich opnieuw aan Noordwijk met een preek uit Jesaja 30 vers 20b : *"Maar uwe leraars zullen niet meer als met vleugelen wegvliegen, maar uwe ogen zullen uwe leraars zien"*.

Te Zwartsluis werd hij beroepen op 9 dec. 1849, waar hij voor bedankte.

Zoals reeds vermeld is, werd door ds. Noorduyn de grondslag gelegd voor de gemeente te Maasland. Uit deze gemeente is later door ds. Van den Oever de gemeente te De Lier gesticht.

Uit Hillegom en Lisse kwamen vanaf 1847 ook verschillende gezinnen naar Noordwijk aan Zee. Daar was óók een begeerte gekomen; met de dichter van Psalm 84:2 (Datheen), was het hun begeerte:

O God, mijn troost en Helper mijn,
Waar is 't dat Uw altaren zij?
Daar Gij woont, o mijn Heer Almachtig?

Zingende liep men soms langs de wegen.

Hendrik van Voorst was een van de eersten. Van 1852 tot 1855 is hij te Noordwijk ouderling geweest.

Gelijktijdig liep ook Gerrit Segers mee uit Lisse, naar de kerk te Noordwijk aan Zee. Na enkele jaren begon men op zondagavond zelf een preek te lezen in Lisse, waarbij bleek dat er levensvatbaarheid voor een gemeente was.

De instituering vond plaats in 1865, waarbij Van Voorst en Segers de eerste ouderlingen waren.

Op 11 maart 1850 heeft ds.Noorduyn een gemeente geïnstitueerd te Oude Wetering. Twee ouderlingen en een diaken heeft hij toen bevestigd.

In 1850 werd bij gelegenheid van zijn 70 ste verjaardag een lithografisch portret gemaakt, met een gedicht, waarin terloops de uitspraak van de Algemene vergadering van 1837 nog even weersproken moest worden. Het laatste couplet was:

Door Godes Geest bewerkt weet hij te wederleggen,
Den geest der antichrist en allen die daar zeggen:
"Hij is geen Godsgezant, hij heeft niet gestudeerd!"
Maar mens, geloof het vrij, hij is van God geleerd.
O wonder van Gods macht, hij blaast nog... de bazuin.
Hij is ruim 70 jaar, zijn naam is **CORS NOORDUYN**.

De laatste jaren van zijn leven is ds. Noorduyn "door een oude zuster uit de gemeente verzorgd, die hem uit liefde en uit betrekking, bewast en zijn huis in orde houdt". In 1851 heeft hij nog een beroep gekregen van de gemeente Haarlem. Voor dit beroep heeft hij bedankt en aan zijn vrienden meegedeeld, dat zijn dagen naar het einde liepen en dat hij bij zijn vaderen begraven wenste te worden.

O, eeuwigheid kom ras,
Och dat ik bij u was.
'k Zucht naar u onverdroten.
Hoe is 't o eeuwigheid,
Dat gij zo wenselijk zijt,
Al zijt gij nooit genoten?

In het notulenboek staat bij 24 mei 1852 vermeld:
"Te Oude-Wetering, na het dopen en het Heilig Avondmaal in het bijzonder 's Heeren nabijheid mogen ondervinden".
"Op 4 juli in de allernauwste vereniging met elkaar, des Heeren Heilig Avondmaal gevierd".
"Op 14 sept. trok onze leraar naar de Algemene vergadering te Zwartsluis; waar de Heere in een bijzondere mate met Zijn liefde in ons midden was".

Alles wees erop dat ds. Noorduyn verlangde naar het einde van de strijd.

Het zal zo lang niet eens meer duren,
Uw weg kort al gedurig af.
Door 't snel verlopen van de uren,
Totdat de vleesklomp valt in 't graf.

13 Eerste vergaderingen van de Gemeenten onder 't kruis.

Naast de gemeente te Noordwijk aan Zee, waren er op verschillende plaatsen nieuwe gemeenten ontstaan. Vooral in Overijssel en in het noorden van het land was men erg gekant tegen de invoering van de "nieuwe kerkorde" en de "vrijheids aanvraag" in de kerken van de Chr. Afscheidenen.

De noodzaak om contact met elkaar te houden werd aangevoeld, zodat de vrije gemeenten die hier en elders ontstaan waren, met elkaar zochten te vergaderen.

Op de meeste vergaderingen was ds. Noorduyn ook aanwezig.

Op 28 juni 1838 zijn te Zwolle, de afgevaardigden van protesterende gemeenten vergaderd in de woning van diaken Carel Tobias van Ommen. Zij kwamen uit de gemeenten te Zwolle, Deventer, Kampen, Hasselt, Zalk, Rouveen, Mastenbroek, Hattem, Wezep, Woerden, Linschoten en Oudewater.

De Dordtse kerkorde van 1618-1619 werd hier geheel en onveranderd aangenomen, ook werd besloten tot heruitgave hiervan. Hoewel sommige artikelen, "nu de kerk onder het kruis leeft, onmogelijk nageleefd kunnen worden, geloofden de broeders dat de Almachtige leeft en dat het Hem niet te wonderlijk is de steden van Juda uit het stof te herbouwen en Zijn wijngaard hier weer te plaatsen, als in de dagen van onze vaders".

Een voorstel om de broeders D. Hoksbergen uit Kampen en A. Flier uit Woerden te "ordenen", zodat deze ook de bondszegels kunnen bedienen, werd verworpen.

Op 11 juni 1840 werd er weer een vergadering gehouden bij ouderling Jochem Kok te Mastenbroek.

Er waren zestig afgevaardigden uit het hele land aanwezig.

De kerkenraad van Noordwijk aan Zee heeft de uitnodiging afgewezen. Omdat destijds ds. Noorduyn niet erkend werd, kon men nu niet in vereniging bij elkaar zijn.

Een verzoek van de Chr. Afscheidenen uit Groningen en Drente, om te komen tot het houden van een gezamenlijke vergadering, werd afgewezen.

De scribe van de vergadering W.W. Smitt en anderen, stelden voor om de broeders die reeds als "behuipfels" in de gemeenten dienden, te beroepen tot de "bediening des woords en der sacramenten".

Het gaf veel moeite om enige overeenstemming te krijgen.

Uiteindelijk besloot men om op zondag 14 juni, W.W. Smitt en D.J. van der Werf in het ambt te laten bevestigen door lerend ouderling A. Schouwenberg. In de middagdienst, zou vervolgens A. Schouwenberg door W.W. Smitt in het ambt bevestigd worden.

Op 1 en 2 juni 1841 kwam men te Kampen samen, waar ook ds. Noorduyn en zijn ouderling L. van Royen aanwezig waren.

Hier waren als leraar aanwezig: W.W. Smitt, A. Scouwenberg, D. Hoksbergen, A. Flier en W.C. Wüst.

Een wederzijdse erkenning van de predikanten vond hier plaats. Niet aanwezig was voorganger B. Sterkenburg.

Later trok D. Hoksbergen zich terug en bleef met zijn gemeente te Kampen zelfstandig.

Ook ds. Noorduyn trok zich met zijn gemeente terug, omdat in de praktijk bleek, dat er geen werkelijke vereniging was.

In 1843 deed Cornelis van den Oever, die vanaf 1837 in een gemeente te Rotterdam oefende, alle moeite om een vergadering te beleggen. Hij zocht met sommige

zelfstandige gemeenten en de gemeenten onder het kruis tot één kerkverband te komen. Ds. Noorduyn en zijn kerkenraad sloegen de uitnodiging af, "daar het door Gods genade, met hun kerkelijk leven goed is".

Intussen was de gemeente van Van den Oever, door ds. W.W. Smitt op 15 jan. 1844 te Rotterdam geïnstitueerd. Er waren 64 leden aan verbonden.

Een poging van ds. W.C. Wüst en zijn kerkenraad uit Den Helder bereikte in 1844 wél het gewenste doel, want op 4 en 5 juni werd te Linschoten een Algemene kerkvergadering belegd.

De volgende Algemene vergadering van de gemeenten onder het kruis werd gehouden van 9 tot 12 september 1845, te Rotterdam.

Ds. C. Noorduyn, die met zijn ouderling P. Waasdorp afgevaardigd was, werd tot praeses gekozen.

Op de vergadering van 16 maart 1847, werd geopend met gebed en een korte predikatie over 2 Tim. 11:19a door ds. Noorduyn. Ds. Van den Oever was praeses.

Op deze vergadering zijn de problemen aan de orde geweest over de geschorste ds. W.C. Wüst, die intussen besloten was naar Amerika te gaan.

Te Zwartsluis werd op 28 maart 1848 de Algemene vergadering gehouden, waarbij ds. Noorduyn de leiding kreeg.

Zijn leerling, de 24jarige ds. J.C. Plug werd scriba.

Ds. Noorduyn nam het examen af van C. Kloppenburg, die na een korte predikatie over Matth. 5:3, toestemming kreeg om als een "gezant van Christus" het evangelie te verkondigen.

Op de Algemene vergadering van 28-29 en 30 mei in 1850, werden ds. Noorduyn met ds. Plug en de ouderlingen Petrus van Veen uit Muiden en Van Marel in een commissie gekozen. Dit was om J. Juch uit Den Helder te onderzoeken als catecheseermeester en ziekenbezoeker. De akte werd hem hiervoor verstrekt.

Van 6 t/m 8 mei 1851, werd de Algemene vergadering te Apeldoorn gehouden. Op een verzoek, om tot vereniging te komen met de Chr. Afscheiden kerken, werd besloten nader in te gaan.

Ook werd besloten in te gaan op het verzoek van de voorganger uit Kampen, D. Hoksbergen. Hij verzocht in het verband opgenomen te worden. Eerst moest hij zich echter aan een onderzoek onderwerpen.

Ds. C. Noorduyn sloot de vergadering met een korte leerrede uit Hebr. 10:23.

De Algemene vergadering van 14 en 15 september 1852 te Zwartsluis werd op de laatste dag geopend door ds. Noorduyn.

Hier werden de classisnotulen voorgelezen van de vergadering van 2 juli te Rotterdam, waarin vermeld stond, dat J. Passchier uit de gemeente Noordwijk "tot proponent is toegelaten en geëxamineerd".

De op de vorige vergadering voorgestelde vereniging met de Chr. Afscheiden gemeenten vond geen doorgang.

14 Daar houdt de drijver op.

Toen ds. Noorduyn de zeventig gepasseerd was, namen zijn krachten af.

Op 10 dec. 1852 liet hij zijn kerkenraad weten, dat hij het gehele dienstwerk niet meer kon verzorgen.

Hij stelde voor om zijn leerling, de achttienjarige proponent Jan Passchier uit Noordwijk-Binnen, tot hulpprediker te beroepen.

Dit voorstel werd uitgevoerd en Passchier nam het beroep aan.

Een week voor de kerstdagen had ds. Noorduyn te Rotterdam, voor ds. Van den Oever nog een dienst waargenomen, waarbij hij met bijzondere stichting sprak uit 2 Korinthe 5:20 *"Zo zijn wij dan gezanten van Christus' wege, alsof God door ons bade: wij bidden van Christus' wege, laat u met God verzoenen"*.

Op de eerste kerstdag had hij in zijn eigen gemeente het Heilig Avondmaal nog bediend.

Wie zal toen gedacht hebben dat dit de laatste keer was?

Zijn zwanezang heeft hij gezongen op de tweede kerstdag.

Zijn ziel mocht toen delen in de engelenzang in Bethlehems velden. In heilige verrukking had hij toen de voorsmaken, mee te mogen zingen Gods lof, *"In de mensen een welbehagen"*.

De andere dag kreeg hij 's avonds om tien uur een "slijmberoerte".

Hierdoor verloor hij zijn spraak en zijn lichaam werd aan één kant verlamd. Zijn verstand bleef helder en er kwam geen klacht over zijn lippen.

Toen ds. Van den Oever met enkele vrienden hem bezochten, gaf hij blijken van verlangen om ontbonden en met Christus te zijn.

De daarop volgende nacht van 29 december is hij zacht in de Heere ontslapen, *"opdat zij rusten mogen van hunnen arbeid; en hunne werken volgen met hen"*.

Op 3 januari 1853 is ds. Noorduyn in de duinen van Noordwijk aan Zee begraven.

De begrafenis werd geleid door ds. C. Kloppenburg uit Amsterdam.

Een grote schare mensen vulde de duinruggen en dalen, waarbij velen tot tranen bewogen waren over het verlies van hun leraar.

Door ds. Kloppenburg werd gezegd, wat hij als leraar betekend had, maar ook werden de belangstellenden ernstig vermaand op hun einde te letten.

Ds. C. van den Oever sprak 's avonds een z.g. "lijkrede" uit.

Hij deed dit met als uitgangspunt Handelingen 13 vers 36: *"Want David, als hij in zijn tijd de raad Gods gediend had, is ontslapen en bij zijn vaderen gelegd"*.

Vooraf werd gezongen uit Psalm 68 vers 2:

Maar 't vrome volk in U verheugd,
Zal huppelen van zielevreugd,
Daar zij hun wens verkrijgen.

In de toepassing sprak ds. Van den Oever o.a:

"Komt, ziet! Christenen van Noordwijk! Gods knecht is niet meer. Zijn preekstoel beklimt hij niet meer. Zijn stem wordt niet meer gehoord. Zijn oog ziet u niet meer aan.

Ik mag wel zeggen: "Mijn vader in het werk des Heeren"; want als een middel in Gods hand, was hij 19 jaar geleden de eerste aanleidende oorzaak, die mij tot de beginselen van dit werk aanspoorde. Meer dan 26 jaar was hij mij een zielevriend, gelijk David met Jonathan.

Ja, dit moet ik betuigen, gingen er ooit twee vrienden vertrouwelijk met elkaar om, die niets voor elkaar verborgen hielden en samen raadpleegden over de dingen Gods en het

belang van Zijn Kerk en volk. Ja, die menige nachtrust met elkaar er aan opgeofferd hebben, zodat de morgenzon ons verraste voor wij naar bed gingen.

Van het drietal, waarmee ik in oprechte en met hartelijk vertrouwen, als één hart en één ziel kon omgaan, zijn er mij nu twee ontrukkt.(W.W.Smitt, C. Noorduyn en B. Sterkenburg).

Noorduyn was een zoon van Klaas Noorduyn, mijn eerste zielevriend, die ik onverwachts te Rotterdam, in het jaar 1825 ontmoette en die sinds die tijd, ruim twee jaar achtereen bij mij logeerde.

Hij was mij een lief en dierbaar Christen, wat degenen die zijn nagelaten geschrift over zijn levensloop bezitten, daaruit kunnen vernemen. Het was ook door hem, dat ik kennis kreeg aan zijn zoon, mijn vriend en broeder in den Heere.

Zou ik nog melden van al de lotgevallen van zijn leven in deze rampwoestijn? Zoals het wegvallen, door de dood, van zijn drie echtgenoten, die hem de een na de ander ontrukkt zijn

en van zijn vier kinderen. Nu heeft hij nog één zoon, waarvan men hoopt dat hij nog leeft, want hij is in een vreemd land en weet nog niets van zijn vaders dood.

Hoe hij in Engeland dikwijls dienstbaar was om Gods woord te verkondigen. Ja, zelfs op de openbare preekstoel in Engeland.

Toen de tijd door God bepaald was is hij onder u, gemeente van Noordwijk aan Zee bevestigd.

Daarna heeft hij zijn werk overal in het openbaar verricht, wat ik mag noemen de bevestiging in het koninkrijk Gods; want eerst toen hebben wij den plechtigen eed afgelegd, op de Algemene vergadering, gehouden te Linschoten, in het jaar 1844. Daar onvoorwaardelijk en zonder enige zinsbehouding beloofd, de eenmaal in 1618 en 1619 vastgestelde leer en tucht der Gereformeerde kerk te zullen houden.

En welke vrucht en zegeningen de Heere na dien tijd op Zijn werk heeft gegeven, daarvan kunt gij, geliefde gemeente in het bijzonder getuigenis geven!

Ik zie hier vele eikebomen der gerechtigheid, die onder zijn planting en natmaking opgewassen zijn en vruchten dragen.

Hoe dikwijls heeft hij u door zijn zielsroerende predikatiën verkwikt en versterkt, als hij u de gefundeerde waarheid voorstelde en wees op de eeuwige fundamenten uwer zaligheid.

Die klank, hoe liefelijk ook in uwe oren, zal niet meer uit zijnen mond gehoord worden. Hij zwijgt in het stof, doch zijn ziel juicht voor Gods troon!

Niet minder werkzaam was hij voor u, benauwde en tot Jezus vluchtende zielen! Voor u was hij immers het middel in Gods hand ter bekering! Ik zie hier menigeen, die de bewijzen met zich omdraagt, dat Gods genade aan zijn ziel verheerlijkt is.

Hij was soms voor u een Boanerges, waardoor uw zielen zijn verontrust geworden en levend gemaakt door den Geest Gods; die daardoor uw ellende uit de wet Gods leerde kennen, zodat gij begon te vragen: is er nog een middel om deze straf te ontgaan? Wat was hij niet bemoedigend voor hen, die het in waarheid om Jezus te doen was.

Doch ook de onbekeerden, ook gij zult niet ongewaarschuwd naar de eeuwigheid gaan. O, denk eens wat er voor uw rekening ligt! Ik ben verzekerd dat zijn ziel vrij is van uw bloed. Hij heeft u de hele raad Gods verkondigd.

O, zondaars, zo gij u niet bekeert, zal hij op de jongste dag tegen u getuigen.

Boven de zielen waarover de Heere hem gesteld had, was hij ook nog het middel voor twee zijner leerlingen, om door hem tot leraar te worden opgeleid. De een heeft reeds vijf jaar het leraarsambt bediend en de andere jonge Nazireeër is onder u werkzaam.

Noorduyn onze vriend slaapt! Daar rust hij nu in hope, totdat zijn Meester zal komen.

Maar laten wij nu nog even staren op het edelste deel van onze geliefde broeder, n.l. zijn ziel. O, ik zag als twee rijen van zalige troongeesten, welke op last van hunnen groten vorst Immanuël stonden te wachten, om als de laatste seconde van de bepaalden raad Gods daar was, zijn ziel over te brengen tot hunnen Heer en Meester, ja zijns Vaders huis, waar reeds plaats voor hem bereid was.

Zij voerden zijn, door het bloed van Christus gereinigde ziel, onder veel gejuich op en werd de hemel ingeleid, waar zij al juichende roepen: "*Dit is de poort des Heeren, door dewelke de rechtvaardigen zullen ingaan!*".

En aldus, gemeente van Noordwijk aan Zee is uw leraar niet meer! Betreur met ons vrij uw leed! De kerk verliest in hem een steunpilaar.

Hij was de kroon en het sieraad onzer vergaderingen. Zijn zilvergrijze haren verwekten eerbied bij allen. Zijn deftig gelaat verwekte achting voor hetgeen hij sprak. Zijn vriendelijk en opgeruimd humeur lokte elk aan om met hem om te gaan.

Zijn eenvoudigheid en kleinheid voor zichzelf en de klare duidelijke uitdrukkingen op den predikstoel maakten zijn woorden voor een elk verstaanbaar. Zijn ernst en zuiverheid van de waarheid legde klem op de gemoederen.

Hij had een afkeer van al die gemaaktheid en gekunstelde woorden op den kansel en van al die geveinsde gebaren, waarmee men dikwijls op de predikstoel en ook buiten de kerk de vrome man vertoont, wat in onze dagen maar al te veel geschiedt.

Voelt u wel wat ge aan uw geliefde leraar verliest?

Hij was voor u een vader, herder, leraar en verzorger. Om hem werden dikwijls de armen onder u verkwikt door andere gemeenten en uw zielen door de oude beproefde waarheid.

O, geliefde gemeente, ik vrees dat uw leraar zoveel dingen in het graf heeft meegenomen, welke ge naderhand eerst zult missen en nu nog niet beseft. Hoewel ik niet twijfel, of de meesten uwer betreuren hun verlies en zagen hem met betraande ogen en verslagen harten in de grafkuil neerlaten.

Het is waar, er is een kleine hoop voor u, waardoor uw droefheid enigszins gematigd kan worden. Gods wonderlijke zorg hier blijkt, daar Hij u geen wezen wil laten, maar een jonge Nazireeër uit uw midden, reeds de plaats van uw overleden leraar vervangt. Zie toe dat niemand zijne jongheid verachte, oude vromen!

Nu moet ik dit nog zeggen: Ziet, zijn lichaam rust in het graf, en de ziel juicht in den hemel en zijn gebreken zijn geworpen in de grondeloze zee van Jezus' alles reinigend bloed.

Ja, meer geoefend en verzekerd volk van God, uw verlangen wordt opgewekt om ontbonden te worden en met Christus te wezen. Was ge niet jaloers dat hij u voorging?

Daar zult ge uw leraar en vriend weer vinden en de zalige vrucht van de aangebrachte gerechtigheid van Christus genieten.

Ja, aldaar zal geen nacht zijn, daar zullen de leraars blinken als het uitspannel en de rechtvaardigen als de sterren des hemels!

Hij die reeds juicht en wij in het geloof in Hem, die het alles volbracht heeft, zeggen: "Amen, kom Heere Jezus! Amen".

Wij besluiten met een toepasselijk grafscript op onzen geliefden overleden broeder, wat eens gemaakt werd op een leraar*, die in 1684 te Noordwijk aan Zee gestaan heeft en met enige verandering naar omstandigheden en in gedachten staande bij zijn graf, aldus luidt:

In dit zand rust het koud gebeent'
Van C. Noorduyn, die Gods gemeent'
Met leer en wandel konde stichten,

En menig zondaar heeft doen zwichten,
En 's Heeren volk te troosten plagt.
Die lieveling heeft hier volbracht
Zijn werk, aan hem te doen gegeven;
Hij smaakt nu zaligheid en leven,
En kent nu, zonder duisterheid
Dient heilig, daar het Lam hem weidt,
Gansch onvermoeid in God te loven;
Vindt zielsverzadiging hier boven.
Volgt zijn geloof en wandel na,
Zoo komt gij bij hem vroeg of spä.

Nazang: Psalm 16 vers 3 en 6

* ds. Corn. van Rossum (1646-1684)

Nagelaten geschriften van ds. C. Noorduin:

Samenspraak over de "Hoofdzakelijke Grondstukken der Waarheid"

Verhandeling over "Het Evangelie Visnet" Matth. 13:47-48

Verhandeling over "De heerlijkheid der kerk onder haren beschermheer, den Drienigen God, in het gemeen, en haren geestelijken bruidegom Jezus Christus in het bijzonder".
over Jesaja 4:5b

15 Leden uit Katwijk.

Zoals reeds omschreven, waren er op 1 januari 1837 ongeveer honderd leden aan de gemeente van ds. Noorduin verbonden, waarvan er zeventien uit Katwijk kwamen.

Op 4 mei van het volgende jaar, waren er enkelen van de Katwijkse leden die hun lidmaatschap opvroegen. Zij hadden na de uitspraak van de Algem. vergadering, toch bedenkingen over de bevestiging van ds. Noorduin.

Ook is het mogelijk dat men van deze gelegenheid gebruik zocht te maken om in Katwijk een gemeente te vormen, zodat ze elke zondag niet naar Noordwijk moesten lopen. Echter ontbreekt het aan de juiste gegevens.

Aangenomen wordt dat tussen 7 febr. en 19 april 1838 een gemeente geïnstitueerd is te Katwijk. Dus een Chr. Afgescheiden gemeente.

De eerste ouderling was Nicolaas Haasnoot en de eerste diaken Jacob Willems Pronk. Ze zijn door ds. Brummelkamp in hun ambt bevestigd. Beiden waren lid geweest van de gemeente van Cors Noorduin.

Door de groei van de gemeente werd grond gekocht, om tot het bouwen van een nieuwe kerk te komen.

Ook werd er op 30 juni 1856 erkenning bij de Koning aangevraagd.

Van 1848 tot 1857 werd door ouderling Haasnoot in de gemeente "geoeffend". Toen hij ademhalingsmoeilijkheden kreeg, is hij hiermee opgehouden.

In datzelfde jaar kreeg de gemeente van Katwijk haar eerste predikant n.l. ds. Herm. op 't Holt.

Na vier jaar werd hij opgevolgd door ds. J.H. Schoemakers.
De derde predikant was ds. Jan Hendrik Vos, die van 1865 tot 1870 de gemeente diende.
Hij werd opgevolgd door ds. Abr. Verheij. Deze is later naar de Kruisgemeenten overgegaan.
Op 25 januari 1868 is ouderling Haasnoot overleden.

Het is bekend, dat na de vorming van een gemeente in Katwijk, er toch verschillende Katwijkers aan de gemeente in Noordwijk aan Zee verbonden bleven.

Er waren er ook, die in 1838 bij ds. Noorduyn weggegaan waren en met schuldbelijdenis later terug kwamen.

Het is niet uitgesloten dat IJsbrand van Rhijn en zijn vrouw Geertje Varkevisser ook naar Noordwijk gingen.

Vooraf ook omdat uit de hierna volgende brief op te merken is, dat ze met de leer, die door H.P. Scholte en anderen uit de Chr. Afscheidenen naar voren gebracht werd, niet verenigd waren.

Het is ook mogelijk dat ze als jonge mensen in Noordwijk nog gekerkt hebben, maar later naar de gemeente van Nic. Haasnoot overgegaan zijn. Ze zijn pas in 1859 lid geworden in Katwijk.

IJsbrand van Rhijn werd geboren op 26 april 1822 en Geertje Varkevisser op 20 februari 1823.

Wanneer er, ook in latere tijd, over Geertje gesproken werd, dan sprak men over: "Geertje-IJsbrand".

Nadat ze getrouwd waren, zijn er heel wat kinderen geboren. Echter zijn er van de elf kinderen, maar vier overgebleven.

Jacob	geboren	2 febr. 1846	overl.	25 mei 1846
Leuntje	„	23 okt. 1847	„	16 juni 1848
Jacob	„	30 maart 1849	„	3 sept. 1849
Leuntje	„	22 nov. 1850	„	12 aug. 1868
Maartje	„	14 dec. 1852	„	3 juni 1858
Maartje	„	1 maart 1854	„	20e eeuw
Annetje	„	17 sept. 1856	„	20e eeuw
Jacob	„	17 jan. 1859	„	24 aug. 1859
Jacob	„	22 juni 1861	„	1 apr. 1932
Dirk	„	17 aug. 1864	„	20e eeuw
Leendert	„	11 jan. 1869	„	28 juni 1870

IJsbrand van Rhijn is overleden op 12 aug. 1872, vijftig jaar oud.

Zijn vrouw Geertje, heeft toen met haar kinderen het werk van haar man voortgezet, om zo in de levensbehoeften te voorzien.

Zelf is zij overleden op 22 maart 1898, vijfenzeventig jaar oud.

Om een indruk te krijgen hoe het geestelijk leven in die jaren was, volgt er een brief van Geertje, over het sterven van haar dochter Leuntje, op de leeftijd van 17 jaar.

Waarde en veelgeliefde Vriend!

De laatste keer vernam ik uit uw gesprek, dat u wel overtuigd was, dat uw toestand voor de eeuwigheid ongunstig was en zo blijvende voor eeuwig moest verloren gaan.

Maar u wist in deze tijd niet waaraan u zich te houden had, omdat men een geloof voorstelde dat men vanuit een beschouwende kennis van een historische waarheid, moest aangrijpen.

Verder dat de mens een redelijk verstand bezat en dat hij, indien hij dit goed gebruikte, wel wat tot zijn zaligheid kon meewerken.

Hierdoor wordt dan een voorwerpelijke of helpende genade voorgesteld, waardoor naar mijn gevoelen onder de toelating des Heeren, duizenden naar de hel worden gepreekt.

Omdat zij de enige en alleen verdienende oorzaak van het zoenoffer van Christus daarmee verloochemen en een vermogen in de mens stellen om de wet der zeden te kunnen houden; waardoor God dan verplicht zou zijn de mens genade te bewijzen.

Zo blijkt het dan vanzelf dat ze de eerste beginselen in de mens stellen, dit in strijd met Jezus' eigen woorden: "*Niemand kan tot Mij komen, tenzij de Vader die Mij gezonden heeft hem trekke*" en verder: "*Zonder Mij kunt gij niets doen*".

Dat mensen het geloof kunnen aannemen uit een beschouwende kennis van de waarheid, omdat er geschreven staat: "*Gelooft in den Heere Jezus Christus en gij zult zalig worden*", strijdt tegen het woord van de apostel: "*Het geloof is een gave Gods*" en "*Het geloof is niet aller*".

Zo gaat het er met het werk van de bekering wonderlijk naar toe en de zaak wél overwogen zijnde, blijkt dat zij de Heere Jezus daartoe niet nodig hebben en Hem in het werk van de verlossing door het geloof, zélf kunnen aannemen.

Dat die leer bijna in álles doorstraalt is zichtbaar, waardoor naar mijn gevoelen, goddeloze eerdiefstal aan de vrije liefde en genade van God gepleegd wordt.

Hij bewerkt de mens door Zijn Geest tot het geloof en past de zaligheid toe, alleen om de aangebrachte gerechtigheid van de Heere Jezus, als de enige oorzaak van hun zaligheid.

Maar vraagt u, waar komt zo'n valse en met Gods Woord strijdige leer uit voort?

Uit blindheid en uit gemis van geestelijke ontdekking, waardoor zij buiten staat zijn een geestelijke toelichting tot de waarheid te geven en met de historische waarheid, met betrekking tot de volmaakte eis van Jehovah, waaraan de door de zonde dood gevallen en onmachtige mens nooit meer beantwoorden kan, in de war raken.

Wanneer men de mens daarin wat geestelijk onderwijs geeft zoals het hoort, moet men met de huishouding Gods en de leiding met de ziel, in het Oude Verbond beginnen.

Vóór de val stond de mens in een geestelijke betrekking tot God en was versierd met Zijn mededeelbare eigenschappen van kennis, gerechtigheid en heiligheid.

Maar hij bleef toch afhankelijk van God, zijn Maker, wat uit het gebod van de volmaakte gehoorzaamheid bleek, dat hij van de Heere ontangen had. Hieraan was het recht tot het eeuwige leven verbonden wanneer hij dit onderhield, maar het eeuwig verderf of de tijdelijke, geestelijke en eeuwige dood, als hij het kwam te overtreden.

Omdat de mens nu moedwillig en vrijwillig het gebod overtreden heeft, door aan de listige bedriegerijen van de satan gehoor te geven, veranderde dadelijk zijn staat. Zijn natuur werd in éénmaal van alle Goddelijke deugden beroofd en werd in alle ondeugden van de satan ingewikkeld. Van een vriend van God werd hij nu Zijn vijand.

God is van eeuwigheid tot eeuwigheid onveranderlijk en blijft van de nu in zonden dood gevallen mens, een volmaakte gehoorzaamheid eisen; waartoe hij aan Mozes de wet gaf: "*Doe dat en gij zult leven*". Hij zou in alle eeuwigheid van God gescheiden gebleven zijn, zo de Heere in Zijn eeuwige liefde en welbehagen geen middel bedacht had, om degenen die Hij naar Zijn eeuwig voornemen had uitverkoren, te verlossen.

Zo kwam Hij dan ook dadelijk door het wonder van eeuwige liefde, de van Hem afgevallen en de duivel toegevallen Adam opzoeken en bracht het middel te voorschijn in de belofte, dat het zaad der vrouw, de duivel zijn kop zou vermorzelen.

Hij zou door Zijn macht hem de kracht ontnemen en de vaten der barmhartigheid van zijn wrede tirannie, van de hel en de verdoemenis verlossen.

Nu, hoe vond de Heere Adam toen Hij hem opzocht?

Zoals Hij elke zondaar vindt en vinden zal: als een vijand.

Dat hij in de deugden Gods dood gevallen was en gelijk een dode geen gevoel heeft van zijn vorig geluk of genot, bleek daaruit dat hij nergens zijn Schepper meer in tegemoet ging. Toen de Heere zeide: "*Wie heeft u te kennen gegeven, dat gij naakt zijt ?* (d.i. ontkleed van al uw geestelijk goed, om hem daarmee zijn ellende te tonen) *Hebt gij van dien boom gegeten, van welken Ik u gebod, dat gij daarvan niet eten zoudt ?*. Toen zeide Adam: "*De vrouw, die Gij mij gegeven hebt, die heeft mij van dien boom gegeven, en ik heb gegeten*".

Zo bleek het, al had Adam een krachtig sprekende consciëntie, die God in hem liet overblijven als een prikkel van schuld, dat hij om zijn schuld en schande te bedekken, toch met een eigenhandig gemaakt kleed de gerechtigheid Gods niet kon ontmoeten. Het was n.l. in ongerechtigheid toebereid.

Gelijk hem de Heere nu als een vijand tegemoet ging, zo gedroeg hij zich ook en legde vrijmoedig de schuld op God en toonde zich totaal onwillig om met zijn eigen schuld voor Hem in te vallen.

Zo is het ook met elk onbekeerd zondaar. Hij kent God niet, want hij heeft niet één deugd van God in zijn bezit. In zijn consciëntie heeft hij toch een prikkel van schuld en daarom wil hij het met enige godsdienstplichten goed maken.

Totdat de Heere hem in het hart grijpt en doet gevoelen dat hij onder de eeuwige toorn en onder de verschrikkelijke bedreigingen van Gods ongenoegen van hel en verdoemenis en de tijdelijke, geestelijke en eeuwige dood ligt.

Want toen de Heere Adam van zijn schuld overtuigde en hem zijn rechtvaardige en wel verdiende straf kwam aan te kondigen, zweeg hij en werd verschrikt door de vier deugden Gods.

Zijn heiligheid, daar hij nu onheilig was, Zijn rechtvaardigheid, waar hij met zijn ongerechtigheid nu recht tegenover stond, Zijn alomtegenwoordigheid en alwetendheid, dat de Heere al zijn bedreven kwaad wist en er niets voor Hem bedekt was.

Zo ook elke zondaar waaraan God Zich ontdekt uit de kennis van die deugden, met schrik en vrees bevangen wordt.

Wat doet de Heere nu, laat Hij hem daar liggen? Neen, had Hij in Zijn eeuwige liefde een middel tot verlossing bedacht, zo verlicht Hij hem nu door Zijn Geest en wijst hem dat middel aan en het offer, waardoor de Heere te bevredigen was en wat er door Hem volbracht moest worden.

Was dit voor ál Adams nageslacht? Nee, dat zien wij dadelijk in de vruchten van het eerste ouderpaar. In Kaïn en Abel bleek al dadelijk Gods vrije verkiezing, want de Heere zag Abel en zijn offer aan, maar Kaïn en zijn offer zag Hij niet aan.

U zult zeggen: zij offerden toch beiden? Het is waar, zo is het nog, de meeste mensen, zelfs de heidenen offeren.

Dit is een klaar bewijs dat elk mens een prikkel van schuld in zijn consciëntie omdraagt, maar er lag een groot verschil in de offeranden.

Kaïn meende dat God om zijn aangewende deugd of plichtsbetrachting verplicht was in gunst op hem neer te zien. Dat bleek uit de woorden, hij werd ontstoken, dat is toornig.

Om zijn wraak uit te oefenen sloeg hij zijn broeder dood.

Maar de Heere zag Abel en zijn offer aan.

Dus dat er een vrije gunst in het aanzien of niet aanzien bestond is duidelijk en klaar te merken. Dat Abel een andere voor- en toelichting in het offeren had is zeker, want er kan niet één offer door God in gunst aanschouwd worden, dan in de eenmaal volbrachte zoenofferande van de Heere Jezus Christus.

Maar vraagt ge: kan ons de kennis van de historiële waarheid en de onderhouding van de wet der zeden die ons in die waarheid voorgehouden wordt, geen recht tot het eeuwige leven aanbrengen?

Nee, want ons verstand is verduisterd door de zonde, zodat wij de geestelijkheid van de waarheid niet kunnen zien of bevatten, ook de wet der zeden niet, die een volmaakte gehoorzaamheid eist van ons, die onvolmaakte mensen zijn.

Oordeel nu zelf, kan het volmaakte met het onvolmaakte in betrekking komen? Dat is onmogelijk.

Hoe komt het dan dat men de zedeplichten van de wet en de vormelijke godsdienstplichten naar het getuigenis van het evangelie, zo op de voorgrond zet en zegt: de mens is toch een redelijk wezen, men kan toch méér doen dan men reeds doet?

Dat God in de mens een redelijke kennis had overgelaten, bleek direkt in Adam, want toen hem de Heere ontmoette zei hij: *"en ik vreesde voor U"*.

Zo is het als God de mens bezoekt met tijdelijke rampen of oordelen, waarmee de dood schijnt gemoeid te zijn. Dan vreest hij ook, maar het is een vrees voor de straf, dus een slaafse vrees.

Ook treft men er aan, die zo een verlichte kennis van de historiële waarheid hebben, door hun goed geheugen, dat zij alles wat ze in een predikatie horen, of wat zij gelezen hebben in Gods getuigenis, zij dat naar waarheid kunnen beoordelen en toch met een onbekeerd harte en onvoorbereide ziel, voor eeuwig verloren gaan.

Dit is toch wel een bewijs dat de kennis van de waarheid alleen, niet genoeg is tot zaligheid.

Dan treft men mensen aan, die zo versierd zijn met vormelijke deugden en plichtsbetrachtingen van trouw kerkgaan, bidden en lezen en die toch met de jongeling bedroefd moeten weggaan, omdat dit de lange witte kleren van de Farizeeën zijn, dat is hun eigen gemaakte gerechtigheid.

Dus ziet ge nu wel, dat de mens uit zichzelf niets kan doen tot zijn geestelijk welzijn of eeuwige gelukzaligheid.

Toch wil men de leer van de voorwerpelijkheid of medewerkzaamheid maar doordrijven en voorstellen en iets in het schepsel stellen, wat hij niet bezit. Want als men de mens voorstelt zo en zo te moeten werken, dan beweren ze ook dat hij daartoe de kracht bezit.

Hierdoor wordt de eigengerechtigde christen gestijfd en wordt een helpende genade voorgesteld, wat een goddeloze erroverij en dieverij van de enige en alleen verdienende zoenofferande van de Heere Jezus Christus is.

Zo was Hij in de schaduwen van het Oude Verbond reeds aangekondigd, want niemand van het volk van Israël mocht met zijn onheilige handen een offer aansteken of bedienen, dan de priester alleen.

Zoals de profeet zegt: *"en deze is die haar roepen zal: De HEERE onze GERECHTIGHEID"*, dat is: wij zullen Hem daarvoor kennen en erkennen. Jer. 33:16b.

Maar, vraagt ge, hoe komt dan de uitverkoren zondaar tot de zaligheid?

God komt hem uit Eigen beweging en eeuwige liefde eerst opzoeken zoals het eerste mensenpaar. Hij bewerkt hem door Zijn Geest, geeft hem geestelijk licht in Zijn getuigenis en Hij schenkt hem het geloof, dat hij het voor waar en zeker houdt, wat door de Geest in hem gewerkt wordt.

Wat werkt de Geest in hem? Hij overtuigt hem van zonden, dat is, Hij zet hem in zijn schuld en ellende zo vast, dat hij zichzelf in het minste er niet uit redden kan en voor God moet invallen.

Hij overtuigt hem ook van gerechtigheid tegenover zijn ongerechtigheid, zodat hij Gods gerechtigheid moet bekennen in de bedreiging van de straf voor zijn bedreven kwaad.

Hij overtuigt hem ook van oordeel, dat is het verschrikkelijke van het richterlijke Gods. Dan komt de ziel in schuld en vrees vooral voor de vier deugden van God, die ik al eerder genoemd heb.

Hij stelt hem ook de eisen van wet en evangelie voor.

Omdat hij het meestal niet in één dag leert, (Hij doet dit naar Zijn vrijmachtig welbehagen) kan de ziel voor een tijd lang, daar in voort tobben en met zijn schuld blijven worstelen.

Hij krijgt toch een vaste binding aan en een betrekking op God, omdat hij met koorden van goedertierenheid getrokken is.

Hoe treurig het er soms ook uitziet, kan hij toch van de Heere niet afblijven. Omdat de Heere het zo waardig is, wil hij de eis die door de Geest hem voorgesteld wordt, met plichten goed maken.

Maar de Heere onderwijst hem door Zijn Geest en Woord, dat zijn beste werken een wegwerpelijk kleed voor Hem zijn. Dan kan hij nog wel in een toestand komen, dat hij volgens zijn eigen inzicht, geheel verloren gaat en het recht van God zo hartelijk en welmenend aanvaardt, dat al is het dat hij door het gevoel van straf, in de consciëntie bange ogenblikken heeft en toch uitroept: "*opdat Gij rechtvaardig zijt in Uw spreken en rein zijt in Uw richten*".

Nu komt de Heere overeenkomstig Zijn beloften: "*Als zij een walg aan zichzelf hebben, zal Ik aan Mijn verbond gedenken*", hun ogen nader te openen en zien ze helder en klaar, dat hun verlossing alleen ligt in de zoenofferande van de Heere Jezus Christus.

Zij krijgen als zodanig een betrekking op Hem en worden door Hem met de belofte vertroost: "*Ik zal geven dat hun werk in der waarheid zijn zal*".

Zo komen zij onder het richterlijke van de wet vandaan.

Behaagt het de Heere om ze in al de stukken door te leiden, dan brengt Hij ze aan Golgotha's heuvel en aan de Bloedfontein, de Heere Jezus Christus. Ze krijgen de vrijpraak uit Zijn mond in hun gemoed: "*Ik heb verzoening gevonden*", waarin de Vader genoeg neemt en worden door de Heilige Geest verzegeld.

Dit is nu de verlossing van de Heere Jezus Christus, zoals Hij in de offeranden van het Oude Testament was afgebeeld en in het Nieuwe Testament bevestigd, verzekerd, verzegeld en toegepast wordt.

Nu houdt de Heere met Zijn kinderen niet dezelfde leiding. Sommigen worden wel op dezelfde wijze in hun schuld gezet en in hun geheel verdoemelijke toestand voor God neergeveld, maar krijgen ook gelijk het oog op de borgtochtelijke gerechtigheid van de Heere Jezus Christus. Zij worden dadelijk door het geloof in de beloften ingeleid, in het wijnhuis van Zijn eeuwige liefde gevoerd en smaken de dadelijke vrucht van Zijn eeuwige gemeenschap.

Maar nu zijn er nog anderen, die wel op dezelfde wijze door Gods Geest in hun schuld gezet worden en door de eis van wet en evangelie veroordeeld in hun consciëntie, bekommerd, ja doodbrakend omzwerven. Ze zijn wel door het geloof met de beloften vertroost, maar in de toelating des Heeren, door het ongeloof zo geteisterd, dat ze jaren lang tussen hoop en vrees blijven omzwerven, ja soms tot hun dood toe.

Zo onderscheiden is de leiding Gods met Zijn kinderen.

Vraagt u, of ze nu toch wel het gevaar te boven zijn?

Wat hun toestand voor de eeuwigheid aangaat, ja; maar nu komen zij onder een nieuwe eis of bevel: "*Zo velen als gij de Heere Jezus hebt aangenomen, wandelt also in Hem*".

Wat hun wil aangaat, dan is dit nu hun lust geworden, want wat vroeger vijandig van de Heere afgekeerd lag, is nu door genade tót Hem gekeerd.

Dit leert ons de apostel zo klaar uit zijn eigen bevinding: "*Want hetgeen ik doe, dat ken ik niet; want hetgeen ik wil, dat doe ik niet, (...) Maar ik zie andere wet in mijn leden, welke strijdt tegen de wet mijns gemoeds, en mij gevangen neemt onder de wet der zonde, die in mijn leden is*".

Dus zien we, dat de geestelijke strijd nu aanbreekt. Dat komt omdat hun oude natuur onbekeerd blijft, die zij van hun kant als een last en als een smart zullen moeten meedragen tot de dag van hun dood.

Maar hieruit zal van 's Heeren zijde het wonder van Zijn eeuwige liefde en genade nog heerlijker uitblinken.

De oude duivel, die een sterke vijand is, legt het er altijd maar op toe om hun natuur tot de zonde op te wekken en hen in verwijdering van de Heere te brengen. Hij geeft nauwkeurig acht op hen, zoals we bij Job duidelijk zien.

Dus gelukkig de krijgsman, die door 's Heeren genade en kracht de wapenrusting Gods goed mag gebruiken, want zij hebben een wil die naar God is toegekeerd, maar geen kracht om uit zichzelf de zonde te boven te komen.

Daarom is voor hen hulp besteld bij een Held.

Zo leren zij gedurig in de weg van heiligmaking, hoe ellendig zij in zichzelf zijn, zodat zij dikwijls moeten uitroepen: "*Ik ellendig mens! wie zal mij verlossen van het lichaam dezes doods?*".

Dan zijn ze het met de Heere niet eens, in de weg die Hij met hen houdt, want: "*Vele zij de tegenspoeden der rechtvaardigen*", omdat de Heere die soms gebruiken moet als banden, om de gelovigen aan Hem te binden, hoewel het koorden van goedertierenheid zijn.

Dit moeten zij ook bekennen, wanneer de Heere hen licht hierin geeft, zodat ze dan wel uitroepen: "*Eer dat ik verdrukt werd dwaalde ik, maar nu onderhoud ik Uw woord*".

Gods kinderen worden door hun oude natuur geteisterd, als ze hun naaste haten of benijden, wanneer die door de Heere met meer voorspoed gezegend wordt, zoals bij Asaf.

Ook worden ze gedrongen tot vleselijke wellust en begeerlijkheid der ogen, zoals wij zien in David.

Zo ook wel tot hoogmoed, waarom ze dan het verschrikkelijke ongenoegen des Heeren moeten ondervinden, volgens de voorbeelden van David en Hiskia.

Wanneer zij nu het voorrecht hebben, om acht te geven op de uitgangen van hun hart, dan vluchten zij als hulpbehoevende kinderen tot de Heere Jezus en smeken Hem, om Zijn koninklijke macht hen te doen ondervinden. Hierdoor mogen ze over die zondige neigingen en vijandschap tegen Hem en hun naaste, heersen.

Hoe sterker die gebeden zijn, hoe heerlijker de uitkomsten zijn; niet om hun gebed, maar op hun gebed want daar liggen Zijn beloften aan verbonden.

"*Al wat gij den Vader zult bidden in Mijnen Naam, dat zal Hij u geven*". Zij zijn er dan voor een ogenblik weer van verlost en dan zingen zij: "*Ik dank God, door Jezus Christus, onzen Heere*".

Ook worden ze in hun gebed en meditatie verschrikkelijk afgetrokken door wereldse gedachten en ingevingen van de satan, zodat ze moeten uitroepen, dat hun beste werken als een wegwerpelijke kleed voor de Heere zijn. Zij moeten gedurig tot de Hogepriesterlijke bede van de Heere Jezus de toevlucht nemen, zeggende: och, Heere

Jezus, laat Uw Hogepriesterlijke voorbede weer geldende zijn en treed daarmee weer tussenbeide.

Wanneer dat deze hun vernederende behoeften zijn, kunnen ze soms gevoelen dat de satan op de vlucht moet en dat zij hun vorige vrijmoedige toegang weer terug krijgen.

Dan zijn er soms natuur- en karakterzonden die he zo ontsieren, zoals te ver gedreven nieuwsgierigheid. Door hun beroepsbezigheden en wereldse gesprekken met natuurlijke mensen, worden ze hier soms in verstrikt.

Ook door overmatige drift, al worden ze voor grote daadzaken bewaard, worden toch onstichtelijke woorden gebruikt.

Ook te grote voorbarigheid, waardoor ze de les vergeten: "*Wees niet te snel met uwen mond, ( ) daarom laat uwe woorden weinig zijn*".

En, hoewel mijn consciëntie mij dikwijls aanklaagt, dat ik aan al die ellenden schuldig sta, omdat ze tegen het licht van mijn overtuiging geschieden, zo heeft de Heere mij tot hiertoe bewaard, dat ze in daadzaken niet doorgebroken zijn.

Toch kleven mij die laatste dingen verschrikkelijk aan. Zij doen mij, als het mij door genade vergund wordt op de wacht te staan, met vrees in de weg van mijn roeping zijn, omdat ik overtuigd ben, dat ze mij als christen verschrikkelijk ontsieren.

Had ik het voorrecht altijd de heilige vrees in mijn gemoed te mogen ondervinden, dan zouden ze mij de geloofsvrijmoedigheid en de gemeenschapsoefening met de Heere zo niet belemmeren.

Enige tijd geleden vroeg mij iemand of ik niet wat beters verwachtte?

Ik antwoordde hem van neen, maar dat het bij tijden en ogenblikken mijn behoeften waren, dat de Heere mij met Zijn wapenrusting tot de strijd mocht aangorden, opdat ik niet door moedeloosheid door de helse benden mocht overweldigd worden. Omdat het des Heeren welbehagen was, dat Zijn volk door strijd zou ingaan en door lijden geheiligd wordt, daar er geen zuivere beoefening van heiligmaking in hun gemoedsleven zonder strijd kan zijn.

Het beste wapen, dat het meest gebruikt wordt is het gebed.

U zult zeggen: dat is toch geen beminnelijk leven.

De apostel spreekt hiervan als hij zegt: "*Indien wij alleenlijk in dit leven op Christus zijn hopen, zo waren we de ellendigste van alle mensen*", en verder: "*Ik dank God, door Jezus Christus, onzen Heere*".

Als zij door het geloof iets van die overwinning over dood en graf aan hun hart mogen gevoelen, dan is het lijden van deze tegenwoordige tijd niet te waarden tegen de heerlijkheid die hun zal geopenbaard worden in een eindeloze eeuwigheid.

Dan zinken ze in dankbaarheid voor de Heere weg, in een vernederende verwondering, zodat zij er iets van leren waarin het werk van de hemelingen bestaan zal: "*Gij Heere! zijt waardig te ontvangen de heerlijkheid en de eer, en de kracht*". Amen, ja Amen.

Nu heb ik u enigszins de weg en de leiding des Heeren met Zijn gunstvolk verteld, waarvan ik door Gods genade geen vreemdeling ben. Maar u weet wel dat ik maar een bekrompen licht in de geestelijke kennis heb en omdat ik geen opsluitend vermogen heb, vloeit bij ogenblikken alles bij me door.

Wel heb ik dit voorrecht dat alles wat de Heere mij leert, ligt vast in mijn geheugen. Hoewel ik om het in orde te vertellen, bij vernieuwing 's Heeren voor- en toelichting nodig heb.

Nu zal ik u de grote en dierbare weldaden vertellen, die mij de Heere geschonken heeft bij het overlijden van mijn oudste dochter Leuntje, die Hij 12 augustus door de dood van me heeft weggenomen, maar in Zijn eeuwige heerlijkheid opgenomen. Weldaden die in mij de allergrootste bewondering over het vrije van Gods genade hebben voortgebracht.

Voordat zij het levenslicht zag, leefde ik in een bekommerde toestand voor de eeuwigheid.

In die tijd zijn bij mij drie kinderen door de dood weggenomen en omdat het mij haast onmogelijk leek, om zonder kinderen het leven door te brengen, was het mijn gebed van de Heere, of Hij ze mij toch wilde schenken.

Toen kwam er een keer in mijn gemoed: "*Eis van Mij vrijmoedig!*". Waarop ik antwoordde: "Heere, dat weet Gij, kinderen voor de tijd en Jezus voor de eeuwigheid". Daarna viel er weer in mijn gemoed:

"Ik zal van kind tot kind tot aan het eind der dagen, uw zaad bevestigen".

Op deze waarheid maakte ik een vleselijke toepassing, waartoe wij mensen veel genegen zijn.

Korte tijd daarna vervulde de Heere Zijn belofte en ik kreeg op 21 november 1850 een dochter.

Korte daarna werd ze ernstig ziek, maar omdat de Heere beloofd had: "*Van kind tot kind*", dacht ik dat ze nog zaad op de wereld moest voortbrengen.

Ik sprak daarover met een vrome vriend, die mij tot antwoord gaf, dat dit op het geestelijk zaad van de kerk zag en dat ik mij daarom met haar leven niet te vlijen had.

Maar het behaagde de Heere haar de gezondheid weer te geven.

Toen ze later, 3 à 4 jaar oud was en ik haar aanraadde om te bidden, wist zij mij duidelijk te zeggen, dat zij daartegen van binnen sterke afraders had.

Later ontdekte ik in haar niets dan wereldgelijkvormigheid.

Dat ze een heldere kennis had, kon ik uit haar woorden wel opmerken.

Wanneer ze mensen hoorde spreken van blijdschap uit de beloften, zonder dat ze rekenschap konden geven van een droefheid over de zonde, dan schonk ze daaraan geen vertrouwen.

Ze zei dan: "Ik weet niet hoe die mensen daar zo mee kunnen weglopen, want die zweven soms honderd maal door de gedachten".

Als ze met haar over het aannemen als lidmaat spraken, dan gaf ze als antwoord: "Dat komt zulke mensen als wij zijn niet toe, dat is voor bekeerden, maar niet voor ons".

Zeiden ze dan: "Het is toch een inlijving in de kerk", dan gaf ze als antwoord: "Daar heb ik toch geen plaats in".

Ze las eens een boekje van een engelse mijnwerker, die er wel vijftig in zijn leven bekeerd had.

Als ze maar zeiden: "Heere wees mij genadig", waren zij gered, zonder van iets anders verslag te kunnen geven. Ze zei dan: "Leg dat maar terzijde, want ik geloof niet dat het zo gemakkelijk gaat".

Ze kreeg een boekje van: "Christina of de goede keus".

Daar stond in hoe Christina de reis aanving, wat haar op die reis ontmoette en wat zij mee kreeg.

"Dat bevalt mij beter" zei ze. Vier dingen kreeg Christina mee: wierook, dat is het gebed; een lamp, dat was Gods getuigenis; balsem, als zij door de vijanden geslagen werd en een lege doos.

Het laatste begreep ik niet en stond er wat bij stil.

Ze zei: "Wel moeder, dat is het lege hart waar een zondaar mee voor God moet komen en dat Christina haar paarden en juwelen wilde halen, dat zijn haar werken die ze tot God wilde brengen, maar die komen niet in aanmerking".

Ik was verwonderd en dacht, hoe kan een onbekeerd mens, zulke heldere begrippen over de bevinding hebben. Maar ze heeft dit van tijd tot tijd wel horen bespreken.

Als ze soms met haar spraken, doe je dit of dat wel eens, want er staat geschreven: "*die zoekt, die vindt en die klopt die zal open gedaan worden*". Dit was dan op een manier,

alsof de mens in zijn natuurstaat een wil of vermogen had, om dit Gode behagelijk te kunnen doen, omdat men in onze dagen van kunnen en moeten geheel doordrongen is. Dan toonde ze de grootste afkeer en wel eens zo sterk, dat ik van schaamte bloosde. Ja, dacht ik, ze heeft wel een helder oordeel over haar onmacht, maar zij zal het als een scherm gebruiken om zich achter te verbergen en toch verloren gaan.

Op het einde van het vorige jaar had zij bloed opgegeven. Ik zag daar echter zo'n groot gevaar nog niet, omdat haar vader dit al acht jaar gedaan had. Soms verschrikkelijk veel. Maar als de Heere met Zijn volk een weg wil inslaan, die hard is voor vlees en bloed, dan bepaalt Hij hen wel eens vooraf bij hun roeping.

Zo werd ik dan ook bepaald bij die waarheid: *"in stilheid en in vertrouwen zou uwe sterkte zijn"*. Ik zag echter gelijk in, de onmogelijkheid aan mijn kant en zei met betraande ogen: "Wel Heere, hoe zal dat geschieden?".

In alles stil te zwijgen is voor mij onmogelijk. Ik had in het allerminst gedacht, dat de Heere zo'n weg met me zou inslaan.

Eén dag na de nieuwjaarsdag werd haar toestand verergerd, door opnieuw bloed op te geven. Dit ging samen met koorts.

Toen begon ik bezwaard te worden, maar het meeste nog voor de eeuwigheid en het was of het op mijn ziel gebonden werd.

Ik liep tien dagen met haar ziel in mijn gemoed, langs de rand van een gewapende afgrond, waar dat verschrikkelijk monster altijd maar naar haar ziel stond te grijpen.

Ik riep uit: "Heere, daar kan ik het niet langer in uithouden", want ik dacht er onder te bezwijken, "en mijn vlees aan het verderf overgeven kan ik ook niet, of U moet mij voor Uw recht doen bukken".

Hierop nam de Heere het plotseling van mij af. Dit voelde ik zo sterk, dat ik met mijn natuurlijke ogen zag waar het bleef.

Toen was dat verschrikkelijke wel wat geweken, maar verloren gaan lag mij altijd maar voor de geest.

Nu kon ik er niet van tussenuit, of ik moest haar het verschrikkelijke van haar verloren staat aanzeggen, wat het was indien zij zonder Christus naar de eeuwigheid ging.

Ik stelde haar voor wat het zijn zou, voor eeuwig van Zijn aangezicht weggestoten te worden en Zijn eeuwig ongenoegen en toorn te moeten dragen. De eisen van wet en evangelie zouden tegen haar getuigen en dat zij dan in de verdoemenis met zo een monster zou moeten zijn.

Ik zei: "Ja mijn kind, dan zal je mijn gezicht niet meer zien, maar wat ik tegen je gezegd heb, zal dan tegen je getuigen".

Hoe mijn moederhart daaronder gesteld was, kunt u wel nagaan.

Dan vroeg ik wel eens aan haar: "Heb je daar nu niets van?".

Haar antwoord was: "Nee, want ik heb met mezelf nog niets te doen". Ik zei dan: "Nu m'n kind, dan kan ik je geen troost uit het evangelie voorhouden, maar wel de verschrikkelijke verwachting van een onbekeerd zondaar".

Omdat ze in mijn gedachten altijd maar verloren ging, kon ik er niet mee ophouden. Ja, ik heb wel nachten doorgebracht, dat ik radeloos uitriep: "Waar zal ik mij verbergen, als ze mij toeroept: te laat, te laat?".

Als ik zo zuchtende door het vertrek liep, zei ik tot haar: "Kind, denk dat dit alles over uw verloren toestand is".

Dikwijls heb ik mij er over verwonderd, dat hoe getrouwer ik ze aansprak, hoe rustiger ze mij aanzag en als anderen haar op dezelfde manier aanspraken, zoals ik gezegd heb, dat ze daar een volstreekte afkeer van toonde.

Ik kan mij ook niet herinneren, dat zij mij haar afkeer toonde, hoewel ik ze dikwijls aansprak.

Dan zei ik in mijn gemoed wel eens: "Heere, behandel ik haar niet te streng?". Maar dan was het altijd: "*Wij dan wetende de schrik des Heeren, bewegen de mensen tot het geloof*".

Niet dat geloof uit ónze tijd, om Jezus zomaar uit de beloften aan te grijpen, zonder dat de Heilige Geest het geloof in onze harten gewerkt heeft, door eerst te doen zien dat wij ellendige zondaars zijn.

Zo begreep ik dan, dat ik niet anders met haar handelen mocht.

Toen ik een keer met haar naar de stad reed, terwijl ik ongetroost naast haar zat, gebeurde het dat mij die woorden voor de aandacht kwamen: "*Ik vermocht niet vanwege Zijn hoogheid*".

Gelijk kreeg ik mijn schandelijke snoodheid te zien, hoe dikwijls ik gewenst had dat God Zijn eeuwig raadsbesluit mocht veranderen als ik mijn zin maar kreeg. Over deze zonde durfde ik mijn gezicht niet meer opheffen, maar van schaamte zonk ik weg, dat zulke ellendig schepsels als wij zijn, het durven wagen om onze onheilige handen aan de wil van God te slaan.

Ik kreeg zoveel ontzag voor de deugd van Gods rechtvaardigheid, dat ik uitriep: "Nu Heere, hetzij dood of leven, hetzij hel of hemel, in mijn gemoed heb ik er niets tegen".

Ik gevoelde echter toch dat mijn vlees er door gekneusd werd.

Als ik ze na die tijd weer over de strafgerichten des Heeren onder handen had zei ik: "Ziedaar Ontfermer, nu kan of wil ik er niets meer aan doen, het ligt nu voor U".

Ik werd in die tijd wel bij beloften bepaald. De eerste waar ik op gewezen werd, was die waarheid die de Heere mij geschonken had voor haar geboorte, zoals ik reeds eerder vermeld heb.

Als de druk in mijn gemoed zwaar werd, kreeg ik heerlijke beloften, zoals : "*Vertrouw op Mij, Ik zal het maken*". Ook wel: "*en gij zult Mij eren*". Ja, zelfs zo sterk dat het was: "Gelooft ge niet dat Ik het doen kan?".

Ik was er altijd maar mee in de war, want aan haar bekering durfde of kon ik niet denken, omdat verloren gaan mij altijd maar voor de geest zweefde.

Was ze weer iets beter, dan trooste ik mij met de beloften en dacht: de Heere kon haar wel weer herstellen, maar was het weer erger, dan zat ik weer aan de grond.

Daar maakte de satan goed gebruik van en fluisterde mij dan in: "Kunt ge er wel anders dan geheimen Gods van maken, zo is het met de beloften van ùw gelukzaligheid ook toegegaan, en als ge straks de teleurstelling ondervinden moet, hoe zult ge het dan maken?".

Dan zat ik soms, als een door storm en onweer voortgedrevene, moedeloos neer en zei: "Wel Heere, kunt U dan geen andere weg met mij in slaan?".

Toen gebeurde het veertien dagen voor haar sterven, dat mijn man thuis kwam en zei dat hij met iemand gesproken had, die hem gevraagd had of wij niet tē orthodox, dat is te hard, met haar handelden.

Hierdoor werd ik als in mijn nieren geprikkeld en ging naar boven, waar ik voor de Heere neerviel. Ik vroeg wat ik doen moest, tot het schepsel vluchten, om het uit het schepsel te halen, of met het schepsel tot de Heere vluchten.

Zo als ik dat vroeg, was het alsof de deuren van Gods genadetroon werden geopend en ik de volle raad Gods over haar werkzaam zag.

Dit gaf mij zo'n geloofsvrijmoedigheid in het opdragen en aanbevelen van haar toestand voor de eeuwigheid, dat ik er verwonderd over was. Toen ik opstond zei ik: "Wel, als het

een kind uit de wieg was, dan zou ik hoop hebben", omdat ik daarvan bij het wegnemen van mijn eerste kinderen geen vreemdeling was.

Nu kreeg ik van tijd tot tijd meer vrijmoedigheid om Gods genadetroon te bestormen. Dan was het eens: "Dat Gij balsem genoeg hebt, dat weet ik wel Heere, maar ach, mocht Gij eens wonden slaan!". Dan weer: "*spreek slechts één woord en mijn kind zal genezen*". Daarna werd ik weer bepaald bij de drie opwekkingen van de Heere Jezus, waar Lazarus de laatste van was. Zijn toestand maakte mijn behoefte uit.

Ik zei: "Ja Heere, hij lag daar binnen de muren van een besloten grafkelder en zou daar eeuwig hebben moeten blijven liggen, indien Uw wekstem niet tot hem was gekomen, want hij riekte al".

Verder zei ik: "O Heere, dat ze haar ongerechtigheid maar eens mocht inzien, opdat ze een schrik en een walg van haarzelf mocht krijgen en tot U, Heere Jezus vluchten mocht".

Ik begon haar al eens te vragen of ze geen genegenheid tot de Heere Jezus kreeg. Dat was mij zo wonderlijk, omdat ik daartoe, nog nooit zo 'n vrijmoedigheid gevoeld had.

Ik zei: "Wel Heere, het is of mijn gemoed veranderd is". Maar het bleef alles nog verborgen.

Toen ik haar eens hoorde bidden, dacht ik: daar zal haar vader wel op aangedrongen hebben, zodat ik haar daar niet eens over aansprak.

De laatste zondag van haar leven was ik 's morgens vroeg op, omdat ze toen voor de eerste keer bij haar gewaakt hadden, daar ze in één ogenblik verschrikkelijk verminderd was.

Ik was erg moedeloos en had geen lust tot lezen en ook niet om te bidden. Dàt werd mijn klacht voor de Heere, waarbij ik de Bijbel opensloeg en mijn aandacht viel op het hoofdstuk waar de profeet, Hiskia kwam aangezegen dat hij sterven zou. Dit deed hem het aangezicht naar de wand keren.

Dit keren van het aangezicht naar de wand werd mijn behoefte voor God. Ik ging direkt naar een ander vertrek, om mijn noden de Heere op te dragen. Maar toen ik mijn knieën boog, was het of mij iemand toeriep, dat ik dit in haar bijzijn moest doen, wat ik ook direkt deed.

Ik vroeg haar: "Willen wij samen eens bidden"? "Ja", was haar antwoord.

De inleiding van mijn gebed was, of het de Heere behagen mocht, haar door Zijn Geest zo te bewerken, dat zij met haar ellende en schuld, het aangezicht naar de wand mocht wenden.

Ik zei: "Maar ach Heere, de man over wie hier gesproken wordt, was de grond van zijn zaligheid zeker, maar wat zal deze?".

Toen leidde mij de Heere in, dat aan hen die ter negende, ter tiende en ter elfder ure kwamen, de volle raad Gods in het zalig worden toegepast werd en dat er voor de één niet minder verzoeningswerk nodig was als voor de ander. Dit gaf mij weer nieuwe aandrang in het opdragen en aanbevelen.

Ik zei: "Och Heere, mocht ik het deze dag nog eens zien".

Zo worstelde ik met haar ruim zeven maanden onder het oordeel en tien dagen voor Gods genadetroon.

Op die dag namen de benauwdheden erg toe. 's Middags kwam er iemand in huis, die vertelde dat zijn grootmoeder op sterven lag. Zij riep toen: "O, ik wenste met haar mee te gaan!".

"Ja, dat wenste ik ook wel mijn kind", zei ik.

Toen kwam er een vriend in huis, die haar tijdens haar ziekte nog nooit bezocht had, die haar vroeg hoe het met haar ging.

Ze zei: "Niet te best". Hij vroeg: "Hebt je met jezelf niks te doen?". Haar antwoord was: "Niet veel".

Hij vroeg verder: "Dan toch wat?". Ze zei: "Ja, maar ik heb al de dagen van mijn leven in de zonde doorgebracht en nu vrees ik, dat het wel te laat zal zijn".

Nog enkele woorden sprak hij met haar, maar omdat hij met haar zò te doen kreeg, ging hij spoedig weg.

Toen begon ze met mij en met haar vader te spreken, hoe de Heere haar in de morgen van die dag was voorgekomen met die waarheid: "*Eis van Mij vrijmoedig*" en dat ze daarvoor geschrikt was en gezegd had: "Ik Heere, eisen? Die al mijn dagen in de zonde doorgebracht heb, dat kan en durf ik niet".

Tegen een vriendin die bij haar stond, riep ze uit: "Neem toch een voorbeeld aan mij!".

Toen vroeg ze aan haar vader, of hij eens voor haar wilde bidden, maar die scheen daar geen vrijmoedigheid voor te hebben. Ze zei: "Dan u moeder", waarop ik haar antwoordde, dat ik geen gebedsgaven bezat om in orde de toestand van een ander aan de Heere voor te dragen".

Ik wist ook op dat ogenblik nog niet, hoe ik haar op te dragen had, of het uit haar consciëntie voortkwam, of dat het werkingen van de Geest waren. Daar had ik geen voldoende licht over. Ik zei: "Twee woorden uit ons eigen hart zijn soms beter dan een geheel gebed van een ander en dat de Heere niet op de woorden, maar op de uitgangen van het hart acht geeft".

Ze zei: "Ja, maar ik heb zoveel en zo lang gezondigd, het zal toch wel te laat zijn".

Ik antwoordde haar: "In het gebed van vanmorgen heb je op kunnen merken dat ik gezegd heb: "Dat er in het welbehagen des Heeren geen te laat in aanmerking komt en dat er in de roeping van negen, tien of elf uur, aan allen dezelfde genade wordt toegepast".

"Ja", zei ze, "Maar er is toch een volk waarvoor de dag der genade voorbij gegaan is". Ik zei: "Dat is waar, maar daar mogen wij niet indringen, dat is een verschrikkelijke zonde, want er was geen engel, geen schepsel en veel minder de duivel tegenwoordig, toen God in de vrederaad besloot, wie er zalig zou worden en wie niet".

Ze zei: "Dat is waar, o Heere Jezus, wees toch mijn arme ziel genadig".

Zo gingen de noodkreten onophoudelijk door; een roepen uit haar zonden en ellenden en een vluchten tot de Heere Jezus.

Toen kreeg ze begeerte om eens met een vrome vriend van mij, die haar wel eens bezocht had, te spreken. Niet om het van hem, of van een predikant te verwachten. "Het moet alleen de Heere Jezus zijn", zei ze.

Tot een van mijn familieleden die wegging en tijdens de groeten, ze toewenste: om zò door te mogen gaan, antwoordde ze: "Als er niets anders bijkomt, dan ga ik toch verloren".

Intussen kwam die vriend waar ze naar verlangd had.

Zij vroeg toen of hij eens voor haar wilde bidden. "Is dat je verlangen?", vroeg hij.

Haar antwoord was: "Zou het niet, ik die zo lang en zo zwaar gezondigd heb, tegen zoveel licht en beter weten in. U weet dat ik een helder verstand gehad heb, maar ik ben er tegenin gegaan en heb mijn tijd in de wereld doorgebracht".

Ze vervolgde: "Ik heb daar niet zonder nadenken gelegen, soms wel met een hart vol beloften en als ik er met iemand over wilde spreken, dan maakte de satan me wijs, dat ik daar met een ander niet over mocht spreken.

Als u dan kwam, was het of mijn mond met sloten dicht gehouden werd en dat u voor mij een vijand was. Maar de Heere heeft mij bewaard, dat ik er niet op ben blijven rusten".

Toen was ze afgemat en kon niet meer spreken, waarna hij een gebed deed. Ze bedankte hem en liet zingen uit Psalm 130 vers 1 en 2.

Uit diepten van ellenden
Roep ik, met mond en hart,
Tot U, die heil zenden:
O Heer! aanschouw mijn smart;
Wil naar mijn smeekstem horen;
Merk op mijn jammerklacht.
Verleen mij gunstig oren,
Daar 'k in mijn druk versmacht.

Zo Gij in 't recht wilt treden,
O Heer! en gadeslaan
Onz' ongerechtigheden;
Ach! wie zal dan bestaan? enz.

Toen werd het nacht en er kwam iemand om haar op te passen. Die persoon vertelde me, dat wanneer ze uit benauwdheden of sluimering kwam, dezelfde behoeften bij haar waren.

Toen ik 's morgens opstond vroeg ik hoe het met haar was, waarop ze antwoordde: "Het gaat nogal". Ik zei: "Ja, m'n kind, maar ik vraag niet alleen voor je lichaam, maar hoe is het van binnen?". "Dat gaat ook nogal", zei ze.

Ik vroeg haar: "Wel, hoe is het dan met je schuld?".

Ze antwoordde mij: "Ik zie met mijn begeerte over m'n schuld heen".

Ik vervolgde: "Heb je dan hoop?".

Hierop zei ze mij: "Ja, in de deugden van Gods liefde en barmhartigheid, opgeluisterd in de aangebrachte gerechtigheid van de Heere Jezus Christus".

"Ben je dan nu voldaan?". Haar antwoord was: "Nee, ik wacht nog op een woord, dat de Heere Jezus van vrede tot mijn ziel mag spreken".

Ik stond verbaasd en kon niets zeggen en werd nog sterk aangevallen dat het toch maar bedrog was. Dit bracht mij in behoefte tot de Heere, maar ik werd met die waarheid vertroost: "*Ik heb haar in Mijn beide handpalmen gegraveerd en haar muren zijn steeds voor Mij*". Ik dacht, dan heeft ze niet veel aanvallen van de vorst der duisternis meer te wachten.

Nadat ze weer een tijd gezwegen had, riep ze me en zei: "Nu weet ik, *dat als het aardse huis van mijn tabernakel gebroken wordt, ik een gebouw bij God heb, een huis niet met handen gemaakt, maar eeuwig in de hemelen*; en ik weet *dat als de wormen mijn huid doorknaagd zullen hebben, dan zal ik uit mijn vlees God aanschouwen. Dewelke ik voor mij aanschouwen zal en mijn ogen zien zullen en niet een vreemde; mijne nieren verlangen zeer in mijnen schoot*".

Ik vroeg haar: "Ben je daarvan nu bewust?".

"Ja" antwoordde ze mij:

Eenmaal sprak God tot mij een woord.
Tot tweemaal toe heb ik 't gehoord.

Daarna kwam de dokter, die schrok van haar toestand.

Toen ze hem zag, vroeg zij: "Wat denkt u mijnheer?".

Waarop hij haar antwoordde: "Dat het wel spoedig gedaan kon zijn", en hij vertrok.

"Nu Heere Jezus", zei ze, "Nu moet Gij het Zelf weten, ik ben er niets van geschrokken, maar wil nu eerst afscheid nemen".

Daarop begon ze eerst met haar vader, hem hartelijk bedankende voor de genoten weldaden tegenover haar opstandigheid.

Ze vroeg hem tot tweemaal of hij haar dit vergeven wilde, waarop ze hem de hand en mond toestak, om hem de laatste afscheidskus te geven. "En u hetzelfde, moeder, ik wens dat de Heere u sterken zal als ik er niet meer ben".

Toen sprak ze haar oudste zuster aan en vroeg haar: "of ze haar de geschillen, die ze wel eens hadden, vergeven wilde en dat zij het haar van harte vergeven had".

Hierop begon haar zuster zo bitter te schreiën, dat ze geen antwoord kon geven.

Hierop antwoordde ze: "Schrei toch niet over mij, maar neem een voorbeeld aan me en o moeder, ik wenste zo graag dat mijn zuster en ons hele huisgezin, samen in het vaderland daar boven mocht aanlanden".

Een buurvrouw, vermaande en waarschuwde ze dat ze zo blijvende voor eeuwig verloren zou gaan.

Ze zei:

Die sterven leert in 't stervensuur,
Die valt het sterven bitter zuur.

Tot een vriend sprak ze bij haar afscheid: "Nu, ik weet dat u een helder oordeel bezit, dat heb ik ook gehad zoals u weet, maar ik zou er mee voor eeuwig verloren gegaan zijn, indien God de sloten van mijn hart niet opengebroken had".

Toen ze van haar vriendin afscheid nam en haar gewaarschuwd had zei ze: "Zeg tegen je grootmoeder, (die een oude vrome vrouw was en ook op sterven lag) dat als ik me niet bedrieg, ik spoedig bij haar boven wens te zijn".

Zo nam ze blijmoedig van allen afscheid, waar iedereen verwonderd over was. Om dat ik vroeger bij die waarheid bepaald was: "*Ik ben het verstand en Mijne is de sterkte*", werd mij dit nu duidelijk bevestigd.

Daarna was ze zo verschrikkelijk afgemat, dat ze geen woord meer spreken kon. 's Middags kwamen er nog vromen, maar daar kon ze niets tegen zeggen. Eén van hen vroeg of haar vooruitzicht goed was, wat ze met: "Ja" beantwoordde.

's Avonds liet ze twee verzen uit Psalm 68 zingen, waarna de koorts hoger werd en de benauwdheden toenamen.

's Nachts om 12 uur dachten we dat ze uit het leven zou stappen, wat ze zelf ook dacht. Toe wenkte ze mij met de hand en zei: "Zingen!". Ik vroeg haar wat er gezongen moest worden.

Ze stamelde:

Maar blij vooruitzicht dat mij streelt.

Toen dat gezongen was wenkte ze weer met de hand en omdat ze dacht heen te gaan liet ze een afscheidsgroet aanheffen:

Dat 's Heeren zegen op u daal.

Zo bleef ze een half uur in die toestand liggen. Toen was ze niet in haar schik, omdat de Heere haar nog niet kwam afhalen. Ze was echter zo afgemat, dat we haar stil lieten liggen.

Wel vier keer stak ze mij haar hand toe om te wetem of haar polsslag nog niet wegging, zo verlangde ze om heen te mogen gaan. Ze riep: "Wel Heere, kunt U mij dan nòg niet wegnemen?".

Ik zei haar dat ze moest leren wachten, want dat ze de raad des Heeren moest uitdienen en dat ik bedroefd was dat ze het met die raad Gods niet eens was.

Ze zei toen: "Nu Heere, als het niet anders kan" en toen zweeg ze er een tijd van.

Toen 's morgens die oude vriend weer kwam vroeg ze of hij eens wilde bidden: "Of de Heere haar nog niet wilde afhalen".

"Ik ben nog niet voldaan" zei hij, omdat hij haar nog van geen dankbaarheid had horen spreken. Omdat hij daar ook wat van het hemelse doormengde, was het voor haar begrip niet goed te begrijpen. Toen ze hem van het hemelse hoorde spreken zei ze: "Daar ben ik al tweemaal in opgetrokken geweest, maar u weet dat ik dat niet uitspreken kan".

Korte tijd daarna kwam de predikant tegen wie ik vertelde dat ze maar steeds naar haar vertrek uitzag. Hierna vroeg hij haar, of dit uit de ellende van haar lichaam voortkwam.

Ze zei: "O nee, maar om God volmaakt te danken, want ik kan hier niet meer bidden of danken en ook niet geregeld denken".

Hij vroeg haar verder, of ze niets meer met haar schuld te doen had. "Niets", zei ze "maar als ik aan mijn schuld denk, dan roep ik: wel Heere Jezus!, over zulke grote zonden en zoveel!".

Dus zag ze nu met haar schuld in het wonder van Gods vrije genade; en ik had niets te zeggen, maar zonk in verwondering weg, dat de Heere haar in zò een kort oogenblik, z'n heldere doorleiding schonk.

Ik kan zelf niet zeggen hoe ik innerlijk was, maar wel weet ik dat er een ondragelijke last van mijn schouders afviel, zodat het mij ook was of ik in de ruimte gezet werd.

In de voormiddag was ze weer zo afgemat, dat ze bijna geen woord sprak. 's Middags zei ze tot mij: "Ik ben niet in mijn schik, dat ik niet zo levendig ben". Ik zei: "Ja m'n kind, je moet in dit oogenblik toch nog leren hoe afhankelijk je bent en mocht je maar vluchten". Hierop keek ze mij aan en zei: "Dat geloof ik wel, want dáár is het in gelegen".

Toen was ik het er toch niet mee eens, dat ze al weggenomen werd.

Ik zei: "Ga je nu heen, nu we wat aan elkaar zouden krijgen"?

Ook zei ik: "Maar Heere het is toch Uw welbehagen". Het staat de Heere vrij, of Hij een ziel in zijn eerste vruchten thuis wil halen, of dat ze nog een tijd rond moet dwalen.

Na die tijd sprak ze niet veel meer, daar ze erg verzwakte en de benauwdheden sterk toenamen.

Ze hield veel van bidden en zingen en omdat ze zelf niet naar haar voldoening Gods lof vermelden kon, zo wilde ze het toch door anderen gedaan hebben.

Dit is geen vreemde zaak, want die de penning verloren was, riep ook de burem om God groot te maken.

Op woensdagmorgen was ze erg benauwd. Toen riep ze: "Och lieve Heere Jezus, komt U mij nog niet halen?".

Ik vroeg haar: "Komt dat weer daaruit voort, dat je zelf de Heere wilt danken?".

Ze antwoordde eenvoudig: "Nee, nu komt het bij mij uit de benauwdheid voort".

's Morgens vroeg ze: "Moeder is het mijn borst of mijn keel?".

Hierop antwoordde ik haar: "Het is je borst". Ze zei toen: "Dan heb ik m'n keuze, want dan ga ik gauw naar huis". "Heb je dan zo een ruim overzicht?", vroeg ik haar. "O ja", zei ze.

"Ben je dan zo los van je ouders?", vroeg m'n buurvrouw. Ze zag me blijmoedig aan en zei: "Wel nu, zo is het toch goed?". Ik zei: "Wel ja m'n kind", want ik was overstelpt van blijdschap.

Op dat oogenblik was haar vader opgestaan, zodat ik een half uur zou gaan rusten, wat ik dan ook deed.

Spoedig zei ze: "Roep moeder, ik moet haar zien want het zal nu niet lang meer duren". Terwijl ze dit deden en ik opstond kwam mij in gedachten, dat haar einde daar spoedig zou zijn. Toen ik bij haar kwam zag en gevoelde ik dat het einde naderde. Toen was het alsof mijn vlees vaneen gescheurd werd.

"Mijn hoofd, moeder", zei ze en op dat ogenblik merkte ik dat haar verstand in de war was.

"Hoger", riep ze toen, want haar borst begon te breken. Maar met haar twee laatste snikken stak ze mij nog haar hand toe.

Zo ontsliep ze zacht en zalig in de Heere op 12 augustus 1868, zeventien jaar oud en acht maanden.

Toen ze ontsliep, zag ik haar met blijdschap weggaan, met die gedachten: "Nu m'n kind, als mijn stof met uw stof verzameld zal zijn, zullen wij met al Gods keurlingen, het lied van overwinning aanheffen: *"Gij zijt waardig te ontvangen de lof, de overwinning en de dankzegging; want Gij hebt ons Gode gekocht met Uw bloed!"*.

O, lieve kinderen van God, de Heere kan ons geen groter, geen onwaardeerder weldaad schenken, dan dat hij onze kinderen in genade aanziet.

In die zeven maanden, heb ik wel honderd keer uitgeroepen: "Gelovige ouders, hoe maakt u het als u onbekeerde kinderen naar het graf moet zien dragen en de Heere u in de deugd van Zijn rechtvaardigheid niet doet wegzinken?".

Ik kon het David goed gewonnen geven, dat hij uitriep: *"mijn zoon Absalom, dat ik voor u gestorven ware!"*.

Maar ik heb ook geleerd, dat als wij in ware behoefte met ons zaad voor God zullen komen, wij er door een hogere Hand moeten ingeleid worden.

Ik ben er door de duivel wel eens zo mee aangevallen, dat als ik bekeerd was, ik dan met de toestand van mijn kinderen voor de eeuwigheid meer te doen moest hebben. Ik heb het hem dan dikwijls gewonnen gegeven, maar heb nu geleerd dat de Heere van alles de eerste moet zijn.

Wees ook niet te haastig in uw oordeel, of het wel waar zou kunnen zijn, in zo een korte tijd een krachtadige bekering, na zo lang in de zonde doorgebracht te hebben.

Ik vraag u op uw geweten af: "Of u in uw zonden en ellende door de Heere staande gehouden en bekeerd bent, of om uw deugden waardiger geweest toen Hij naar u omzag?".

U zult met mij moeten bekennen: "Nee het was alleen de vrije genade Gods, om de aangebrachte gerechtigheid van de Heere Jezus Christus".

En als u op het eerste woord van vrijspraak door het geloof aan uw hart gevoeld en ondervonden, door de dood zou weggenomen zijn, zou u dan de eeuwige gelukzaligheid niet ingegaan zijn?

U zult zeggen: "Ja". Daarom benijdt het hen dan niet, die in de eerste vruchten worden weggenomen. Men ziet meestal dat zij met de meeste vergenoeging heengaan, want zij worden in de eerste blijdschap weggenomen.

Raak dan het welbehagen des Heeren niet aan, want u bezondigt u daarmee.

Kinderen van God of predikanten, handel ook oprecht bij ziek- of sterfbedden. Dring niet zo aan met die voorwerpelijke of medewerkende genade, want wij bezitten in onszelf beslist niets waardoor wij de Heere kunnen bewegen. Nee, u krenkt er de deugden Gods verschrikkelijk mee. U maakt van de Heere Jezus een halve Zaligmaker en haalt het ongenoegen Gods over u en ook van de ware kerk.

Maar houdt ze de verschrikkelijke verwachting en de vruchtgevolgen van de zonde voor. Onderwijs ze dat ze uit zichzelf niets bezitten om aan de eis van wet en evangelie te kunnen voldoen. Zoek ze met een biddend gemoed, dit toe te lichten of het de Heere behagen mocht ze door Zijn Geest de schuld te doen zien, opdat ze uit ware behoefte door de nood gedreven, tot de Heere Jezus mochten vluchten. Om uit Zijn zoenofferande als Middelaar, door de vrije genade des Heeren, het recht tot het leven terug te mogen krijgen wat ze in het paradijs verloren hebben.

Nu vriend, ik heb u naar het licht dat God me geschonken heeft, de in- en doorleiding meegedeeld die de Heere met Zijn kinderen houdt in de weg der zaligheid. Ook de herinnering aan het overlijden van mijn dochter, dat er in het besluit des Heeren niets in de weg staat om een zondaar te bekeren en genade te schenken.
Ik wens dat de Heere het aan uw ziel zal zegenen. Amen

16 Als kandidaat naar Noordwijk aan Zee.

Hoe was het intussen in de Herv. kerk van Noordwijk aan Zee?

Ds. H. Bakker was in 1845 vertrokken en opgevolgd door vier andere leraars. Ds. V.J. Koningsbergen was in 1865 vertrokken.

In oktober van dat jaar werd er door de kerkenraad een tweetal gesteld, waarvan kandidaat E.A. Lazonder beroepen werd.

Elisa Anne Lazonder was geboren op 15 oktober 1839 te Schoonhoven. Zijn vader, Adriaan Haalbos Lazonder, was 39 jaar oud toen Elisa geboren werd. Zijn beroep was zilversmid.

Zijn moeder Andriëtta Wijnanda van Leeuwen-van Duivenbode was 41 jaar oud toen Elisa geboren werd.

In zijn geboorteakte staat vermeld dat als getuigen tegenwoordig waren: Gerrit Land, 69 jaar en Johannes Marinus Lazonder, 37 jaar oud, van beroep goudsmid.

In november 1865 nam kandidaat Lazonder het beroep aan naar Noordwijk aan Zee en werd op 4 febr. 1866 door ds. G. de Boer uit Ouwkerk a/d IJssel in het ambt bevestigd.

Als 26jarige kandidaat deed hij zijn intrede uit Jesaja 3:10 en 11: *"Zegt den rechtvaardige, dat het hem wel gaan zal; dat zij de vrucht hunner werken zullen eten. Wee den goddelooze, het zal hem kwalijk gaan, want de vergelding zijner handen zal hem geschieden"*.

Direkt viel het de mensen al op dat hij door zijn ernstig en indrukwekkend optreden wat te zeggen had.

Niet alleen de donder van de wet liet hij horen, maar hij speelde ook op de fluit van het evangelie.

Van ds. Elisa Lazonder werd gezegd, dat hij handelde in de geest van Elisa de profet.

Tijdens zijn kort verblijf heeft hij bijzonder geijverd in de plaatselijke gemeente, voor de naam en de zaak des Heeren.

De zondag, die door werken en uitgaan ontheiligd werd, was na korte tijd weer werkelijk een rustdag.

Hij vermaande overal in het dorp waar hij kwam en men luisterde, omdat hij met gezag sprak en zijn leven er naar was.

De algehele verandering op het dorp was overal merkbaar. Vooral ook door de dreiging van de cholera, die op vele plaatsen uitgebroken was en door verschillende rampen op de zee.

Omdat het merkbaar was dat ds. Lazonder bewogen was met de dorpsbewoners hadden zijn woorden ingang op de bevolking.

Zijn licht heeft korte tijd geschinen in Noordwijk, want na twee jaar kwamen de beroepen al los.

Op 1 nov. 1868 nam hij op een bijzonder ernstige wijze afscheid van de gemeente, daar hij een beroep had aangenomen naar Berkel en Rodenrijs.

Tijdens zijn verblijf in Noordwijk heeft hij de ontmoeting gehad met "de oude visser".

Op welke wijze hij met de mensen omging, is uit het bekende onderstaande gedicht op te merken.

In Berkel en Rodenrijs werd ds. Lazonder op 15 november 1868

bevestigd door ds. Callenbach uit Bergsenhoek uit 2 Korinthe 2 vers 16: *"Dezen wel een reuk des doods ten doode; maar genen een reuk des levens ten leven. En wie is tot deze dingen bekwaam"?*

Zijn intrede was uit Romeinen 1 vers 15 en 16: "*Want ik schaam mij des Evangelies van Christus niet*".

In de beknopte kerkenraadsnotulen is het opvallend, dat tijdens zijn verblijf te Berkel de censuur dikwijls toegepast werd.

Reeds op 4 juni van het volgende jaar begon Hedel als eerste hem te beroepen. Er zijn in zijn Berkelse tijd 56 beroepen op hem uitgebracht.

In maart 1873 werd een beroep naar Oldebroek aangenomen.

Op een kerkenraadsvergadering van 17 maart 1873 te Oldebroek, die onder leiding stond van ds. L.H.A. Bähler, werd met "eenparige" stemmen ds. Lazonder beroepen.

De gemeente van Oldebroek was in het begin van de vorige eeuw erg liberaal geweest, echter was er in de twintiger jaren weer een rechtzinnige prediking gekomen.

Nadat ds. Lazonder het beroep had aangenomen, werd hij op 4 mei door ds. Bähler uit Oosterwolde bevestigd.

In de middagdienst deed ds. Lazonder zijn intrede met een preek uit Galaten 6 vers 14a: "*Maar het zij verre van mij dat ik zou roemen, anders dan in het kruis van onzen Heere Jezus Christus*".

Ook hier werd de censuur weer dikwijls toegepast, meestal alleen in de eerste trap.

In december begonnen de eerste beroepen weer te komen.

Nadat Giesen als eerste gemeente een beroep uitbracht, werd het 77 ste beroep in de Oldebroekse periode, naar Zegveld aangenomen.

Op de kerkenraadsvergadering van 3 november 1878 werd "met een warme handdruk" afscheid genomen van ds. Lazonder.

Wederkerig werd hem toegewenst, dat de woorden van zijn afscheidspreek uit 1 Korinthe 13 vers 13 zijn deel mochten zijn: "*En nu blijft geloof, hoop en liefde, deze drie; doch de meeste van deze is de liefde*".

Zijn "traktement" was f 358,50 per drie maanden.

Van 1878 tot 1884 stond ds. Lazonder te Zegveld. In die tijd had de Heere daar in de Herv. kerk*, verschillenden van Zijn volk in de kerkenraad en de gemeente. Ook zijn er in de gemeente tijdens zijn bediening mensen tot God bekeerd en anderen in die weg nader onderwezen.

In Zegveld ging Corn. Pieneman met zijn moeder ook een keer naar de kerk bij ds. Lazonder, om die "hooggeroemde" leraar eens te horen.

"In de vroege morgen van die dag terwijl wij aan het voeren waren, begon de baas er over. "Ja", zei hij, "ik weet niet hoe je het daar uit moet houden, twee uur lang onder dat gekerm van ach en wee". Ik stemde dit toe, maar zou wel zien hoe het ging. (..)

Ik stond verbaast te kijken dat er zoveel mensen waren en dat op de tweede Kerstdag. Van de eigenlijke predikatie weet ik zo goed als niets meer. Het verwonderde mij dat het zo een vlugge predikant was, want ik had mij voorgesteld dat hij erg vervelend en saai zou zijn. Eén ding, het slot van de prediking is mij altijd bijgebleven: "Zonder Christus te leven, dat zal nog wel gaan, maar zonder Christus te sterven, dat zal vreselijk zijn".

Hoe het kwam wist ik niet, maar het was net of ik gedwongen werd aan te gaan bij Pieter Rijksdam, waar de vroegere dorpsgenote Aartje Verburg naaister was.

"En wat zeg je nu van deze dominee? Dat is wat anders hè, dan die leugenprediker bij ons van het dorp!". Wel verre van geneigd te zijn dit toe te geven, werd deze vraag aanleiding tot een gesprek, waarbij ik natuurlijk "de onzen" verdedigde.

Ook Rijksdam, die ouderling was in de Ned. Herv. Kerk, mengde zich in het gesprek en wees ons op hetgeen in Joh. 10 geschreven staat, aangaande dezulken, die in

schaapsklederen wandelen, maar van binnen grijpende wolven zijn en hij rekende ook onze dominee tot de valse herders.

Het is te verstaan dat ik me daartegen verzette en tenslotte toen zij er aan toevoegden, dat ik met die leugenleer verkeerd zou uitkomen, kwam het zover dat ik rondweg verklaarde, dat het dan toch nooit mijn schuld kon wezen, als ik met mijn godsdienst verloren zou gaan, want mijn ouders hadden mij nooit anders geleerd. (..)

Nooit zal ik dat ogenblik vergeten, dat de ouderling mij op ernstige toon afvroeg: "Mijn jongen, indien gij deze nacht eens opgeëist en voor God moest verschijnen, Die een verterend vuur is en een eeuwige gloed, zoudt gij dan met die beschuldiging voor God kunnen bestaan?"

Toen hij deze woorden sprak, was het mij als werd ik zo rechtstreeks voor de Rechter van hemel en aarde gedaagd, voor een heilig en rechtvaardig Wezen, Die in waarheid een verterend vuur en een eeuwige gloed is. Ik dacht dat ik zo in het verderf zou storten, om voor eeuwig verloren te wezen, zodat ik aan het schreien geraakte en wel zo erg, dat ik bijna niet tot bedaren te krijgen was. (..)

Ik moest weer naar mijn dienst terug. Juist toen ik bij mijn baas binnenkwam, stapte onze dominee de deur uit en ik kon dadelijk met mijn patroon meegaan om het vee te verzorgen. Terwijl we aan het afvoeren waren vroeg hij: "Wel hoe heb je het vandaag gehad onder die fijne?". Waarop ik dadelijk antwoordde: "Indien ik en u niet veranderd en bekeerd worden, dan blijven wij voor eeuwig verloren!"

Krachtig werkte de overtuiging door en zo had ik mijn eigen rampzalige staat voor ogen. Twee dagen en drie nachten heb ik in die banden verkeerd.

Toen kreeg ik op de derde avond mijn schuld oprecht te belijden voor de Heere en het recht toe te vallen.

Daar werd mij een deur der hope ontsloten in het dal van Achor. Daar zag ik een mogelijkheid om zalig te worden met deze woorden: "*dat Christus Jezus in de wereld gekomen is om zondaren zalig te maken*".(..)

Ik ging nu eens hier, dan weer daar ter kerk, maar meestal te Zegveld, waar ds. Lazonder stond. Het was wel zes uur lopen, zulk een dag, maar het was toch mijn lievelingsreis. (..)

Op 26 december ging ik mij te Zegveld verhuren. Ik weet nog wel dat de predikatie over de "engelenzang" voor mij meer waarde had dan de huur.

Ik dacht bij mezelf: hoe is het toch mogelijk, dat er niet meer mensen bekeerd worden; elke zondag wordt hier zo ernstig gepreekt en de goddeloze het wee aangekondigd. Maar klaar kwamen mij deze woorden voor: "*Niet door kracht, noch door geweld, maar door Mijn Geest zal het geschieden*".

Het waren voor Corn. Pieneman vijf aangename jaren in Zegveld, hij mocht daar veel delen in wat hij noemde een "gestaltelijke" vrede, hij had een goede omgang met Gods volk en vooral de prediking van ds. Lazonder, was voor hem alles.

Maar dit bleef niet duren, want in één jaar (1884) veranderde er veel voor hem.

"Mijn nieuwe baas had een meisje van vijf jaar en in die tijd dat ik daar was, kreeg het kind (het was een bijzonder meisje) een keelziekte. De dokter werd geraadpleegd en kwam nu de patiënte af en toe bezoeken. Daar op een morgen komen mij deze woorden voor uit Psalm 73 vers 12:

'k Zal dan gedurig bij U zijn,

In al mijn noden angst en pijn.

U al mijn liefde waardig schatten.

Wijl Gij mijn rechterhand woudt vatten.

Ik wist niet waar ik met die woorden moest blijven. Ik onderzocht mezelf, maar kon niets ontdekken en er was ook niemand, die mij in gedachten kwam; en toch bleven die woorden me bij.

't Werd avond en we gingen allen naar bed, maar 't was niet lang of ik werd weer gewekt. Ik spoedde mij naar beneden en daar kwam in de gang de moeder mij al tegen, schreiënde: "O, zusje sterft, zusje sterft, en dan om mijn zonde!".

Wat was n.l. het geval? Het kind was een enig dochttertje en nu had de moeder een jurkje voor haar laten maken naar de laatste mode, om met het kind te kunnen uitgaan.

Juist op de dag dat het jurkje klaar was, stierf het kind. O, wat had die moeder het bang! Ouders, laat het u een waarschuwing zijn: "*Gij zult geen andere goden voor Mijn aangezicht hebben*".

Om nu tot het kind terug te keren; ik kwam aan haar bedje, en daar lag het, stil met gevouwen handjes, de ogen naar boven geslagen te bidden en dadelijk werd ik weer bij die woorden uit Psalm 73 bepaald, zodat ik tot de ouders zei: "Er is hier niets aan te doen!".

Ik werd om de dokter gezonden en ging onderweg gelijk even aan bij een oude christen, een zondagschoolonderwijzer, die het kind ook kende. Deze was dadelijk bereid om mee te gaan, zodat wij gezamenlijk terugkeerden.

Na het vertrek van de dokter ging op verzoek van de onderwijzer het gehele gezin op de knieën en onder zijn gebed voelde ik klaar, dat de hoop voor het tijdelijk leven van het kind was afgesneden, maar daar tegenover werd de hoop voor de eeuwigheid zeer verlevendigd."

Intussen moest Pieneman aan de weet komen dat alles op Zijn wenken verandert. Het laatste jaar stierf zijn oude neef, waar hij zoveel aan had, zijn andere vriend moest in dienst en verliet hem daarom ook. Het meisje van vijf jaar, waar hij zo aan verbonden was, was intussen ook gestorven.

Wat hem verder verder verschrikkelijk speet was, dat ds. Lazonder een beroep naar Oosterwolde (bij Oldebroek) aannam. Hij zei hiervan, dat er voor hem door ontdekkingen, treurige tijden aanbraken.

"Eens op een morgen, dat ik in 't veld was en zo gebukt ging over het gemis van de leraar, die oude neef en mijn vriend, werd ik ingeleid in de gewesten der eeuwigheid.

Ik gevoelde opeens een heimwee en werd zo in de geest weggevoerd, dat het mij toescheen of ik niet meer op de aarde was; wat ik hier op de aarde gemist had, werd mij daar ruimschoots vergoed. Ik zag als het ware een nieuwe hemel en een nieuwe aarde, waarin gerechtigheid woonde. Ik zag de verlostte schare in witte klederen, palmtakken in de rechterhand hebbende en gouden kronen welke zij voor het Lam nederwierpen.

Ik zag onder die schare inzonderheid mijn oude neef en het meisje waar ik straks van sprak.

Hoelang ik daar gezeten heb weet ik niet, maar toen ik weer bij kwam, vroeg ik niets dan: "Heere, wat zal ik nog langer op de aarde doen".

Hij kreeg zich later weer terug, maar besloot ook uit Zegveld te vertrekken. In verband met het vertrek van ds. Lazonder deelde hij in het kort nog wat mee.

"Het was een kwestie tussen twee kinderen des Heeren; de een, bijzonder geoefend in de praktijk der godzaligheid, had met het beroep van ds. Lazonder werkzaamheden gehad en kreeg te geloven dat de leraar het beroep naar Oosterwolde zou aannemen uit Hand. 10 vers 19b: "*Zie, drie mannen zoeken u*".

De ander, juist een buurvrouw van de bovengenoemde man, een jonge christin, die in korte tijd krachtadig bekeerd en doorgeleid was, die het tegendeel geloofde dat de dominee zou blijven.

Zij meende zo zeker van haar zaak te zijn, dat ze de laatste dag dat de dominee moest besluiten, ten aanhore van haar buurman uitriep: "Mijn geloof zal heden als door het vuur beproefd worden, maar als goud zal ik uitkomen".

Die woorden brachten haar buurman bij vernieuwing in de strijd; want het was duidelijk, dat slechts één van beide waar kon zijn en hij gevoelde dat wanneer hij zich hierin vergist had, hij zich in alles vergist kon hebben.

Daar wordt in de loop van de dag de bekend, dat dominee het beroep heeft aangenomen, waardoor de man uitermate gesterkt werd, omdat gebleken was dat hij zich niet vergist had.

Maar tevens gevoelde hij diep medelijden met zijn buurvrouw, in welker toestand hij zich voor een ogenblik verplaatste.

Hij kreeg gebed voor haar en mocht geloven dat de Heere haar uit de strik des satans zou uitreddend.

Nog diezelfde avond kwam ze bij hem; ze had had haar schuld voor de Heere beleden en nu wilde zij het ook voor de mensen doen. Ze had onderscheid geleerd tussen het werk des Heeren en het werk van de satan. Het Godswerk had haar altijd in de diepste ootmoed gebracht en dat laatste werk zeer tot hoogmoed. Haar schuldbekentenis viel vlak onder 't volk en er is nooit verwijdering door ontstaan".

Ds. Lazonder had in de vijf jaar in Zegveld wel 110 beroepen gekregen. Ondanks zijn ernstige afsnijdende prediking, werden er toch veel beroepen op hem uitgebracht.

In ds. Lazonder, had Corn. Pieneman, die later predikant geworden is in de Kruisgemeenten, een uitmuntend voorbeeld.

Op 23 november 1884 deed ds. Lazonder zijn intrede in zijn laatste gemeente n.l. te Oosterwolde in Gelderland.

Zijn intrede tekst was: "*en geef Uwen dienstknecht met alle vrijmoedigheid Uw woord te spreken*", uit Hand. 4 vers 29b.

Hij was bevestigd door ds. Ringnalda uit Lucas 5 vers 4b: "*Steek af naar de diepte en werp uw netten uit om te vangen*".

In 1890 kreeg ds. Lazonder te kampen met een zwakke gezondheid, zodat hij niet meer kon preken. Hij was toen meestal in zijn geboorteplaats te Schoonhoven.

Daar schreef hij een brief naar zijn kerkenraad te Oosterwolde met het verzoek, hem los te willen maken van de gemeente, "om zijn voortdurende ongesteldheid, het ambt vrijwillig neer te leggen vanaf 18 Maart".

De brief werd behandeld op de kerkenraadsvergadering van 14 maart, hoewel hij reeds op 10 maart overleden was.

Hij was te Oudewater, waar hij het tijdelijke met het eeuwige verwisselde, op slechts 51jarige leeftijd.

De overlijdensaangifte was gedaan door zijn broer Jakobus Johannes, 57 jaar oud, zonder beroep. In de akte staat vermeld dat hij "rustend predikant" was. Zijn ouders waren toen ook reeds overleden.

Voor zover bekend, is ds. Lazonder niet getrouwd geweest.

Vóór zijn overlijden bedacht hij nog de arme mensen uit Noordwijk aan Zee met een legaat van f 1000,=. Dit was voor die tijd een aanzienlijk bedrag.

Na ds. Lazonder zijn er weer andere leraars in de Herv. gemeente van Noordwijk aan Zee gekomen. Zou er op dezelfde wijze nog gepreekt en gehandeld zijn als ds. Lazonder?

* In de tijd van de afscheiding en daarna, werd er ook in de Herv. Kerk, op heel wat plaatsen in het land, nog of weer "naar het hart van Jeruzalem" gesproken.

Zo was daar ook ds. Jan Adam ten Bokkel Huinink 1811-1866.

Hij begon zijn ambtelijk werk te Sprang, in 1841.

Vervolgens waren zijn standplaatsen Veendam, Berkel-Rodenrijs, Doornspijk, Ee (Friesland), Oud-Alblas en is te Waspik overleden op 31 dec. 1866.

Toen hij predikant was in Oud-Alblas, kwam ds. Ledeboer op het goed gerucht af, wat van ds. Ten Bokkel Huinink onder Gods volk leefde. Hij zocht hem op, om tevens eens te informeren naar zijn kerkelijk standpunt. Dit was n.l voor Ledeboer onbegrijpelijk.

Tot tweemaal vergat hij echter om hiernaar te informeren.

Na zijn derde bezoek, waarbij weer alleen over geestelijke zaken gesproken was, werd hij op de terugweg in zijn rijtuig indachtig gemaakt dat hij het wéér vergeten was.

Maar hij kreeg nu een Goddelijk antwoord: "*Indien Ik wil, dat hij blijve, totdat Ik kome, wat gaat het u aan? Volg gij Mij*". Joh. 21 vers 22.

Ds. ten Bokkel Huinink is overleden toen ds. Lazonder zijn intrede in Noordwijk gedaan had. Er waren schijnbaar nogal overeenkomsten tussen die twee predikanten.

Opmerkelijk was ook dat ze op dezelfde plaatsen beroepen werden.

(* Zie: "Komt luistert toe" door J.v.Dam deel 3 1990, uitgeverij "De Palmboom" St.Philipsland)

17 Bij het beginsel gebleven?

Tijdens zijn leven, zijn er door ds. Noorduin drie jongemannen uit Noordwijk opgeleid tot predikant.

Jan Cornelis Plug, geboren 1824, zocht het ambt uit "innige zielsbegeerte" en deed in April 1846 voor de classis te Rotterdam "tot veel genoegen en verwondering der vergadering" examen.

Eerst was hij enige tijd in algemene dienst werkzaam in de gemeenten, waarbij hij vooral te Woerden veel werk verrichtte.

Nadat hij het beroep naar Apeldoorn had aangenomen werd hij op 4 april 1848 door ds. C. Noorduin bevestigd.

Na herhaalde beroepen nam ds. Plug het beroep uit Zwartsluis aan, waar hij op 4 augustus 1850 door ds. C. Kloppenburg bevestigd werd.

In 1858 weigerden ds. Plug e.a., als lid van het moderamen van de Algemene vergadering, om toe te geven inzake een moeilijke kwestie over het aannemen van een beroep van ds. A. van den Oever naar Den Haag.

Volgens ds. C. van den Oever was hier een kerkrechtelijke weg bewandeld, wat door anderen tegengesproken werd. Uiteindelijk kwam ds. C. van den Oever met zijn twee zoons buiten het verband te staan.

Op 21 juli 1862 nam ds. Plug een beroep aan naar Amsterdam.

Hij deed zich kennen als een graag gezien en rondborstig man, die vijf keer tot synodevoorzitter gekozen werd en ook regelmatig scriba was. Men luisterde graag naar hem en hij was door zijn evenwicht en oprechtheid een voorbeeld voor anderen.

Na een korte ziekte is hij reeds op 45jarige leeftijd, de 1e februari 1869 gestorven.

Pieter Jans Korbee, geboren 1832, hield onder toezicht van zijn leermeester Noorduin, reeds op 26 december 1850 een proefpreek, waar hij "in alles wel voldoet".

Hij "oefende" vervolgens op verschillende plaatsen, maar kwam niet aan het proponentsexamen toe.

Op 10 maart 1855 vertrok hij naar Oudewetering, waar hij regelmatig als oefenaar dienst deed.

Op verzoek van de gemeente Zwartsluis, werd hij op 28 oktober 1862, door de classis Zwolle geëxamineerd en beroepbaar gesteld.

Nadat hij het beroep naar Zwartsluis had aangenomen werd hij door ds. D. Klinkert bevestigd.

Op de Algemene vergadering van 1866, bond hij als rechtgeaarde "kruisdominee", samen met zijn kerkenraad de strijd aan tegen zijn bevestiger ds. Klinkert.

Deze had bij de overheid een aanvraag ingediend om "rechtspersoonlijkheid" voor de gemeente te Den Haag te verkrijgen.

Een speciale commissie veroordeelde deze daad sterk en verlangde van de leraar en gemeente dit ongedaan te maken.

De afgevaardigden uit Den Haag hebben zich daarna onderworpen aan de uitspraak van de vergadering.

Na een ziekte van 12 dagen stierf ds. Korbee op 19 september 1868. Hij is dus slechts 36 jaar oud geworden.

De derde leerling was Jan Passchier, geboren 15 april 1834.

Na het onderwijs van zijn leermeester Noorduin, werd hij op de classisvergadering te Rotterdam, van 7 juli 1852 toegelaten als proponent.

Enige tijd hielp hij zijn leermeester als hulpprediker en na

het overlijden van ds. Noorduin bleef hij in Noordwijk aan Zee voorgaan.

Nog steeds als proponent, werd hij 24 september 1853 te Noordwijk officieel beroepen.

Zijn peremptor examen volgde op 22 april 1854 te Amsterdam, waarna hij op 21 mei 1854 door ds. C. Kloppenburg in het ambt bevestigd werd.

Zijn intrede preekte hij uit Zacharia 4 vers 6 en 7.

Op 10 oktober 1858 vertrok hij naar 's Gravenmoer, waar hij predikant was tot zijn emeritaat in 1887.

Daarna was hij hulpprediker in de Chr. geref. kerk te Numansdorp tot 27 april 1898.

Korte tijd nadat hij zich weer gevestigd had te Noordwijk aan Zee, is hij op 15 maart 1901 overleden.

Zijn vrouw, Immetje Plug is daar 14 Oktober 1917 overleden.

Nadat ds. Passchier in 1858 vertrokken was, had de gemeente van Noordwijk aan Zee geen predikant meer.

Het standpunt "onder 't kruis te dienen" begon langzaam te verzwakken.

Het ledenaantal werd ook wat minder, nadat in 1861 te Noordwijk-Binnen een Chr. Afscheiden gemeente ontstaan was.

Reeds in 1859 hadden enkele broeders het kerkgebouw van de reeds opgeheven Remonstrantse gemeente gekocht.

Bovendien was door de komst van ds. Lazonder in 1866, naar de Herv. kerk van Noordwijk aan Zee, deze kerk ook weer aantrekkelijker voor verschillende mensen.

De kerkenraad besloot zich ook te vertegenwoordigen op de synode te Middelburg, waar in 1869 de Chr. Afscheiden gemeenten, met de Geref. Gemeenten onder het kruis, in één kerkverband zijn opgegaan.

Zij kozen de: "Christelijk Gereformeerde Kerk", als naam voor het nieuwe kerkverband. Verschillende jaren was men al bezig geweest om tot vereniging te komen, wat nu tot grote blijdschap van velen werkelijkheid geworden was.

Maar niet iedereen was met deze vereniging blij. Er waren nog heel wat personen, groepen en enkele gemeenten die in alles een doorgaande vervlakking zagen en ook een ander inzicht in de leer hadden.

De gemeente van Lisse, waar ds. Noorduyn de grondslag gelegd had en door ds. C. Kloppenburg in 1865 geïnstitueerd was, kon zich niet verenigen.

De reeds eerder genoemde ouderlingen weken hier niet af van hun standpunt. Dit was voor hun leraar G.J. Meulbrugge, een reden om in 1869 een beroep naar Bierum aan te nemen.

In die tijd is de gemeente van Lisse trouw bijgestaan door ds. A. Verhey uit Woerden.

Ook Enkhuizen en Tricht gingen niet mee met de vereniging.

Zij hebben als Kruisgemeenten de lijn voortgezet.

Verder waren er nog enkelen "zelfstandig" zoals de gemeenten van ds. C. van den Oever en later die van ds. E. Fransen.

Het was vooral ds. Fransen die door zijn prediking een binding van verschillende gemeenten bewerkte en nieuwe Kruisgemeenten vormde op verschillende plaatsen, in de tweede helft van de 19e eeuw.

Deze gemeenten leefden naast de Ledeborianen, tot ze 1907 verenigd zijn; met uitzondering van de gemeenten, die onder leiding van ds. L. Boone de Oud geref. gemeenten vormden.

Na de vereniging in 1869, ging men te Noordwijk aan Zee dus door onder de naam Christelijk Gereformeerde Kerk.

Op zondag 28 sept. 1873, deed ds. Jacobus Verhave zijn intrede. Hij had een beroep aangenomen naar de Zee-gemeente in combinatie met de gemeente van Noordwijk-Binnen.

In mei 1874 ontving ds. Verhave een schriftelijk verzoek, (beroep) om de Zee-gemeente voortaan alleen te dienen.

Tot "innig leedwezen" van de andere gemeente voldeed de predikant aan dit verzoek

Het andere jaar werd er een nieuwe kerk in gebruik genomen, waarbij ds. Verhave preekte over 2 Korinthe 5 vers 17b.

Nadat ds. Verhave in 1879 zijn afscheid had genomen, heeft in 1881 ds. Adrianus de Vlieg zich aan de gemeente verbonden.

Hij wist "de talrijke hoorders te stichten op een welsprekende toon en in minder mystieke geest dan zijn voorganger".

In 1885 werd de kerk van een galerij voorzien.

Op 9 jan. 1887 preekt ds. De Vlieg zijn afscheid, omdat hij een beroep naar Ouderkerk a/d Amstel had aangenomen.

Vervolgens diende ds. F. Rispiens de gemeente van 1889 tot 1890. Deze leraar ijverde sterk voor vereniging met de Ned. Geref. kerken, die uit de doleantie ontstaan waren. Een gedeelte van de gemeente kreeg hij hierin wel mee, zodat hij ook al plannen maakte voor een groter kerkgebouw.

Dit werd door de kerkenraad tegengehouden, waardoor er moeilijkheden ontstonden. Een beroep uit Hoorn, wat hij toen kreeg, werd direkt door hem aangenomen.

Na het vertrek van ds. Rispens zochten zijn volgelingen (143 leden en doopleden) aansluiting bij de Ned. Geref. kerken.

Een verzoek aan de plaatselijke Herv. kerk, om hierin mee te gaan werd afgewezen.

Na ongeveer zes maanden werd op 15 september 1891, tijdens een gecombineerde vergadering van de Ned. Geref. kerken met de Chr. Geref. kerken, met algemene stemmen besloten, om de gemeenten samen te smelten in één kerkverband.

De naam werd Gereformeerde Kerk.

Intussen was als laatste Chr. Geref. predikant van Noordwijk aan Zee, ds. Abel Op 't Holt beroepen. Hij is aan de gemeente verbonden geweest van 1891 tot 1901.

Op de classisvergadering te Leiden van 14 juli 1892, kon ds. Op 't Holt de mededeling doen, dat in zijn kerk het afgeweken deel, na twee jaar zich met de gemeente verzoend heeft en de eenheid is teruggekeerd.

Nu werd het een gunstige gelegenheid om tot nieuwbouw van de kerk over te gaan.

Op woensdag 8 november 1899 is de nieuwe kerk in gebruik genomen, tijdens een "dank- en feestrede".

Zou dit in de geest van ds. C. Noorduyn geweest zijn?

Geraadpleegde literatuur:

Noordwijk in de loop der eeuwen door J. Kloos
uitgave: A. Dorsman 1928 Noordwijk

Op zoek naar het verleden deel VIII door H. van der Niet, G. Slats en W.J. Varkevisser
uitgave: boekh. A.C. van der Meer 1987 Noordwijk

Leven en werk van ds. C. Pienenman
uitgave: Kool b.v. 1987 Veenendaal

De Afscheiding van 1834 Deel 7 door dr. R. Smit
uitgave: J.P. van den Tol 1986 Dordrecht

De Afscheiding in haar wording en beginperiode
door dr. J.C. van der Does uitgave: W. D. Meidema 1934
(2e uitgave) Delft

Kruisdominees door Dr. F.L. Bos
uitgave: J.H. KOK N.V. 1953 KAMPEN

Notulen van de algemene kerkelijke vergaderingen van de Geref. kerk onder het kruis
(1844-1869)
uitgave: Den Hertog B.V. 1982 Utrecht

Kerkenraadsnotulenboek Geref. Gem. onder het kruis te Noordwijk aan Zee, 1835 tot
1856
(Rijksarchief Den Haag)

Kerkenraadsnotulen Ned. Herv. Kerk. te Noordwijk, Berkel-Rodenrijs en Oldebroek en
enkele gegevens uit Oosterwolde.

Davids volbrachte werk Lijkrede op den in den Heere ontslapen C. Noorduin
door C. van den Oever
uitgave: A. Zwanenburg 1853 Rotterdam

Gemeente archief Noordwijk en Streekarchief Schoonhoven